

бібліотека журналу «четвер»

ЛЕКСИКОН

ТАЄМНИХ ЗНАНЬ

Львів
Кальварія
2003

Проза Тараса Прохаська правду досконало імітує. Зрештою, вона сама є правдою, якщо тільки мати силу сприймати буття так, як сприймає його Прохасько. Бо це надзвичайно болісне відчуття, призвичаєння до нестерпності аж в такій мірі, що породжує легкість передсмертного марева. Це зосередженість на найнезначніших змінах (тропізмах) довкілля, загострення погляду, характерне хіба що для галюцинованої свідомості, проникнення в приховану натуру справ. Звідси — парадоксальне поєднання абсолютної свободи і непереборної приреченості, простоти і переускладненості, задоволення і відрази.

Усі права застережені. Переклади, відтворення або передача будь-якої частини цього видання у будь-якій формі та будь-яким способом категорично заборонені без письмової згоди Автора.

© Тарас Прохасько, тексти, 2003

© Іздрик, передмова, 1998, 2003

© Лідія Стефановська, післямова, 2000

© «Кальварія», макет та художнє оформлення, 2003

ПРЕДМОВА

...ПРО...ЗА...ПРО

Про прозу Прохаська говорити трудно вже хоча б тому, що з перших слів доводиться продиратися крізь ці лункі префікси, котрі безумовно мають якийсь езотеричний зміст — принаймні латиною «рго» означає «для». Тут годилося б починати з азів, з науки читання, із складання слів про сутність: при-сутність, пра-сутність, пре-сутність, бо тільки в такий спосіб можна сказати правду. На жаль, це відгонило б недоречним у цьому випадку (та й взагалі недоречним) штукарством.

А ргос правду (префікси продовжують переслідувати): проза Прохаська правду приховує і робить це в спосіб дивовижно предметний, прийнятний, пронизливий. Проза Прохаська правду досконало імітує. Зрештою, вона сама є правдою, якщо тільки мати силу сприймати буття так, як сприймає його Прохасько. Бо це надзвичайно болісне відчуття, при звичаєння до нестерпності аж в такій мірі, що породжує легкість передсмертного марева. Це зосередженість на найнезначніших змінах (тропізмах) докільця, загострення погляду, характерне хіба що для галюцинованої свідомості, проникнення в приховану натуру справ. Звідси — парадоксальне поєднання абсолютної свободи і непереборної приреченості, простоти і переускладненості, задоволення і відрази.

Про приреченість:

Герої Прохаська (яке недоречне тут слово — «герої», але й «персонаж» не надто вдале визначення для примарних постатей, котрі блукають творами автора) завжди опиняються в ситуації жорсткої детермінованості, хоча детермінованість цю визначають речі на перший погляд найнезначніші — запахи трав, шурхіт старих знімків, зміна тіней, малюнок тріщин, ритм загорання й згасання сигаретного вогника, смак води чи шриффт газетного повідомлення. Однак ці незначні, мізерні в звичайному вимірі речі для людини вразливої, чутливої понад усяку міру перетворюються на знаки, вказівки, стежки і перешкоди, лабіринти і мапи трансгресій, визначаючи врешті-решт єдиноможливий розвиток подій. Вони, речі, виступають одночасно і мотивацією дії і її наслідком, який у свою чергу спричинює подальший елементарний ситуаційний хід, і так без кінця. Деколи складається враження, що герой взагалі відсутній, що як особа він потрібний лише для того, аби фіксувати стан довколишніх речей, аби фіксувати стан речей як такий, аби дати можливість автору зазирнути вглиб власного тексту. Це категорія оптична.

З огляду на це проза Прохаська неморальна. Параморальна. Позаморальна. Його героям невідома етика. Вони вкинуті в світ, де безліч можливостей по суті вказує на безваріантність, де конечність є основною засадою світобудови, де власна воля безсила, де, власне, волі й немає. Тому вони ніколи не постають перед вибором. Вони не знають, що таке добро і зло. Найбільше, на що вони спроможні в своїх діях, — це певний химерний кодекс честі, котрий базується радше на принципі естетичної доцільності, аніж на руїнах морального імперативу, їхній світ — останній світ.

А однак світ цей безмежно красивий. Краса його притягує і відштовхує водночас. Вона змушує згадати Андруховича: «Я вбираю це гниття, цю розкіш, прообраз раю...» Естетика минучості, естетика тліну, котрий заворожує не в останню чергу своєю неминучістю. Усе тут вицвіле, вигоріле, тьмяне, торкнуте пліснявою, поїджене шашелем, спорохнявіле, зіржавіле, напівзруйноване, непевне, нетривке. Основний кліматичний пояс тут — передсвітанковий холод. Основна пора року — остання сотня хвилин перед відходом духів. «І, зрештою, ще кілька діб».

Прохасько — мисливець за досвідом. Він колекціонер досвідів. Він систематизатор досвідів. Він каже, що не буває «досвіду забагато, досвіду зайвого, досвіду хибного». Це точка зору людини з-за межі, для якої досвід вже не здатен побільшити ані болю, ані спустошення, ані відібрати нічого — він може бути лише об'єктом класифікації. З досвідів укладаються гербарії, порівняльні таблиці, антології, хрестоматії, статистичні вибірки, словники. Досвіди піддаються експериментам, препаруються, на них вивчаються мутації, проводиться їхня селекція, вівісекція.

Це останній світ. Прохасько знає про цей світ все. Тому його прозі притаманний, — кажучи по-єшкілевськи, — високий ступінь деміургії. Тому він не мусить нам оте все описувати. Через фрагмент, не вартий навіть реєстрування (або через фрагментарні реєстри, укладати які Прохасько так любить), він дає відчутти нам дихання простору, що відкривається за цим. Однак у чергуванні вибраних фрагментів, як і в самому виборі, немає жодної випадковості. Тут уже завдяки вражаючій майстерності, почуттю міри і делікатності.

Прохасько, як і його неіснуючі герої, надзвичайно чутливий до звучання слів, тому мова його плинна, органічна, жива; тут не знайдемо жодного дисонансу, — ані в іменах, ані в топоніміці (якщо лише там взагалі є топоніміка), ані в специфічній лексиці, — саме у фонетиці своїй це проза дуже імпресіоністична. Часами видається,

якраз оця фонічно-ритмічна (але й семантична) довершена доречність невимолово впливає на перебіг подій, визначає ситуацію: так у «Некрополі» з'являється несподіваний знак-образ дирижабля, а в «Essai...» — цитадель. Відчуття міри («відчуття присутності», хочеться сказати) спричинює те, що читання завжди сповнене несподіванок. Попри свою позірну сповільненість ця проза ніколи не викликає почуття нудьги чи втоми, ба більше — вона не дозволяє хоч на мить послабити увагу, бо автор (який ніби сам читає свій твір уголос) точно вловлює зміни напруги і пропонує щоразу несподіваніші метаморфози, запускає у текст чудернацькі віруси, врешті-решт кидає його напризволяще, і той вже самотужки веде його і нас за собою. Але це знову з царини майстерності. Найбільшою ж загадкою прози Прохаська є її містичність. Це та особлива містика, якою цілковито володів, здається, Рільке і до якої в українській літературі вдалося наблизитися хіба що Олегу Лишезі. Вона вириває з часу. Вона метафізична. Вона метамістична. Тут надзвичайно важко щось коментувати. Це можна тільки відчувати і:

боятися, любити, втікати, боятися любити, любити втікати, вмирати щодня і щохвилини, перебувати, бути і не бути водночас.

І насамкінець про ключ до прози Прохаська:

Вона вкрай щільна, концентрована, насичена, мов екстракт. Отож в читанні найвагомим є темпоритм. Читати варто повільно, якомога повільніше, найкраще — в тому темпі й тому ритмі, в якому вона була написана. Читати, зрештою, потрібно так, як читають герої самого Прохаська: це, здається, єдине, що пов'язує їх ще із життям, — вони читають.

Іздрік

ТАРАС ПРОХАСЬКО

ЛЕКСИКОН

ТАЄМНИХ ЗНАНЬ

СПАЛЕНЕ ЛІТО

День перший

Щось змінилося. Вже все інакше, як вчора. Літо раптом стало кінцем літа. Дощ, зовсім не літній, а дрібно-вітряний, закінчиться, здається, вже восени. І нерівності кори каштанів — як химерні русла дощових річечок.

Перегородивши таке русло пальцем, я не спинив води — вона знайшла іншу дорогу.

Але я впіймаю цю осінь. Вона не вивернеться від мене.

Я відчув її ще на початку літа. Тоді було літо сухості. Адже у літі багато літ. Тепер тяжко сказати — що я відчув. Але я казав — осінь вже незабаром, вона вже десь тут, хоч її трошки.

Мені відповідали: звичайно, осінь незабаром, але хай мине літо; будеш мати осінь. А я знов — осінь можна мати і влітку.

Наймусівніше — цей період літа, коли не знаєш вранці, чи почалося вже щось зовсім інше.

Сьогодні, здається, почалося.

День другий

Існує мислення, неможливе без запахів. Або: існує мислення, чийми категоріями є запахи. Або є такий тип мислення, де думка — запах, запах — думка.

Якщо є таке мислення — запашне мислення, — мусить бути десь філософія, для якої запах — категорія і положення.

От і сніп божого деревця, що пролежав цілий рік на шафі, пахнув лиш порохом, раптом знову вернувся до свого власного запаху. Або: одного ранку (це сьогодні) запах божого деревця опанував усім: цілий сніп його перестав пахнути порохом, як було зимою, весною і літом.

Це справді тавро осені.

Але що таке осінь? Осінь — привид.

Або: осінь — привід.

Або: осінь — це провід.

В кожному разі ми хотіли попрощатися. Наперед вибрали маленький підміський ресторанчик (маленький лісовий ресторанчик). Хотілося думати, що стіни з чистого дерева пронизані випарами смажених грибів. До них — темне пиво.

Ми приїхали двоє на авті. Я провадив, бо вона хотіла багато курити. Грибами, розмоченими і розкришеними, пахло все повітря, що охоплювало нас поза автом. Ті слуги повітря виривалися неперервними з тунелів, які можна було простежити аж до повної темряви лісового муру.

В ресторані запах грибів обірвався. Але ми їли так багато, що не встигли попрощатися.

Бо вважається, що прощатися — це говорити, а не разом їсти.

А потім дощ не припинявся. Ми сиділи в авті, відчинивши двері, загорнулися у картаті пледи і говорили. Вона трусила на плед стільки попелу, що розпорошилася якась така сіра пляма, в якій можна було побачити не менше, ніж у вилитій з філіжанки кавовій гущі.

Ми опустили ся у відвертості аж до дитинства.

Або: ми піднялися у своїй відвертості аж до дитинства.

Дощ заливав вікна. Осінь хотіла погасити літо вцент. Я не витримав. Вибіг під дощ і поклав на скло цілу долоню. На одну хвилику потік спинився нижче долоні. Я побачив її як червону цятку, потім — як білу пляму. Потім побачив усю. Як крізь діафрагму фотоапарата. Або: як ясну акварель. Вона дивилася на мене і, певно, посміхнулася. Але того я вже не міг бачити, бо вода перелилася через руку і вже не відступала. Вода перемогла, як вранці. Але вчора вранці.

Ми поїхали до міста.

Фройд би все зрозумів.

Або: лиш Зігі Фройд знав би, про що ми не говорили по дорозі.

Або: професор Фройд знав би, про що питати завтра. Але з кожної фрази про Фройда впливало зовсім не те, що було з нами в місті.

Ми приїхали прямо на вокзал. Вона поїде поїздом через Карпати й інші гори.

День третій

Мабуть, я б відчув зближення і вересня 1914 року, і вересня 1939 року. Бо чомусь настирливо передчуваю цей вересень.

Але тепер я маю роман з вулицею.

Або: вулиця фліртує зі мною.

Цілий день я провів з нею. Від холоду подошової порожнечі ранку до переповненого людьми віддзеркалення мучивного, мало не осіннього сонця у блискучій від тисяч попередніх стежок бруківці.

У цієї вулиці натура латиноамериканки. Вона — авеніда. Вона лиш цілий день п'є каву. Вона так заповнює безсенсовність. Кава — її сенс.

Або: її сенс — кава.

Або: кава — засіб — мета, мета — кава.

Або: кава — кава — кава...

День четвертий

Хронологія — річ непотрібна. Навіть для мого щоденника. Я просто хочу запам'ятати кожен ризик. Цього досить, щоб обійтися без дат.

Більше нічого не вловив із сьогоднішнього дня. Бо як можна вловити підступи осені.

День п'ятий

Вона прислала мені магнітну стрічку. Там сказано те, що вона не спромоглася сказати вголос. Те, що б знав Зігі Фройд.

Вона ще не знає, що неспроможність сказати вголос не замінить ніщо. Але я слухаю її голос. Я їй якось допоможу багато чого зрозуміти.

Добре допомагати мудрим жінкам — вони знають, хто їм допомагає.

Або: добре рятувати мудрих жінок — вони завжди пам'ятають того, хто рятує.

Хіба може в кінці літа статися горіхопад? А тепер стався. Значить, це вже не кінець, а початок.

Болить голова: мої домашні мурашки кудись перебираються. Може — шукають, де зимувати, А може — збираються за Карпати й інші гори. Вони звикли до неї.

День шостий

Приснився вірш. Це після вчорашніх
горіхів.

Чорним горіхом небо,
здається, розколеться — буде крик,
а здається, ми так, як незабаром буде
повні жмені різних горіхів
і ще кілька там на лавці.
Це ті неба, що були колись вгорі.
Докинь ще чорне,
здається, розкришиться — буде крах.

День сьомий

Я піду пішки через Карпати. Я сплячу цей міст.

Або: я сплячу це літо.

Я сплячу ці папери. Я хочу навечно запам'ятати спокусу осінніх гір. Сухість випаленої сонцем трави, крихкість перегрітого моху, запах подушених ожин. І з цим прийти до неї.

Спалю літо — мені бракує її, як осені. Коли палять літо, є осінь. Буде осінь — буде вона. Вона сказала, що буде восени. А це — хіба не осінь.

Нема лиш диму і попелу. Як палення листя на вулицях пізніми осінніми вечорами, коли не видно ні диму, ні попелу, але яскраво уявляєш собі хмари диму, що шарпають темряву розвіяними іскрами, і попіл, цілі гірки попелу, який ще довго зберігає форму листя.

День восьмий

Я ж учора до самої ночі просидів з авенідою. Її вечір пахнув жінкою, намащеною на ніч кремом. Обіцяв прийти сьогодні зранку на каву.

Там, де я п'ю каву, було так накурено, що я опинився у пільмі. Якась непрозора прірва. Але вона мене побачила з іншого кінця пивниці. Так, як я побачив її крізь воду. Лиш я, мабуть, нагадував гравюру.

Вона перейшла до мого стола зі своєю філіжанкою і сіла поруч. Вона дослухала до кінця власне ж послання на магнітофоні. Лиш тоді почала говорити. І спитала, чи в мене нема сигарети. Вона вміла питати такі речі зовсім не банально. Але я не курю. Та сигарета в мене є. Я тримаю в кишені одну з її сигарет ще із залитого водою авта.

Ми скуримо її разом. Я хотів би покурити після неї. Але вона обов'язково захоче хоч раз затягнутися після мене. Так ми вперше торкнулися губами. Ми таки спалили літо.

Тим більше, що до мого берета прилип жовтий листочок. Тепер я спалю свої папери. Я попросив запальничку. Лиш напишу ще одну фразу.

Хоч пали, хоч не пали — літо є тим, що не забувається.
Тепер-от палю. Бо вже осінь.

ESSAI DE DECONSTRUCTION (спроба деконструкції)

I

Аналіз часової свідомості є споконвічним перехрестям дискриптивної психології та теорії пізнання. Першим, хто відчув неймовірні труднощі, які тут залягають, і відчайдушно бився над ними, був Августин. Розділи 14–22 одинадцятої книги його «Сповіді» і сьогодні мусить ґрунтовно виступувати кожен, хто займається проблемою часу.

Осінь — рафінація понять. У жовтні я вже можу цікавіше думати про час, про Августина, про літо. Те, що ще весною я перестав публікувати статті, виступати з доповідями, припинив роботу над дисертацією і обірвав усі канали зв'язку з кореспондентами в Європі, не було спричинене жодними переслідуваннями чи заборонами з боку режиму (режим, навпаки, був зацікавлений у моїй продуктивності — я був єдиним, хто мав змогу вести флористичні дослідження у цій частині гір, закритій для всього світу, моїми гербаріями мусили вдовольнятися всі європейські ботанічні товариства, і моя мовчанка привела до непорозумінь, гальмуючи здійснення кількох континентальних проєктів), ні певною формою непокори чи опору, я зовсім не втратив інтересу ні до ботаніки (щойно тоді почав укладати принципово новий визначник, побудований на небінарній логіці), ні до життя. Я просто не міг собі дати ради з усіма тими найдрібнішими пунктами встановлених режимом вимог до оформлення, каталогізації та публікації текстів. Я губився. Я розгубився цілком. Я волів не писати. Це однак не стосувалося літнього щоденника. Все, що набувається за рік, відбувається у мене влітку. За подіями літа я відрізняю роки. Щоліта роблю якісь нотатки, часто у найдивніших формах. Можливо, це якое пов'язано з гербарієм — влітку відбуваються рослини, збираються гербарії, котрі відлежуються цілу осінь і прочи-

туються протягом зими. Гербарій — вже постлітня повість. Зібрані рослини обмотані пригодами, людьми, місцями, розмовами, настроями. Літні щоденники — окрема культура: мандрівки, експедиції, польові сезони, виправи, нові місця і способи життя, фотографування, ріки і перепади естетики буття, а далі — вакації, ревакації, хлопчача доблесть, війни уяви, соки, плоди і міражі. І літо істина, бо відкритість.

А осінь — рафінація понять. Я ціле літо читав лише Блаженного Августина. Читав потрошки, але щоранку. Коли бувала Анна, то вголос. Ми ставили ще звечора продротований триповерховий віденський кавник на нерівне крісло біля ліжка, перед тим мололи каву на млинку із тріснутим дном шуфлядки, визбиравали кожну дрібку, бо того літа кави всюди було обмаль, і пані Вікі роздала однакову кількість зерен всім, хто мешкав у пансіонаті, відразу на три місяці. Зерна були попаковані у бляшаних коробочках різної величини із різними малюнками чи написами (а одночасно — і з різними попередніми запахами). Жодна з коробок не була від кави, я отримав пласке пуделко з-під сигарильйос «Гранд кафе» з Голландії (чомусь найкраще запам'ятовуються предмети). Кожен варив собі каву сам, знаючи, що його коробочка не поповниться. Анна приходила з цитаделі, вона не мешкала в пансіонаті, і моєї кави нам могло вистачити лиш на ранки. Я вставав першим, наливав зварену воду у приготовлений кавник.

То був час, поки ми ще лежали разом — заки запариться кава і збереться на найнижчому поверсі кавника. Ми пили каву при столі, присуненому до глибочезного підвіконня, на підвіконні завжди лежали сигарети і том Августина. Нам вистачало кавника на чотири малесенькі філіжанки, чотири (по дві) сигарети і півтори сторінки сповіді (тепер у мене кожен фрагмент Августина пов'язаний з найменшою топографією ранків, Анниної фланелевої сорочки, всіма мікро-рухами Анни, що укладалися в безконечну топологію її пластики, і мені легше витримати ностальгію — я, пам'ятаючи все, ніколи не забуду того, що ми говорили, що

звучало — це можна слово в слово вичитати в Августина Блаженного). Від кавників я не можу відвикнути досі. Вже діставшись до Праги, я щоразу замовляв повний кавничок на площі коло старої ратуші (так само кілька років тому, коли ми перестали жити разом з Анною, я купував зайву, вже другу каву, завжди без цукру, спочатку не усвідомлюючи, а пізніше — надіючись, що вона може опинитися десь тут, бо стежки змінити важко). Після цього літа я «займаюся проблемою часу», знаю, що минуле триває у формі звичок, тож сьогодні протриває година з літа, поки не спорожниться кавник (якщо курити ті ж сигарети, що й у пані Вікі). Перед вечором я йду до винарні на Водічковій, випиваю за пару годин жбан бурчака. У пивниці темно, лиш у куті на підлозі світиться настільна лампа з піднятою догори умброю. Я читаю свого літнього щоденника. Розумію, що незважаючи на щільність і тотальність літа у пансіонаті, це був усе ж період Іржі, щоденник — лиш записи розмов з ним. Освітлення таке саме, читаючи я проговорюю слова подумки, а бурчак ще більше розчинює загуслість інтонацій на папері, тривання майже співпадають. Я завжди маю в кишенях хоча б один рисунок Іржі і цей машинописний фрагмент: «Едмунд Гуссерль. Феноменологія внутрішньої свідомості часу. Вступ. Аналіз часової свідомості є споконвічним перехрестям дескриптивної психології та теорії пізнання. Першим, хто відчув неймовірні труднощі, які тут залягають, і відчайдушно бився над ними, був Августин. Розділи 14—22 одинадцятої книги його «Сповіді» і сьогодні мусить ґрунтовно вистудіювати кожен, хто займається проблемою часу». Іржі встиг перекласти лиш перший абзац. Завдяки відсутності Гуссерля я запізнав Августина. І аж тепер не буду писати нічого, поки не напишу книжку про Іржі. І цей щоденник, надиктований Іржі, буде нарешті останнім. Визначника я теж не укладу, бо вже не знайду такого ілюстратора, як Анна, жінка моєї Анни. Після того, як Анна показала мені ескізи ботанічних рисунків, я не погоджуюся на ніякі інші. Хай ліпше визначника не буде. Натомість буде

Іржі, він буде більше, ніж героєм, він буде способом дискурсу, він буде стилем, письмом. Іржі як манера письма. Я не дочекався Гуссерля, але ми з Іржі витворили свою феноменологію, ми повернули свою онтологію від буття до життя, а понад усім поставили прозу, поруч з Божим задумом.

Іржі жив прозово. Прозовість була його сутністю, а прозу він вважав ознакою живості. Що це його проза, я бачив ще на початку літа, коли ми поїхали на одну ніч до міста. Переходили подвір'я, минали гаражі, дерева, перекладини, смітники; пух тополь, перемішаний з піском, лишався ще навколо випуклого коріння найбільших дерев. Усе це, сказав він, — ці подвір'я, гаражі, дерева, перекладини, смітники, пух тополь на корінні найбільших дерев, освітлення, стан атмосфери, температура, навіть географічна широта — все це проза Гандке. Я подумав, що ми справді живемо у чужій прозі, чужою прозою, для чиеїсь і за чиеюь прозою. Але тільки доти, поки не придумаємо своєї (випустимо тотипотентність, назвемо неназване, виберемо невідбране, уможлиavimo неможливе). Вчитися ціле життя, не роблячи ніяких висновків. Йому дуже подобалась Анна. Для неї він не шкодував навіть найголовніших своїх речей. Іржі, його кімната, все, що попадає в кадр, дуже нагадували рекламні знімки честерфільда. Вчитися, не роблячи висновків, — це він сказав Анні, коли ми, сидячи у завеликому ресторані коло озера, курили честерфільд і говорили про його рекламу, життєву естетику, видумували до цієї серії знімків якесь узагальнююче мотто. Він знав Анну ліпше, ніж я, казав мені, чого я навчуся від неї, хоч я познайомив їх щойно в середині літа.

Кожного разу, коли режим оголошував надзвичайний стан, мене затримували, арештовували і вивозили в спеціальний табір за містом. Ніякого суду чи присуду не було. В таборі незле годували, були озеро, бібліотека, привозили пиво. Лиш не дозволялося виходити нікуди поза межі. Там інтернували людей не небезпечних, а неприємних

режимові. Мій дід був офіцером у армії, що існувала перед теперішнім режимом, а сам я брав участь у перформенсах забороненої екологічної організації. Це стало присудом.

Цього року літо було надзвичайно гарячим, зрештою, тепло дотривало до кінця жовтня. Вода у ріках навіть не охолоджувалася за ніч, мури додатково нагрівали щоночі повітря у місті, бачення ставало зеленаво-жовтим від інтенсивності опромінення, а майже всі комахи дали по кілька додаткових генерацій, котрі співіснували. Панувала алергія на справжній туман неприкаяного пилку, бо рослинам бракувало навіть того мінімуму вологи, щоб запилитися, і незреалізовані пилкові зерна кочували і відмирали цілими жмутками. Я дуже не хотів до табору. Мене врятувало те, що я перестав приходити на кафедру, зробилося нецікаво. Тому мене не змогли знайти в перший день надзвичайного стану. Його оголосили вранці, а по обіді я вже від'їхав досить далеко в бік гір на поїзді. Поїзд був на диво порожнім, їхало лиш декілька садівників, які поспішно верталися з фруктами за перевал, бо всі торги позакривали. Я купив у них за безцінь цілий наплічник морелів. У поїзді було дуже гаряче, я цілий день і всю ніч просидів у тамбурі при відчинених дверях. Медитуючи, я часто бачив лет ландшафтів, предметів, будівель, а тоді, дивлячись неперервно на рух всього, що поза поїздом, я, мабуть, замедитував. Я навіть не курих. Потім з якогось вагона прийшов до тамбура один мій приятель, ентомолог. Ми познайомилися з ним після того, як ночували на різних боках однієї скелі, за кілька метрів один від одного, не знаючи про це. Вранці ми побачилися і з'ясували, що маємо однаковий спосіб долання депресії — без жодних приготувань, залишивши все недокінченим, нічого не беручи з собою, дістатися до цих скель, видряпатися наверх і там, незалежно від пори року, переночувати — сидячи, стоячи, часом лежачи, але завжди тримаючись і завжди сплючи. Пізніше я віддав йому свою лабораторію, щоб переховуватися від якоїсь мобілізації.

Ентомолог розказав мені про пансіонат пані Вікі. Я добре знав ту станцію ще з часів, коли вивчав флору залізничних колій, різні принесення, занесення, перенесення, їздив від станції до станції на драбинках товарних вагонів. На горі там була цитадель. Справжнє диво фортифікації початку століття. Вона була навіть озброєна гарматами, а на гору зі станції виїздив фунікулер. Цитадель ні разу не знадобилася, всі лінії фронтів оминали її, врешті гарнізон вивели, а в кількох бастіонах влаштували люксовий готель. Мені там дуже сподобалося, я винаймав номер у кулеметному дзоті, вже за цитаделлю, ніби окремий будиночок. Одного разу Анна чекала мене в ньому кілька днів, коли я рушив пішки далі в гори, вбік від колії, вслід за якоюсь експансивною популяцією, залишивши Анну, котра поїхала зі мною на цілий польовий сезон. Іншим разом ми були там узимку, відразу після Різдва. Були страшенні морози, ми їздили на санях, сани ночували в кімнаті, стіни довго розмерзалися, Анна їла сніг, ми опалювалися на горі, гріли одяг біля печі перед тим, як вбратися, всі говорили тільки про мороз, Анна не дозволяла собі курити, дзеркало висіло якимось високо, і вона, розробляючи серію актів для нового альбома фотографій, мусила ставати на крісло, і я дивився на її дивовижні пози, на грубезні капчурі на ногах, напалюючи піч до світіння кахлів вилежалими буковими дровами, ми мали з собою багато грейпфрутів, робили зі знятої шкірки попільнички для ліжка, пообвітрювали губи і поморозили руки, шклянку із спиртним треба було перехилити далі за губами, бо вони пекли від спирту, а в руки Анні я втирав крем, хоч ми мусили робити на ліжку шатро з ковдри, нагріваючи собою хоч трохи повітря, запах крему завжди перебивався запахом Анни і моїм. Якимось ми купили трохи заморожених сливок. Змерзли, вони майже такого смаку, як і свіжі. Коли ж розмерзалися, то ставали зовсім-зовсім іншими. Ми думали, що теж перероджуємося щоразу, коли відігрівалися після наскрізного холоду, який робив болючо-відчутною кожен клітинну стінку цілого тіла. З протилежного від станції боку

гори дорога, обсаджена дуже чорними на тлі снігу покрученими сливками, вела від цитаделі у тісний з вигляду закуток, подібний на кімнату, бо зі всіх боків замкнутий скелями. Але там вміщалося озеро, досить велике. На березі стояло кілька дуже мальовничих хаток, в одній був шинок, навпроти кожної хатки був довгий дерев'яний пірс з прив'язаними човнами. Трохи далі, вздовж берега, далеко одна від одної, виглядали з гущавини гірської сосни двоповерхові вілли — рештки передвоєнного санаторію. Виявляється, пансіонат пані Вікі був останнім з цілої низки.

Я ще не знав, де оселюся, а ентомолог, рекомендуючи саме те місце, сказав, що у пані Вікі всі такі ж утікачі, як я. Прізвище мого діда досить відоме і популярне. Пані Вікі поселила мене у себе, незважаючи на перелюдненість пансіонату. Я отримав кімнату на піддашші, де переважно сушилося всіляке зілля. Того ж дня я знайшов біля свого горнятка у спільній їдальні коробочку від «Гранд кафе». Горняток було, крім мого, ще п'ять. Сама ж пані Вікі завжди їла окремо.

З продуктами було досить скрутно. Пані Вікі вигадувала для нас усякі страви з того, що можна було роздобути. На сніданок робила по великому горнятку какао (дивно, але деякі продукти розкоші у великих кількостях постачалися до сільської крамниці). До нього смажила багато бездоганних грінок. На обід варилися тільки зупи. Цивілізація зупи, таїнство зупи, дуже складні зупи. Через кілька годин ми сходилися на трав'яні чаї з пляцком, спеченим за кризовими рецептами — взагалі майже ні з чого. Зате досить пізня вечеря складалася з безлічі овочевих страв — фасолі, кабачків, цибулі, помідорів, бобу, картоплі, грибів, гороху, капусти — варених, тушкованих, фаршированих, смажених, присмажених, підсмажених, печених. До всього були сосо і великий таріль вареного рижу. Вечеря закінчувалася справжнім чаєм і дегустацією свіжих конфітур. Крім того, ми отримували натще по ложці меду щоранку. Мед був

предметом культу пані Вікі. Порічки, агрус, яблука і черешні можна було самим рвати у саду.

В ідальні були один великий круглий стіл і креденс з начинням. Все начиння — сецесійне. Добре, що помимо всього іншого, стіл сервірувався попільничками: також із сецесійної порцеляни. Упродовж чаю можна було курити. До ідальні збігалися сходи з різних поверхів і закапелків, де були округлі кімнати. Вся топографія вілли нагадувала вигляд празького Граду з боку Сміхова — коли найрізноманітніші фрагменти накопичені в єдину структуру. Вілла мала якусь неправильну форму через наліпленість прибудов і відгалужень. З усіх боків вона закінчувалася верандами, галереями, ганками, балконами або сходами. До окремих кімнат сходи вели просто через вікна. Весь будинок страшенно обріс виноградом, мохом, плющем і не знаними мені ліанами, культивованими господинею. Через те він видавався часом більшим, а часом меншим, ніж був насправді.

II

10. 6. Іржі. Він найголовніший для мене у пансіонаті. Все проявляється паралельно — через його судження, вислови. Перекладач, який ховається від мобілізації. Переклади з Рота, Гайдеггера, Рільке, Тракля. Майже не виходить з кімнати. Ходили довкола озера. Естетика буття. Побутова герменевтика.

14. 6. Іржі про пані Вікі. Її город мислить, він може зрушити з місця. Альпійські гірки імітують Гімалаї. Сунички аж до снігу, але по кілька ягід денно. Старі провітрені плащі із хутром можуть служити замість меблів. З креденса вилітають молі, бо там живе Гайдеггер.

15. 6. У Іржі. Прийшли до нього Раста і Стронціцька зі своїх кімнат. Раста — гуру растафаріанства, йому знову загрожує арешт. Він доглядає маріхуану в теплиці пані Вікі.

Сортова маріхуана потрапила випадково до пані Вікі через листування з обміном насінням — напевно, від когось з Голландії. Курили з ним і Стронціцькою. Растаман вібрейшн. А Іржі просто втрапив на хвилю. Стронціцька — есеїстка з Відня (вона могла би бути шпигункою на користь дому Габсбургів — так каже Іржі). Вона страшенно курить. І тільки «друм», хоч їй не вистачає одного папірця для сигаретки і вона наперед склеює два-три. У Стронціцької — хвороба Рейно. Вона прийшла зі своїм ліжником — всі ліжники з цілого дому тепер у неї, бо вона постійно мерзне в руки й ноги. Цікавилася мною як відомим ботаніком, як колишнім приятелем всесвітньознаної модельки — Анни. Записала зі мною інтерв'ю для власної програми на радіо. Я не настрашився їй розказати про все, що бачив на закритих територіях, її принцип — провокативне радіо, часто щось стається вже після того, як про це розкаже Стронціцька. Про Анну я відмовився говорити. Вона боїться нічних метеликів. Запрошення на конференцію опозиційних журналістів нашої країни, конференцію організовує Стронціцька, вона відбудеться у цьому пансіонаті, де ми живемо.

16. 6. З Расти поїхали ще далі в гори — найнялися на кілька днів збирати яблука. Дискусії про наркотичний і інші способи досягнення бачення. Спроби проаналізувати і висистематизувати візуальні закономірності (високу оптику) бачення. Расти — колишній чемпіон Європи з рефреймінгу канабієнзи — два претенденти їдуть будь-куди разом, постійно курячи маріхуану, навзаєм викликають страхи, фобії, проваюють нав'язливі ідеї, манії, фальшиві мотивації, невинувдані висновки. Перемагає той, хто виведе суперника на такий рівень рефреймінгу, звідки той вже ніколи не вернеться.

20. 6. Живемо в пансіонаті, як у ХІХ столітті, — яесь таке відчуття. Побут із спільними сніданками, вечірніми чаями, культура конфітур, старі картини, розмови всіх зі всіма, кожного з кожним. Приїзди гостей на день, на два. Нема

ніякої сюжетності — сюжети не стаються. Все так розтягнуте в часі, що перестає бути подіями більшими, ніж пиття чаю чи надмір нічних метеликів. Немає детермінізму, а логіка — лише одна з можливих — реєстру, опису, переліку «ціх». З Іржі — читання Антонича: щодня той вірш, датований цим днем.

22. 6. З Іржі їздили нічним поїздом до міста. Хотіли спати, курили в тамбурі. В таких поїздах замислювалося «Буття і час». Мусили боронитися від патруля бритвою, поранили їх, зіскочили з поїзда, щоб відразу пересісти на той, у бік гір.

25. 6. З Іржі. Взяли послухати тасьму пані Стронціцької — запис розмов з усіма, хто мешкає у пані Вікі. На диктофоні у нас дуже подібні голоси. Слухаємо розмову з пані Гібою (заради неї Стронціцька приїхала на ціле літо до пансіонату): режисер і директор театру ситуацій — моделювання сценаріїв, створення подій безпосередньо у чиємусь житті, часом зворотних, часом ні, часом замовлених, часом несподіваних, її включеність у безліч чужих життів, аж відсутність власного, дуже небезпечна для режиму. Бездоганний психолог. Іржі: вона нудиться у пансіонаті без великої гри, їздить на ровері до цитаделі грати у бридж з єпископами, шукає серед нас сюжет, який можна було б спровокувати, докінчити і розв'язати перформенсом.

27. 6. Незмінність фенології. Застиглі дні. Як літо 92, 94 років. Нічний вихід з Іржі на ожинник. Кілька різних запальничок у кишнях. Моя рослинна філософія — заперечення самовираження, тропізми, споглядання. Пробути, втриматися. Безсліддя, співіснування, щохвилиenne відчуття існування, нериторика, надеротика, недосяжність задуму і багато іншого.

30. 6. З Іржі у цитадель. Там Анна. Однаково весела і сумна. Моє невибране. Її невитримане. Анна живе з іншою Анною, графіком і фотографом. А Анна — її моделька і коханка. Наозерна лекція Іржі: висновки заради гармонії зі світом, герменевтика дір, ніш, мандри нішами і естетиками,

вільне перелітання з буття у буття, заплутаність як запорука неприреченості, свобода як непотрібність, свобода свобідна висвободжуватися.

1. 7. Анна у пансіонаті. Ми легко і ностальгійно знову стаємо коханцями, усвідомлюючи, що наші тіла рідні. Відтинки різного неспільного досвіду. Анна пропонує повправляти тіло для спільного позування іншій Анні. Придумування композицій. В Іржі п'ємо вночі мінеральну воду.

2. 7. П'ємо у шинку разом з Анною і полковником. Він захопився Анною і аж тепер визнав мене. У кімнаті полковника. Географічні карти, видані за режиму, — він їх виправляє. Він — географ, колишній міністр земель в уряді, зміщеному режимом, займався нелегальним переведенням через кордони. Фотографія з моїм дідом, якого врятував колись з-під обстрілу. Після рому висить на пальцях на краю балкона. Неадекватні спогади про першу світову: під час війни брав участь у маркуванні гірських маршрутів, розшифровуванні ворожих позначок і додатковому фальшивому маркуванні (виходить шість кодових систем).

3. 7. Подарований Раста кущик маріхуани у білому порцеляновому вазонку.

7. 7. Купаємося з Анною в озері вранці, вдень, ввечері і вночі. Плаваємо на човні, і пливе цитадель над озером, плаваємо за човном. Тренуємо прес, спину — мокрі найдовші м'язи спини. Потім я мию їй голову і ледве втримую в руках усе її волосся. Викурюємо по цигарці від Раста й експериментуємо з таким еротизмом. Кілька разів засинали в несподіваних місцях.

9. 7. Ночуємо в Іржі. Застелена ковдрами підлога, життя на підлозі, гіркі японські чаї. Палимо горіховою шкаралупою, зібраною для цього ще із зими. Іржі — чим більше людей посправжньому любиш, тим більше щасливим можеш бути.

10. 7. З Іржі. Моя колишня історія з Анною. Дуже тривале зближення, дуже поступове, дуже наповнене. Ми стали справжніми коханцями лиш тоді, коли поширюватися не

було куди. Тонкість — це святість. Вона була моєю екзистенцією, моїм єдиним мотивом найризикованіших, найвідважніших, найвідкритіших, найщедріших і найвдячніших поступувань. Танці уяви. Стояння на межах і переходи заборон. Загострення екзистенції — це філософська техніка. Людина, що за весь час не сказала нічого порожнього чи зайвого, і я поступово сказав усе, що хотів. Розмова могла б записуватися суцільним текстом — без розподілу між особами. День можна втримати, лиш не перериваючи його на ніч. Цикламени. Ром, хурма, великі кафе. Довгий страх доторкнутися і не звикнути. Дуже тонка рука з настобурченим від холоду волоссям. Зима переходить у весну, сонце акваріумізує приміщення, мокрий сніг у саду, вечір незимово освітлюється побічними світлами. Хоч раз мусить стати погано. Одного разу я вернувся з експедиції і відразу ж прийшов до студії. Вона обнімала мене, а фотограф зробив знімок. Ми були надто контрастними, але надзвичайно компліментарними. Знімок з'явився на кількох обкладинках, Анна вже тоді була дуже популярною. Мені важливі кілька речей — ми досягали неможливого, ми дуже багато навчилися одне від одного, ми викликали у всіх ненормальну радість. І тепер ми є знову, хай на одне літо.

13. 7. На кілька днів з іншою Анною в гори. Дивимося рослини. Показую їй тонку естетику ботаніки. Придумуємо на ґрунті цього серію дизайнових робіт. Вона фотографує мене. Ескізи до мого визначника. Графіка випускає все більше і більше сотворінь з інших форм реальності — сюди. Несподівано швидка поява спільного минулого. Деструкція як справжній стан світу, як ознака живості. Феноменологія оброслого кількома шарами лишайників каменя — феноменологія лишайників, а не каменя. Феномени — куцики лишайників. Поверхнева, площинна, топологічна, ризоїдна феноменологія.

18. 7. В Іржі — перегляд фотографій, що зробила Анна, які ми з Анною інсценізували і випозували. Колір умбра. Асиметрії і симетрії. Лиця середньовічних ченців. Довкола

озера. Життя на одному камені. Небо вздовж руки. Дерева, по-різному уражені омелою, існування серед омели. Силуети незапрошеного на запрошених поверхнях. Іржі — ви придумуєте фотографії, виходячи з того, як жили. Але ж фотографії стають врешті зовсім іншими. І ви надалі вже послуговуєтеся власними фотографіями як сценаріями. Це знаходження своєї прози, вивільнення від цитування.

20. 7. Боюся, щоб Анна не завагітніла від Анни, коли та повертається від мене. Анна моя коханка і Анна — коханка Анни. Ми небезпечно зближуємося таким чином з Анною. Ми пестимо одне одного через Анну. Рисунки наших доторків співпадають. Анна тішиться і насміхається з Анни, з мене.

22. 7. З Іржі. Придумування повісті. Спроби деструкції і реконструкції. Дерріда. Неможливо оцінювати повісті, не поселившись в них. Спроби деконструкції. Іржі — написати би повість про наше літо у пансіонаті. Я — дозволити собі багато додумати. Насолода придумування світу. Я б не знав ніяких мотивів, я б не знав ніяких причин, я б не знав чому. Я бачив би як є. Бачив би те, що показується. Не було б еволюції, лиш нагромадження феноменів, властивостей, явищ, фактів. Непослідовна логіка. Я би міг навіть більше придумувати, ніж знати. Не хотів би нічого досягнути — лиш пригадати те, що може бути можливим. Іржі — спосіб письма кинених у воду каменів, від кожного розходяться кола різної інтенсивності, вони заходять одне на одне. Не боятися того, що повість мала б небагато спільного з власним досвідом, не намагатися його перетягнути до повісті. Я — проза на рівні словосполучення. Іржі — складна структура: ця повість — ніби перший розділ великого постлітнього роману з інтригою, викінчений і самовартісний дебют, коли існує тільки перший розділ. Я — це все не повинно робити повість важкою. Написати легко, з насолодою, щоб так само з насолодою читалося.

25. 7. Зовсім інший світ. Ми з Анною на кілька днів залишаємося замість радиста у БТРі, котрий виставлений

пильнувати цитадель на час надзвичайного стану. Життя у замкнутому просторі, життя у залізі, життя при радіостанції. Почули, що у цю гірську провінцію таки введуть війська і запровадять військову адміністрацію. Всім загрожує арешт.

28. 7. Пані Вікі запланувала на перший день серпня свято для нас усіх. Я запросив Анну і Анну. З Іржі. Побачимо, що буде всередині повісті. Чим вона закінчиться. Чи щось станеться у ніч забави. Анна сподівається оргії, котра дозволила б звертати увагу не тільки на мене. Полковник мріє напитися і танцювати з Анною. Він навіть не знає чи зможе виводити нас через кордон, якщо будуть вводитися війська і ми зважимося захопити для втечі той БТР, що коло цитаделі. Пані Гіба, напевно, вже знає, яку ситуацію буде нарешті обігрувати, хто буде їй допомагати. Виглядає на те, що об'єктом гри можемо стати ми з Анною. Раства буде пробувати цьогорічну маріхуану, він постарается накурити якнайбільшу кількість людей. Погодитися курити можуть пані Стронціцька, Анна, Іржі, я і Анна. Не знає, які обмеження може в Анні зліквідувати трава. Раства також буде вправлятися у масовому рефреймінгу. До того ж, саме почнуть з'їжджати нічними поїздами учасники таємної конференції пані Стронціцької. І можуть прийти військові.

29. 7. Виявляється, що Іржі є претендентом на цьогорічний жовтневий фінал європейського чемпіонату з рефреймінгу. І Раства його тренує. Іржі не є справжнім растаманом, — каже Раства, — але потенція Іржі незрівнянна з усім, що було за всю історію чемпіонатів. Іржі рефреймігував нічних метеликів, їх було надзвичайно багато цього літа. Вони влітали через вікно до лампи, врешті важко було перейти через кімнату, щоб не торкнутися хоч кількох метеликів. Вони навіть сідали на руки. У відсвіті настільної лампи їхні очі були яскраві й прозоро-червоні. Іржі піднімав руку з метеликом до рівня погляду і дивився метеликам у вічі. Очі, виявлялося, були складними і великими, метелики не могли витримати погляду Іржі. — Ще така вимога до письма — погляд ніколи не буває вужчим, ніж з периферійним зором (а це цілковито не враховується літературою).

III

Запорукою будь-якого досвіду є відмирання. І не може бути досвіду забагато, досвіду зайвого, досвіду хибного. І не може бути керунку іншого, ніж досвід, ніж відмирання. Максимум співпадає зі смертю. Максимальний досвід потрібний для того, щоб умерти по-своєму. І щоб своєю смертю стати для когось цілим відмерлим лісом, цілим пустищем додаткового досвіду. Згодом текст стане життям, яке після появи може лиш відмирати — витіснятися досвідом.

І ніколи не знаєш — у якому, у чиєму періоді живеш, до якого поля виходиш. Це стане зрозуміло, коли період закінчиться, коли поштовх наступної смерті допустить до нових територій досвіду-відмирання.

НЕКРОПОЛЬ

подаровано Оленці

I

Маркус Млинарський писав: «Може виявитися, що сенсом всіх ваших екзистенцій, всього буття є рекомбінація. Витворення якогось тексту шляхом тривалих генетичних рекомбінацій-кроків. Рекомбінацій, які через безліч спроб, незліченність непевних зрушень повинні привести до конкретної задуманої кимось структури. Може, так має статися Поява (З'ява) Бога. А може бути, що найсуттєвіша рекомбінація — риторична. Може, і в кінці повинно бути слово. І ми підбираємо його, підбираємось до нього, промовляючи тексти — відкидаючи тексти, що не є ним. Подібно з пластикою. Міняємо простір, змінюємо простір простором рухаючись. Невідомо, який рух, яка дія може виявитися вирішальною, який підбір одночасних світових рухів витворить той простір, котрий спинить все, щоб у таким взаєморозміщенні могла тривати статичність вічності».

У цьому місці слід було спинитися самому Маркусові, але він дописував, порушуючи власні розрахунки: «Проблема полягає лиш у тім, щоб усвідомити тотальність рекомбінацій, пов'язати, злучити одночасні дискретні тропізми у єдину (справді самотню) систему, щільну систему, де причиною будь-чого є не тільки будь-що інше чи їхня комбінація, а неохопний стан і зіставлення всіх інших елементів не лише дискретний момент часу, а й їх нашарування, накладання від початку самого часу...»

Перед цим Млинарський не писав нічого іншого, крім філософського трактату, який не міг закінчитися. Фактично трактат перетворився на хроніку — із спогляданням цілком конкретних щоденних подій вирафіювалися такі абстрактні онтологічні міркування, що лиш сам Маркус міг би відтворити подіяне за хронікою поміркованого.

Крім трактату, правда, він ще мав щоденника, який лежав на бюрку при вікні, що виходило на замкнуте подвір'я, куди Маркус вписував лиш те, що бачив протягом дня саме через це вікно (незважаючи на майже цілковиту бездіяльність на подвір'ї й абсолютну відсутність того, що обивателі називають живою природою, на суворе Маркусове табу вписувати до щоденника будь-які рефлексії та асоціації, які б якимось чином виводили з простору, обмеженого зімкнутими будинками довкола подвір'я, Маркус все ж бачив щодня стільки, що робота зі щоденником відбирала трохи того часу, коли вже дуже хотілося спати; частина записів тому мала якийсь сомнамбулічний присмак; в часі ж одної нічної кухонної пиятики Млинарський взявся робити денний запис у присутності приятелів, оповівши їм про характер щоденника і навіть прочитавши декілька фрагментів — не тих, які найбільше любив, і не тих, які вважав найцікавішими, а відкриваючи кілька разів зошит із закритими очима; друзі були захоплені не так записами, як самою ідеєю фіксувати мінливість незмінності, довго моделювати різноманітні цікаві варіації, потім непомітно перейшли на інші теми, але, зібравшись через кілька днів без Млинарського, цілком серйозно домовились різними дискретними способами провокувати хоч якісь події на подвір'ї Маркуса, та гра тривала недовго, але саме в цей час у щоденнику з'явилися такі химерні реалії, кожна з яких могла розвинутись в оповідання, що Маркус вирішив написати роман, об'єднавши їх якоюсь інтригою).

Роман, який задумав Млинарський, мав називатися «Некрополь» (місто мертвих). Скажімо, група осіб, які не знали між собою, купила з аукціону місця на ще неіснуючому цвинтарі — ці люди вже давно втратили інтерес до нормального життя у місті, погубили товаришів, знайомих, полишалися без родин, у них позатиралися всі реальні зв'язки з Містом, вони самотні, злиденні, непотребні, вони майже неживі, вони не хочуть, не вміють жити так, як загал, а загалові войовничо не подобається їхній первинний спосіб

життя, коли ж вони зламалися, загал просто перестав їх зауважувати — властиво тому всі вони зважилися на такий крок, щоб подбати хоч би про зовнішні тутешні форми нетутешнього життя — зробивши крок, однак, бояться і зробленого, і себе — може, саме цей страх, змішаний з таємним бажанням посилити його ще більше (як-не-як, справжнє живе переживання, загострена екзистенція) і з намаганням вихопитися з-під панування страху хоч тут, примушує кожного прийти на Цвинтар раз, потім ще і ще, ховаючись від випадкових свідків, пізніше — ще й один від одного, поступово звикаючи до своєї ділянки, до власної землі, поступово переносячи туди все більше того, що в'яже їх з життям, — вони вже тайно знаються, це химерне, але вже самовартісне спілкування: уникаючи і прагнучи одне одного, спостерігаючи і ховаючись, вивчаючи графіки, розклади, маршрути, повади, напрямки, звички і уподобання, врешті демонструючись, знаючи, що тебе оглядають, можливо, з кількох точок зору, вдаючи, що не знаєш, але так, щоб могли зрозуміти, що знаєш більше, ніж навіть можливо, входячи на все складніші перехрестя цієї загальноновизнаної гри — потім мусить статися так, що двом десь, колись не розминутися, вони відкриваються один одному, це для них таке щастя, яке нестерпно діє на всіх, хто його підглядає, вони викриваються і викривають інших, найнесміливіших — починають влаштовувати свої місця, і з часом це більше скидається на спільнобудівничу толоку, врешті стирається семантика цвинтаря; вони переносять сюди свої звички, перебираються самі, виплекують вперше якусь власну нішу, достосовуючись лише власних смаків — з'являється все більше способів комунікації, — але вони все ж деструктуровані як особистості, на кожному тягар звичок, котрі донедавна були імітацією сенсу, вони позбавлені досвіду, який би виходив за межі власного переживання порожності (переживання власної порожності), вони не встигли за розвитком термінології і номінації, їм важливо мислити словами і поняттями, їх почуття значно перевищують

можливості вияву тих почуттів — хтось доходить, що треба стати камерним оркестром — роздають інструменти за порядком, як мають сидіти в оркестрі, а сидять за схемою розміщення ділянок — міняючись ділянками (з'явилися певні сталі пари, товариства, для яких питання безпосереднього сусідства принципово важливе), міняються інструментами, то не шкодить, бо спочатку ніхто не вмів грати ні на чому — тепер їхнім головним заняттям стали безперервні репетиції траурних маршів — вони достатньо випорожнені і достатньо спрагли чогось ліпшого, щоб досить скоро опанувати дилетантським володінням інструментами (враховуючи навіть всі обміни ними) — певний час марші вдовольняли їх, але незабаром того виявилось замало — серед них є один невдаха-композитор, який, власне, і керує оркестром, вишколює музикантів — йому доручають написати щось відповідне — для композитора це перша справжня подія, перша нагода стати справжнім композитором, він довго і вимучливо намагається компоувати — але світ цвинтаря ефемерний, композитор добрий і витончений, а талант його примарний — проте він приніс ноти — це Моцарт, симфонія, переписана композитором від руки у бібліотеці, з партіями лиш тими, які є у їхньому оркестрі — музика всім дуже сподобалася, всі без великих зусиль повивчали свої партії, та спільне виконання огидне, кожному бракує легкості, розкутості, вміння прислухатися до інтонацій, кожному бракує свободи.

Млинарський вирішив, що роман буде без конкретних часових рамок і без надто означених характеристик часового відтинку. Навіть генеза подій має бути розмита в часі. Не буде жодних побутових штрихів, які могли б належати лише якомусь конкретному десятиліттю. І ніяких стилістичних ознак письма, які б натякали на десятиліття переконливіше, ніж зазначення року. Ніяких чітких і детальних психологічних характеристик поза вчинками героїв. І логіка розвою роману буде логікою невідступності подальшого поступу на ґрунті вдіяних попередніх — наступні детермі-

новані попередніми лиш так, що попередні перегороджують і перегороджують шляхи вибору, просто заповнюють вільні ходи. Ця ірраціональна логіка — логіка доступної можливості. Він буде любити цю слабкість своїх персонажів. Він буде обривати лінії, щоб вертатися до них через певний час так, щоб цей час проминув, у лініях будуть перепади, нерівності і прогалини, за якими не вслідкувати, в яких могло статися будь-що. Він буде мало знати про своїх героїв, йому доведеться доповнювати незнане надуманим. Вони ж мусять говорити самі до себе. Він запустить у текст кілька мікроскопічних вірусів, які, скориставшись непередбачуваними можливостями його тексту, вихоплять їх з тексту і розмножаться, розпроструться на них у невідомо що вже поза текстом.

Млинарський придумав навіть дуже елегантне закінчення роману. Він введе себе самого в текст, зробиться одним із власників ділянок, одним з музикантів оркестру. Він залишиться собою зі всіма своїми намаганнями описати цю ж історію, сам роман буде тоді розповіддю автора про писання ним роману про події, рівноцінним учасником яких він був. А в самому кінці викриється вже як автор-спостерігач, власне справжній Млинарський. Це, звичайно, вірус спрямований. І вірус дуже цікавий, котрий зможе по-різному перекидати бачення — з — роману, бачення — у — роман, бачення — в — романі.

Десь тоді у безконечному трактаті Млинарського з'явилися перші роздуми про рекомбінацію. А того дня, коли на подвір'ї (за щоденниковими записами) дощ почався каштанами і кинені на землю хризантеми почали в'янути від нижніх пелюсток, Маркус уже писав: «Головною ознакою всіх комбінацій є їхня необмеженість. Класифікаційні реєстри компонентів певної комбінації, як і виділення самої комбінації, є умовними. Комбінації — відкриті системи, в які можна ввести будь-які прилеглі елементи аж до безмежності. Все може бути зведено до одної комбінації».

Млинарський зовсім не бентежився неупорядкованістю своїх фраз. Він з радістю давав можливість напіввипадковим, напіввиваженим словосполученням втягнути в текст несподівані і непередбачені мотиви, асоціації, уламки близьких побудов. Таким чином, фрази нагадували Маркусові кола на воді від впущеного каменя. Лиш в уяві Млинарського плівка візії проектувалася у зворотному порядку — круги збігалися від периферії до центру, все густіші і щільніші, аж поки з-під води не виривався камінь, вихоплюючи з собою цілу сферу, виходячи на плавну траєкторію, розгублюючи ореол вологи, очевидно висихаючи. В цьому місці Маркус обривав візію, щоб допустити множинність останньої стадії траєкторії.

Тим більше був шокований Маркус Млинарський ходом самочинних рекомбінацій, якими тим часом кишів придуманий роман. Дивні зміни в задумі Млинарський зауважив раз, потім ще і ще, а згодом мусив визнати, що всі його варіанти виявилися летальними (вони не спроможні були навіть вирафінуватися), натомість задомінувала одна-єдина лінія, яка була не виразом мимоволі, а результатом неконтрольованих перекомбінацій окремих фрагментів, фраз, ескізів, реплік, рис... Маркус погодився пройти всіма ходами її логіки.

А та трималася на одній догмі: мешканці Некрополя не можуть бути поховані на своїх місцях, Некрополь не повинен стати цвинтарем. Отже, їх треба всіх разом забрати з міста і вбити. Це майже неможливо, бо вони не покидали міста. І поодиноці мало не від дитинства. Залишається повітряна куля. (Це дуже важливий поворот. Аж тут, заходячи на поворот раз за разом і вертаючись на його початок, Млинарський переконався в тому, що врешті привело його до остаточного «Некрополя». Остаточний «Некрополь», правда, відбувся значно пізніше, а наразі Маркус зрозумів, що таке фатум, випадковість, відносність і все, пов'язане з цим.

Місце з трактату: «Суттю як фатуму, так і випадку є одне і те ж — нагромадження послідовностей рекомбінацій, викликаних самим рекомбінантним процесом. І це є невідтворністю...»).

Саме такою невідтворністю виявилась куля, монгольф'єр. Вони летіли вже вдруге. Перший раз їхній ірраціональний оркестр літав для того, щоб там, на клаптику непевної тверді-нетверді, у стані, легшому від повітря, зіграти свого Моцарта, позбувшись усіх своїх земних страхів, комплексів, звичок, маній, неврозів і сумнівів. Екзистенціальна музика. Зрозуміло, їм вдалося, зрозуміло, тільки раз, тільки там. Ясно, наскільки збудженими вони повернулися. То були екстаз, ейфорія, експлозія, струс, транс, розчинення і згущення. Очевидно, що їм було не до всієї паніки, стурбованості влади, роботи експертів, введення комендантської години, надзвичайного стану, патрулів у Ринку, чергових на дахах громадських і державних будівель, постів на виїздах з міста, заборони масових акцій. Нічого не знали вони і про найбільшу міську сенсацію — до міста ввезли кілька наймодерніших гармат.

Другий, останній політ, ще зрозуміліший. Та музика, яка сталася під час літання, не могла бути відтворена на землі. Тому другий політ — то відчай надій, новий вимір, останній шанс, помста і зневага. Це фізіологічна залежність.

Цілком закономірно (і в тому немає нічого символічного), що вони вилетіли без якоря, без баласту (мішечки з піском були викинуті ще на рівні найнижчих дерев), навантажені музичними інструментами, а єдиним виказом хоч якоїсь передбачливості була незакоркована пляшка вишнівки. Оправданим також є й те, що командор крайньої гарматної застави дав наказ знищити вогнем химерний незрозумілий літальний апарат, що висів на межі міста у західному керунку (перед тим пролетівши над містом на висоті, з якої не залишилося нічого недоступного для спеціальної оптики) і з якого лунали звуки, подібні на роботу в закритому радіо-каналі. Одиною помилкою спеціальна комісія визнала

повне знищення апарата, що абсолютно унеможливило висновки експертизи...

Млинарський був майже переконаний, що на повітряній кулі не встигли зауважити ні канонади, ні самого попадання. Хіба що Композитор, а він був добрим композитором, зумів відчути, як їхньому оркестрові бракувало ударної секції, від якої всі відмовилися як від ознаки неінтелігентності.

Повітряну кулю склали випадково, допасовуючи одну до одної деталі з найбільшого ящика на стриху двоповерхового будинку, в якому мешкала єдина жінка серед власників Некрополя. Складаючи кулю, вони, позбавлені найменшого практичного замислу і технічної уяви, кілька разів створювали щось настільки недоладне, що сприймалося спочатку за апарати для виконання дуже спеціалізованих і таємничих робіт. Але коли ж нарешті відбулася куля (а саме вона лежала розібраною у куфрі), то нікому не довелося промовити жодного слова для укладання спільного незаперечного плану.

Будинок належав колись відомому мандрівникові і описувачеві флори. Він щороку блукав наодинці найризикованішими маршрутами, залишаючи маленьку дочку без нагляду. Повертався з першим снігом, навантажений засушеними предметами, завжди приводив чи приносив додому якихось ящірок, птахів і звірів, розгубивши чи кинувши через обтяженість частину дорогого спорядження. Цілу зиму просиджував у кабінеті, опрацьовуючи матеріали експедиції. Донька приносила йому сніданки і вечері, витрушувала попільнички, поливала квіти в солярії і годувала все живе, їй дозволялося розглядати будь-що у кабінеті, лабораторії, в бібліотеці, на стриху, де трималися колекції і обладнання для наступної експедиції, яке батько скуповував у час обіднього виїзду до ресторації. Згодом вона все більше вникала в предмет батькових досліджень, помагала укладати реєстри, перевіряла віддруковане на машинці. Останні роки вона вже знала все, навіть деталі запроєктованих маршрутів. Більше ніщо не цікавило її. Вона була певна, що батько не

став колаборантом. Він просто не відмовився від мандрів і академічних занять з приходом нового режиму. Вона усвідомлювала ненормальність свого почуття вини за ту весняну поїздку на узбережжя, за час якої батько віддав звіт про останню експедицію у видавництво, був заарештований, відпущений і похований, не врятований у найкращій лікарні. З того часу вона жила сама. Будинку ніхто не зачіпав, редакції пересилали якісь гроші, і ніхто не бував у неї аж до другої репетиції оркестру, яку вона запропонувала провести у себе. З того часу іншого місця для репетицій вже не шукали; часто хтось з оркестрантів лишався допізна, хтось ночував, часто приходили поодинці, по двоє, часами бували всі, приходячи один за одним, потім розходились у найрізноманітнішій послідовності.

Вона жила не в бідності, вона жила серед розкоші, що була цілковито неужитковою. Але ті згромадження речей — книг, одержі, приладів, інструментів, рослин, зброї, спорядження — творили такий екзотарій, котрий міг існувати як окремиий світ і в котрому можна було існувати автономно від світу, не відчуваючи браку вражень, явищ, переліків і назв, таємниць і пригод. Щоб класифікувати той світ ретельно, навіть було часу замало. А простору, навпаки, забагато — стіни, сходи, коридори, двері і внутрішні вікна, меблі і картини дробили простір будинку на нескінченність суб-, пара-, супер-, транс-, інтерпросторів, котрі не втрачали здатності перетікати один в одний, витікали один з одного, були незамкнуті, не мали суцільної межі і мінилися від найменшого пересуву предметів.

Тварини ж не надавалися до жодного виховання. Вони просто любили її і не потребували кліток і припон. Вона розпізнавала їх за скрипом підлоги — довжина, тягар і швидкість кроків кожного звіра видобували з паркету власну мелодію, яка ускладнювалася тим, що кожна дощечка передавала скрип за схемою, теж властивою лиш їй, часто не збігаючись з напрямом руху тіла по підлозі, нагадуючи більше розкладені на шахівниці етюди. Вона впізнавала

кожного з них за гіпертрофованою подобою тіні, що проминала на перетвореній грою браку освітлення на сферу стелі кабінету, просякаючи крізь матове скло до коридору. Вона втрачала найзначнішу частину свідомості, коли була закатарена і нюх не функціонував. Вона переживала светри, знайдені у шафах, як флірти, випадкові і швидкоплинні контакти. Часом вона розкурювала люльку, щоб перебити запах кімнатних спогадів духом однієї з батькових тютюнових сумішей.

Коли ж Млинарський зафіксував її на терасі, — падав нетеплий дощ, вона сиділа у льодяному фотелі, загорнувшись у зимовий плащ, затиснувши колінами горнятко з грогом і не струшуючи попіл пахітоски в звислій над впущеною книжкою руці (хоч пахітоска не торкалася книжки, на папері виступив бронзовий знак перегрітості), — то відчув, що ніколи не мав нікого ближчого від цієї жінки. Ще нікому він не віддавав стільки своїх знань, своїх таємних знань, своїх найперевіреніших і найвизначальніших звичок. Він ще ніколи не був таким щедрим. І не переживав такої вдячності. Вона відразу визнала неминучість його звичок у намаганні максимального зближення бажаного впорядкування світу з природним, хаотично-закономірним.

Поступово Млинарський віддав їй майже весь свій зовнішній досвід, йому навіть забракло знаного. Вона вимагала нових переживань, переживаючи непрожите. Найчастіше вона взагалі не зауважувала у тому, що віддавав їй Маркус, тягаря Маркусового досвіду, сприймаючи його як щохвилинний спільний. Ця жінка сама дійшла до фрагменту на терасі.

Млинарському стало страшно. Він не боявся спустошення, не боявся самозречення, самознищення. Його не лякало ні те, що вона унеможлиблювала будь-що інше, ні те, що все, що він робив за якогось певного моменту, було її примхою — передчуваючи асоціації, викликані пізнанням — напередодні, Маркус свідомо задіявав себе у події, досвід яких потрібно було віддати їй. Маркус відбував певний досвід,

узаконюючи попередньо назване — можливість називання вимушувала уможливити відбутність. А примхи дедалі більше вивільнювалися від домінанти раціоналізму, добра, краси, інтелекту, зближуючись до визнання самовартості буття. І Маркус знав, що її незбагненна здатність ставити останньою причиною спричинення випровадить (хай впродовж випадковостей) до сутності. Аж тоді ні Некрополь, ні куля не будуть випадковими.

Маркус не боявся навіть відповідальності. Йому було просто страшно за неї. Міняється все від зміни чогось — Маркус врятує (чи погубить?), врятує її тим, що не буде з нею. І Млинарський перестав писати роман.

Була відлига, листя, що лежало на землі ще з осені, вивільнилося від снігу, падало знову, підхоплене теплим вітром, котрий сильнішав і навіяв снігові хмари, які протягом кількох днів згромаджувалися десь збоку і з яких вже почав летіти сніг, розтоплюючись на певній висоті теплом вітру і, холодним дощем долітаючи до землі, вкривався листям, значно повільнішим.

А в трактаті Млинарський записав: «Буття є, властиво, співбуттям. Одномоментним існуванням усього з усім і співіснування всього».

Насправді ж Млинарського в той час цікавили лиш проблеми, пов'язані з подальшою долею «Некрополя». Він розумів, що ескіз роману вже є текстом, вже є чимось зі всього, він вже співіснує, він реальність. Задум роману вже рівноцінний у самому Млинарському і спроможний бути початком самостійних ланцюгів, нанизаних на присутності у щомоментному бутті всіх можливостей всіх наступних моментів і можливості приходу самих цих моментів.

«Некрополь» був реальністю у світі, де взагалі немає нічого ірреального, лиш різні форми реальності. Виявити форму реальності «Некрополя» і включити її у ряд взаємоперехідних форм — це Млинарський мусив докінчити. Тут склалася ситуація, подібна до статусу трактату Млинарського. Трактат був перенесенням щоденного буттєвого

досвіду Маркуса у досвід філософії, досвід усвідомлення. Нова ж форма чи структура «Некрополя» повинна б стати моделюванням уявного досвіду — досвіду уяви — за філософськими схемами Млинарського. Як завжди несподівано появилася рекомбінація — в такому разі «Некрополь» є віддзеркаленням віддзеркалення, система дзеркал, яку можна продовжувати ще і ще (Млинарський був певен, що то дзеркала не венеціанські, а ще якісь давніші, срібні і тьмяні, котрі відчутно розгублюють зображення, перекидаючи його з одного в інше, та й перше дзеркало дає чіткий відбиток лише за дотримання певної фокусної відстані).

І тоді ж Млинарський відчув шалений спокій (відчуття спокою кидало Маркуса у шал, він тремтів, мерз і зле говорив, усвідомлюючи суть свого спокою) від однієї неконкретної думки. Спокій охопив Млинарського настільки, що він не потребував викристалізувати думки; він відчував спокій гармонії між світом і власним розумінням світу (він знав, що на цьому тримається все, що і живе він лиш для того, щоб виробляти пояснення світу, які б гармонізували зі світом, він знав, як рідко стаються такі пояснення, наскільки вони всеохопними здаються в той момент, наскільки короткочасна їхня дія, яку ілюзію немарноти, сенсовності вони творять, яке дарують задоволення виконаного обов'язку, полегші, як оправдовують цілий попередній період і яку надію дають на період наступний), а розуміння механізмів цього спокою, накладаючись на безперервне повторення тої думки, і доводило до шалу.

Якось вловити цю думку можна, зіставляючи записи у трактаті і щоденнику. Безперечно — вони про одне і те ж. «За всіма своїми розмаїтістю, неповторністю і безконечністю варіацій досвід врешті зводиться до кількох речей, кількох відчуттів, станів, міра і обставини прояву яких є несуттєвими поруч із тим, що це просто було. Таким чином, зрівнюються досвідом і не бувають більшими чи меншими, а іншими». (Далі Млинарський іде далі і доходить до

пізнання, як до тої речі, до якої можна звести абсолютно все, єдиної і останньої структури, яка навіть не виділяє людину з-поміж усіх живих істот. Ще далі наштовхуємося на думку, яка, здавалося б, заперечує найпершу, але насправді є її повторенням, якщо перевернути уявний куб простору мислення на інший бік: «Відліком досвіду може бути і міра лиш одного феномену (страху, голоду, ризику)»).

І в щоденнику: «Сніг був глибокий. На ньому були сліди, яких ставало все більше. Потім сніг кілька разів розмерзався і замерзав, деформуючи відбитки розмерзання і фіксуючи деформації замерзанням. І кожного ранку чудернацький рельєф був іншим, мінялася химерна топографія, замкнута сама в собі, володіючи лиш трьома ступенями вільності — первинним снігом з оригінальними відбитками, розмерзанням, замерзанням. Знаючи це (а ще кількість повторень), напевно можливо, доклавши зусиль, вернутися крізь хащі рекомбінацій до першооснови — автентичних слідів, а далі — до бездоганної непорушності поверхні снігу».

Саме ця рекомбінація міркувань Млинарського про рекомбінації серед снігу виявилася вирішальною для ходу рекомбінацій з «Некрополем». Тим часом Маркус творив варіанти конструкцій «Некрополя», за одним з них «Некрополь» був стислим і ліричним оповіданням, що переповідало міську історію (реальність такої історії вже є чимось особливим, такі історії цілісні, непорушні і самодостатні незалежно від більшого чи меншого наповнення деталями, тут важлива лиш послідовність), почуту автором у часі відвідин якогось міста, текст оповідання читав сценарист, написаний ним сценарій додавав «Некрополю» ефектності, сценарист переставляв акценти, вводив діалоги і підкреслював окремі портрети, деякі сцени, настільки зрозумілі, що в оповіданні про них навіть не згадувалось, розроблялися дуже детально, посекудно, сценарій читався режисером, який робив розлогі коментарі, доповнення, уточнення, помітки (власне цей текст — майже режисерський журнал — подавався), ще далі відходячи від духу оповідання, режисер відправляв їх

поштою своєму операторові, той пропускав усе написане через уявну камеру, дійсність змінювалася стосовно можливостей способу бачення об'єктива, текстом йшов внутрішній монолог оператора, останнім фрагментом ланцюга текстів була стенограма порад щодо фільму всієї групи, з доповненнями і придумками, уточненнями і нашаруваннями — обмеженнями майстрів світла, ефектів, звуко-режисера, художника, гримера, костюмера, і цей текст був потворним, він тобто мав красу безлюдної побудови, але руйнація оповідання була настільки хворобливою та блюзнірською, химера проекту настільки незугарною і нездійсненною, що режисер, не бажаючи втрачати гарного сюжету, взявся сам написати новий сценарій, вивільнивши від усіх галужень. Зрозуміло, що текст сценарію виявився абсолютно незмінним текстом оповідання (якого режисер навіть не бачив і про яке не знав), стислого і ліричного, а режисер вирішив робити анімаційний фільм; інший варіант Млинарського став би нещастям для друкарні, бо текст «Некрополя» повинен би набиратися на шостій лінійці нотного стану, де вже були б ноти маршів Моцарта й авангардного джазу; ще один був сепарованим текстом — в першому розділі були портрети дійових осіб, у другому — ретельні описи найменших деталей, у третьому — лиш усі діалоги, в четвертому — відповідні роздуми, внутрішні стани й монологи героїв, п'ятий нагадував енциклопедію, складену з уривків еkleктично скомпонованих географічних, історичних, технічних, фізіологічних, краєзнавчих і лінгвістичних знань, і тільки в шостому розкривалося голу схему сюжету, послідовності дій, за одним із задумів «Некрополь» писався на розділеній сторінці, де, починаючи з першої спільної фрази, на одній з половин кожне речення відрізнялося від аналогічного з іншої — лиш одним словом. І ще багато-багато інших варіантів «Некрополя».

Потім стало гаряче, літо розпекло місто, у Млинарського почалася депресія (придумування варіантів тривало кілька місяців і втягло Маркуса у незмінний стан постійної

легкості буття), він поїхав у село, пив липовий чай, їв суниці, купався у річці і щовечора читав свій трактат від самого початку, не більше кількох сторінок денно, відтворюючи образи власного життя за кожним записом.

До березневого запису про деформації снігу Млинарський дочитався аж під кінець літа. І видно, що був достатньо підготовлений трактатом і літніми враженнями безвраженості, бо зміг свіжо пережити ту думку, той стан, відродити всю алхімію (Мераб Мамардашвілі називає це «впадати в думку», для порівняння — «впадати в буття»). Щобільше — очевидним виявилось й продовження: знаючи фінал все того ж «Некрополя» (а справжнім фіналом Млинарський вважав винайдення повітряної кулі і рішення летіти), знаючи тих людей і їхнє місто і пройшовши всі рекомбінації їхніх дій (які стосуються і — найголовніше саме це — не стосуються сюжетної лінії), можна реставрувати всі стани, стан кожного в той момент, коли вони прийшли на аукціон, з якого продавалися ділянки майбутнього цвинтаря. Лиш так можна з'ясувати — що творить Некрополь. Хто творить Некрополь.

Цілий вересень Млинарський працював по двадцять годин денно, укладаючи нескладний реєстропис схеми рекомбінацій. Першоструктурою він вибрав дію, дієслово. Дослідження мало вигляд переліку найчисленніших варіацій дій, що галузились від кількох визначальних до все витонченіших і вишуканіших, до все детальніших; від одного дієслова до цілих словосполучень, з підрядними реченнями, що характеризували найспецифічніші дії (наприклад, розділ «Курити» розтинався кількома десятками площин на кількасот підрозділів, таких як курити люльку, курити тонкі сигарети, курити тютюн, загорнений в газету, — це за одною площиною розтину, а ще за іншими — курити в горах, курити в приміщенні, курити на самоті, курити сигарету за сигаретою. І так дробилося аж до складнощів понять «курити в ліжку під ранок її сигарети витонченого смаку що майже невідчутне запаху обдимленості

попільничка на грудях іноді попіл падає на простирadlo перетворюється на сіру пляму від засильного струшування триває довше ніж звичайно лиш тримання сигарети стримує від сну однак те що говориться є вже фактично маренням свідомість погоджується з виміром заданим напрямом координатних шкал положення сигарет»).

Найскладнішими були описи площин, що виникали при взаємовходженні неправильних фігур — підрозділів. Це вже була топологія — геометрія неперервних площин. З кожної найдовільнішої точки, не відриваючись ні на мить, можна було перейти від одного пункту реєстру до іншого, до іншого елементарного розділу, а потім — чи до узагальненішого підрозділу тої ж групи, чи до однозначного зовсім іншої. І так, мандруючи вигнутими горизонтами і вертикалями, — аж до першослова «пізнавати», врешті аж до повітряної кулі. До жовтня Млинарський закінчив свою, колосальну мапу буття (завдячуючи допомозі приятеля, комп'ютерного пірата). Залишилось тільки, обмежуючи себе реальними можливостями героїв «Некрополя», провести фантазмагоричну криву шляху — від кулі до аукціону. Але нема нічого дивного в тім, що Маркус втратив інтерес до свого проекту. Адже, по-перше, йому залишалось цілком мало в порівнянні із зробленим, а, по-друге, ходи Некрополя втрачали всяку вартість на тлі цього універсального і тотипотентного коду. Млинарський вважав, що «Некрополь» був цікавим і плідним періодом його філософської творчості, його життя і суми переживань та вражень. Врешті він був вдячний людям з Некрополя.

У грудні, десь перед Різдвом, у місті відбувався театральний фестиваль. Було свято, Маркус цілі дні розмовляв з приїжджими друзями, знайомими, кохався з акторками, переглядав усі вистави, писав статті до різних газет і часописів, балював і влаштовував прийняття, ночував у найрізноманітніших зборищах, виступав на семінарі з блискучою лекцією про філософію театру. В нього вдома тим часом розмістилися актори театру пластичного танцю із

своїм хореографом — геніальним іспанським арабом Х., з яким Маркус товаришував довгі роки. Х. був відлюдком, він з'являвся лиш у театрі і лише у дні виступу своєї групи. Решту часу він просиджував у помешканні Млинарського, користаючи з можливості побути самому серед паперів Маркуса. Він знав, що Маркус навмисне не приходять додому, підштовхуючи його до спокійного вивчення написаного Маркусом за останній час.

Серед паперів Х. знайшов і мапу буття. Вона вразила його так, що унеможливила читання всього іншого, вона в'їлася надовго. Х. вперше в житті робив якісь виписки з тексту. Через рік театр Х. привіз до міста власну програму. Серед інших пластичних композицій презентувалася прем'єра «Некрополя», пластичної конструкції за мотивами ідеї М.Млинарського, котрий був збентежений і з приємністю прийняв запрошення на прем'єру, обіцяючи навіть трохи поговорити зі сцени після танцю.

Єдиним свідченням цих подій є кількаабзацна згадка в газеті: атмосфера прем'єри була феєричнішою, ніж упродовж усього минулорічного фестивалю, і дві години тривала справжнісінька артистична вакханалія у фойє, на сходах і коридорах, серед гостей було багато таких, кого ще ніколи не вдавалося заманити до міста. Млинарський не виступав, бо не могли його після вистави, що закінчилася тріумфом, ніде знайти.

Вранці до Х. прийшла приятелька Млинарського й оповіла, що серед першого акту у Млинарського почалися напади нестерпного болю голови, він непритомнів, сатанів і вибрався з театру разом з нею. Цілу ніч тривала лихоманка, вона робила оклади, потім трішки заснула, а рано — Маркуса вже не було. 2 січня театр Х. від'їхав, 7 січня вернувся Маркус; 20 січня приїхав Х., заборонив будь-яким способом фіксувати пластику «Некрополя» — чи фотографічно, чи якимось інакше; 1 березня Млинарський сам приїхав до Х., їх бачили у цілоденних одіссеях кав'ярнями, винарнями, барами, трактирами, тавернами, кнайпами.

У стосунках Млинарського з Х. ніщо не погіршилося. «Некрополь» йшов останній раз у листопаді. Протягом всього часу Млинарський майже грубо уникав усяких розпитувань чи бесід про «Некрополь».

Поступово все забулося.

Так закінчувався лист, якого одержав доктор Винник, автор найчитанішої біографії Маркуса Млинарського, якраз у часі підготовки другої доповненої редакції цього бестселера. Правда, був ще поетичний постскрипtum. Спочатку автор зазначав, що всю цю історію йому розповів кілька років тому хтось з найближчих друзів Маркуса, далі пояснив, що він намагався згадати якнайбільше з оповідженого, але волів радше дещо призабуте відкинути, ніж додумувати чи пригадувати насильно (Винник відчув у цьому якийсь дух Млинарського). А в останній дописці запевняв, що не знає більше абсолютно нічого, нічого не зміг би додати чи розказати детальніше, а тому залишається анонімом. Винник, який опрацював біографію Млинарського надто ретельно, вперше почув про «Некрополь». Йому цікаво було б довідатися про того приятеля Маркуса, який знав щось такого, але друга редакція «Безконечної мінливості незмінного» вийшла без жодної згадки про таємницю «Некрополя».

II

Все ж знайшлося. Все ж знайшлося. Хоч одна особа, яка знала про «Некрополь». Навіть була задіяна в ньому. В примусовій лікарні для алкоголіків, у рідному місті Млинарського, Винник знайшов уцент понищеного сімдесятирічного віолончеліста, котрий грав у молодості в оркестрі міського театру. Він добре пам'ятав майже всі теми різних балетів, оперет і водевілів. Пам'ятав, що грав і «Некрополь», коли приїжджав якийсь чужинецький театр, партитури були їхні, але музики не міг згадати ніяк. У неприродно чистій

кімнаті для маніпуляцій Винник просидів з дідком до півночі. Він скручував йому сигарету за сигаретою, вислуховуючи фантазмагоричні оповіді про життя театрального музики. Навіть зварив у стерилізаторі пристойний глінтвейн з контрабандного вина, ризикуючи бути вигнаним з лікарні. Віолончеліста розвезло. Він вже не мав сил відтягати оповіді про «Некрополь» (йому здавалося з самого початку образливо немудрим говорити лиш про один-єдиний епізод), і Винник дочекався.

Була одна жінка і шестеро мужчин. Це ті, хто танцював. Хоч вони не стільки танцювали, як робили різні дії. Переважно жінка робила щось з кимось одним. Інші або були на сцені і діяли щось своє, або виходили геть. Часом жінка і двоє, троє, четверо, п'ятеро мужчин. Гарно виглядала і вона сама, кілька разів були всі разом. Сцена взагалі була розділена найрізнішими контурами на велику кількість просторів. На сцені були вікна, висіли розділові знаки тканини, шнурів, синтетичної плівки. Світилися лампи різної сили, закріплені в різних місцях. Лампи були і спеціальні, і звичайні жарівки, настільні і прожектори, і кишенькові ліхтарики, увімкнені і залишені будь-де. Крім того, оператор маніпулював складною системою скерованих на сцену світел. Різні рівні. Підмостки, гоїдалки, куби, лавки, свічки і підсвічники. Текла вода. З кранів, з пробитих куль, з перехилених посудин. Вода розтікалася або збиралася в посудинах. Сценою вільно блукали звірі — пси, коти, де-не-де звивалися вужі, затаювалися їжаки. Кілька звірів спокійно спали, деякі були прив'язані і намагалися вирватися. Сиділи птахи, звідкись вилітали метелики, дуже багато метеликів, оси, молі. Комахи потрапляли в смуги світла, смуги диму. Бо диміли залишені у попільничках сигарети, горіли папери, кидалося зілля. Було багато рослин. Спадав плющ, стояли вазонки, кадки, флакони з рослинами, квітами. Пахло сумішшю з розбитих слоївків парфум, прянощів, вареної кави.

Ціле військо тіней-робітників виносило і заносило меблі, агрегати, рослини, книги. Переставляли предмети на кількох столах. Переставляли фігури на кількох шахівницях, наливали напої з пляшок у келишки, змішували. Виливали або випивали їх. Переміщували картини і пересували скульптури. Хтось розмістився на фортепіано — жив там, не торкаючись підлоги. Оператор міняв слайди, спроектовані на всі площини. Робітники розганяли псів, дивилися в телескопи, мікроскопи (одна дівчина постійно змінювала препарати на предметному столику) і біноклі, розтирали листя і траву, товкли у моздирі корені.

Ті, що танцювали, з'являлися щоразу в інших костюмах. Був хаос такий, що всі задіяні через певний час вже не могли з нього виплутатися і робили не те, що б хотіли, а продиктоване строгим порядком хаосу. До того ж час від часу декламувалися фрази, вірші й уривки прози в різних місцях театру.

Музика до балету (віолончеліст уперто називав це балетом) змушувала при кожному виконанні кидати інструмент, не витримуючи психічного навантаження від виконуваної партії, і вибігати з оркестрової ями. Музика була божевільна, патологічна і непереборна. Вона не відпускала до того моменту, заки не викидала. Не знати, чому саме той чи інший музика божеволів від неї — чи через усе своє минуле, — але, починаючи всім оркестром, догравали, втрачаючи якусь комбінацію інструментів і не звертаючи уваги на їх відсутність. Віолончеліст витримав усі рази, але тепер уже спав. Доктор Винник пройшов до готелю і теж спав, хоч пам'ятав, про що думати, коли збудиться, — про те, що треба переповісти почуте у лікарні і записати на плівку, що можна написати «Некрополь», одягнувши реєстр пластики на схеми Млинарського, описані в листі.

І що дивно: лягаючи спати, завжди забути за ніч те, про що думав, а зранку не потрібно нічого, щоб безперешкодно думати так само далі. І ніщо не забувається через ніч.

В архіві Винника не знайшлося нічого, хоч якось зближеного до «Некрополя». Вже коли будинок почали валити, а сад зрубали наполовину, забравши останні в'язки порожніх рам, друзі доктора звернули увагу на те, що світло фар перебігає млявим відблиском по найближчому до балкона дереві тонкою, химерною заплутаною несущільною лінією. То була пожбурена на крону магнітофонна плівка, де-не-де непорушно зчеплена з галуззям, інколи напнута до краю, а в основному вільна, надута вітром настільки, що ті смуги вигиналися поза уявний контур крони, мініли конфігурацію обрису.

При стягуванні плівка в кількох місцях обірвалася. В одному місці вона так обтисло наплуталася, що довелося відламати галузку.

Плівка була понівечена, вона мало не включилася в обіг соків дерева. Деякі кавалки цілком втратили колір, інші обліпилися порохом, вкрилися ірландським мохом, окремі місця погризли молі (вони напевно вилетіли до дерева через відкриті вікна, втративши орієнтацію), плівка була покреслена смугами мурашиної кислоти і слимакового слизу, фрагменти її, як бурштин, увібрав закам'янілий клей, крізь неї не раз прогризалися короїди.

Прослуховування плівки зробило розтин часу. Поза ультразвуками лиликів і комарів, поза переливами в капілярах, аплікацією радіоперешкод (все це пояснюється хіба що впливом постійного магнітного поля від співрозміщення потужних антен) відразу за садом виникали уривки наговорених Винником верлібрів. Синхронний підрядковий переклад вибудовував безсумнівний «Некрополь». Виявляється, що голос копіювався лиш генотекстами нашого буття, бо повторне прослуховування дало протривати лиш пустці затертості, відкритості, чистоти, чекання.

ДОВКОЛА ОЗЕРА

Як і для більшості рослин, структура цього будинкові була потрібна лиш для того, щоб утримувати властивості, що непомірно перевищують можливості самої структури. Властивості ж будинку мали свої властивості. Найсуттєвіша та, що їх справді треба було втримати. Властивості зсихалися, гасли, ховалися і чаїлися на всіх поверхах, стрихах, у пивницях, на сходах, підвіконнях, балконах, дахах і піддашсях. Вздовж ринв і слідом за паркетними дощечками. Потрібне зусилля, щоб оживити ту чи іншу, потрібне зусилля, щоб навіть встежити за ними, втримати у голові їхні топографію, періодичність і циклічність.

Кімнати нав'язували повади. Полин ріс довкола дому і терся об стіни, стираючи стіни, натираючись стінами. Виноград поменшував балкони, грона самі себе чавили, падаючи з висоти на кам'яний настил, фарбуючи його нафіолетово.

Будинок з'єднувався наскрізь послідовністю внутрішніх вікон; при сприятливому сходові чи заходові сонця і мудрому розміщенні дзеркал крізь нього можна проглядати, як крізь бурштин. А за будинком починалися горби. Стежка повз будинок вела у виноградники, зіпсуті ожиною. За ними були гори. Але їх не видно ні з вікон, ні з моста. Вітер завжди дув звідти. Між вікнами мусили лежати коци, під дверима на балкон — старі плащі. Вранці в їхніх кишенях, складках, за коміром набиралося досить найдрібнішого снігу, з якого власне і складається вітер і який проникає навіть у тріщини на склі. Щоб не вистудити будинку остаточно, треба починати палити в печах ще затемна, починати з найхолодніших порожніх кімнат.

До моста треба було виходити сходами, котрі починалися недалеко від дверей, сходами в бік горбів. Тоді вертатися мостом до будинку, минати його на рівні вікон другого поверху і йти далі. Яр з коліями на дні відділяв будинок від кінця міста, міст сполучав кінець міста з будинком, горбами,

виноградниками і коротшою дорогою в гори. Коля провадила до кар'єру. Колись можна було просунутись між перехрестями металевих конструкцій і зістрибнути з моста просто в пісок на платформі, коли поїзд їхав звідти: поїзди їхали до вокзалу скоріше, ніж трамваї через ціле місто. Тепер пісок перестали копати, там вже було озеро, колією не користувалися від літа. Але різні залізничні ліхтарі, переважно сині, на дуже низьких стовпчиках, щовечора засвічувалися вздовж колії. У їхнє світло потрапляло розгойдане протягом бадилля — рештки останнього покоління висіяних поїздами нетутешніх рослин, випадкових ефемерів одного сезону, позбавлених спроможності розмножитися, втрачених видом на цьому насипі. Побільшені їхні тіні рухалися на схилах яру, і здавалося, що самі стебла і порожні плоди-коробочки поспиняли поїзди.

Дорога до будинку дивовижним чином співпадала з послідовністю переліку умовних позначень у легенді топографічної мапи міста: ...одноповерхові будинки з садами, залізничні колії, яри, поодинокі будівлі, виноградники, поодинокі дерева... Поодиноким деревом була араукарія. Вона росла у кошику посеред кімнати Северина у будинку на горбах (поодинокі будівлі, виноградники) кількадесят років і ніяк не могла бути врахованою топографами.

Сніг падав, але затримувався лише у холодніших місцях — на згинах дерев, на мості, на пуделочках маку. Сніг зробив територію кімнатною. Руці в такому снігові навіть не відразу холодно. Сліди на мості протискалися аж до мокрих дощок, попіл не лежав, не міг влестися на нерівній поверхні снігу, так багато вологи, надлишкової у снігові, проривалося у попелові структури, розмивало їх і затигувало, вже розчинених, у пори снігу сірими пасмами. Сніг робить зиму невідчутною, вона минає, не надаючись до запам'ятовування, пригадування, відтворення в уяві. Це ознака пір року. Тому вони не нудні. А досвід попередніх зим лиш натякає на те, в чому треба переконатися ще раз.

Всередині грубого плаща Маркуса ще трималося повітря, захоплене у помешканні Северина, плащ переносив повітря з місця на місце, Християн відчув його запахи, коли Маркус розщепив верхні гудзики, витягуючи з кишені дві сигарети. Брати Млинарські завжди викурювали по сигареті, зупиняючись на мості, коли верталися від Северина. Християн губами зрозумів галуаз у поданій сигареті. Дорогою до гір проїхав тягач, освітливши Маркуса нажовто; Северин зміг би бачити тіні на клаптях снігу, якби стояв за ними; вітер розривав цілість кругообігу, вихоплюючи порції диму з рота; світло у Севериновому вікні згасло якраз тоді, коли тягач заїхав за горб, ніби вікно було однією з фар, стало темно, араукарія при вікні у Северина втратила колір і виділялася дуже детальним чорним галуженням, було зрозуміло, що у кімнаті ясніше, ніж тут, можливо, місяць світив понад горбами.

Млинарські відвідали Северина перед операцією. Вони залишили йому томограму мозку, на якій пухлина була безсумнівною. Северинові томограма нагадувала мапу наплутаного рельєфу, а пухлина виглядала на ній як пляма озера. То могла бути також не мапа, а аерознімок: з висоти видно, що озеро напірає — досить широка смуга попри берег була зовсім мілкою, ледь затопленою, а найближча до води вже осунулася, мало не простувала до озера. Християн детально показав, як дістанеться до пухлини, де пройдуть розтини, а Маркус мав остаточно переконати Северина у konieczності завтрашньої операції. Хоч сам він не погодився би позбутися доступу до додаткового світу, уможливленого Севериновою хворобою, — час від часу новоутвір натискав на окульомоторний нерв, око не могло виконувати тих безперервних мінімальних рухів-переходів, рухів-доторків до всіх точок баченого у даний момент (а саме ця властивість є здатністю бачити бачене), око завмирало на довший час в непорушності, фіксуючись на елементарних ультраструктурах візії, і все, крім цієї ультраструктури, ставало стертою плямою, потім око переповзало на іншу мікроструктуру;

таким чином Северин цілими годинами чи днями — скільки тривали напади — не бачив нічого, крім найменших складових, не більших від фактично одноразових точок зору; це нагадувало принцип використання бінокулярного мікроскопа для розглядання будови квітки чи зрізів у морфології рослин — ультраструктури не так побільшуються, як стають самовартіснішими, вирізняються з подібності, займаючи все поле зору, відокремлені від аналогічних, через визначені і означені. До того ж додавався ефект розірваної генези — більшість поступових кадрів пропущено. «Птаха», — сказав Християн, коли зображення араукарії на фіранці дістало червонове тло, з'їхало трохи вбік, потім зупинилося, вернулося на місце і не переставало вібрувати через прояснення і затемнення тепер вже невиразного жовтого освітлення з глибини кімнати; Маркус подумав, що добре мати стільки спільного досвіду, щоб достатньо було такої риторики. Це Птаха зайшла до Северинової кімнати, підпалила сірником якогось старого листа, щоб запалити під пічку. Тепер вона буде, чудернацько складена, тулитися до печі, аж поки та, щойно вихолоджена вітром з гір, достатньо не нагріється, незважаючи на те, що спочатку піч заохолодна, а при кінці буде загарячою для дотику. Посеред ночі Птаха буде палити ще раз, в часі неспання вона, як рослина, вміє не рухатися і не нудитися, бути стільки, скільки треба, можливо, їй просто необхідно набратися тепла, щоб перебути потім якийсь тривання. Птаха ще молода і дуже гарна, вона подібна на піщаний берег озера у сосновому лісі. Але вона цілком глуха і тому не могла навчитися тутешньої мови. Вона оселилася на піддашші у будинку, де мешкав Северин, ціле літо й осінь збирала різні ягоди і говорила слова мов з багатьма голосними. Северин назвав її Птахою. Спочатку Птаха приходила до Северина, щоб забирати рештки рослин, які не надавалися до гербарювання, а коли він захворів і все частіше бував безпомічним, тратячи орієнтацію, випадаючи в інший простір і час, Птаха заопікувалася ним. Коли ж все було нормально, вона тільки пильнувала печі, а влітку дбала про виноград на балконі.

Часом Птаха проказувала Северинові якесь довше речення. Тоді він запам'ятовував його і повторював Маркусові — виявляється, що Птаха говорить по-естонськи, незрозуміло, як вона опинилася аж тут, у горах, і Маркус міг хоч щось перекласти за антикварним естонсько-німецьким словником, відразу тлумачачи з німецької. До речі, то вона сказала, що те, що минає, не є минулим, поки пам'ять шкіри і згинів відчуває минулі дотики; і ще те, що життя ніколи не буває замале, в будь-якій тривалості воно є повністю, недостатньо часу буває лиш для того, щоб навчитися так відчутти (точніше вони перекласти не могли).

Християн викинув недокінчену сигарету, вона зачепилася за якусь конструкцію моста, жар розсипався багатьма іскрами, котрі погасли ще швидше, ніж мали б, кожна пририта іншою сніжинкою. Християн Млинарський не мав права охолодити руки і мусив виспатися перед операцією.

Северин не спав. Він сидів на підлозі, десь посередині між араукарією і піччю. Відбитки рухалися на стулених повіках. Птасі захотілося бути коло нього. Вона знала, що цим допоможе йому і сама переживе сильніші відчуття, знала, що кероване усвідомлене думання про Северина збурить несподівані позадосвітні візії і відчуття прожитого нею його досвіду.

Внутрішній світ людини — те, що тепер на внутрішньому боці повіки. І це найбільше наближує людей до рослин. Бо найсуттєвішими є кількість і склад світла, що потрапляє на її зовнішній бік. Самоусвідомлення залежить від освітлення. Тому Птаха сіла так, щоб одержати таке ж світло, як Северин...

.....
.....

жовті плями із вгнутими краями розходилися від середини під натиском плавних фіолетових тріщин, які розросталися, струміли і міняли керунок течії, часом потік фіолетового ставав блідішим, і було видно, що він тече руслом, утвореним дуже гострим і крихким шаровим

камінням, повикладуваним якимось ламаним і погнутиим геометричним орнаментом;

почався вітер, жовті плями попливли до середини, вітер дув із чотирьох боків з однаковою силою, плями втрачали колір, ставали сірими, посіченими рухливими білими дірками, тілові важко було втримати горизонтальну рівновагу, голова постійно переважувала, туди допливали все нові і нові поштовхи рідини з такою силою, що аж стінки капілярів боліли від надмірного розтягу, Северин повернувся на спину і опинився під плямами, вітром, опускаючись вниз аж до опори;

насправді земля — це те, що можеш охопити тілом, всі поверхні поруч можуть собі вигинатися, гойдатися, перехилитися, навіть твоя земля, зачепившись за розхитані площини, буде опускатися, повертатися і крутитися — все ж її не втрапиш, вона тебе не скине, а буде тримати і втискатися в тіло; тоді його можна відпустити, і тіло, впустивши на своє місце землю, розтечеться мандрівками в глибини, розкинуті руки нема потреби повертати долонями до землі, бо й зовнішнім їхнім боком бездоганно відчуваються найменші деталі і найтонші дотики;

щільний, недоступний ґрунт, кількадесят дрібненьких камінців, які більше чи менше злучені з ґрунтом, дуже довга, але притиснена до землі тонка бронзова і вибілена колишнім снігом трава, на ній луски епітелію, відмерлі, але нанизані в тих ділянках, де колись була верхівка;

Северин обгородив те, що щойно було під рукою, долонями, притиснувся лицем до загороди і пожив там кілька секунд, перейшовши все від краю до краю стежкою, залишеною мурахою;

стежка вивела його на підніжжя величезного схилу, площина якого займала все поле зору, було зрозуміло, що весь цей схил розмішений вже в субальпійській зоні — ніяких дерев, ніяких кущів, лиш цупка низька трава, і на ній понищені острови чорниці, також низької, хоч і дуже старої, він озирнувся і побачив, що стоїть на кам'яному вирості

схилу, що схил триває ще далеко вниз, а тут — лише його згин;

поверхня схилу розмежовувалася потоками, які починалися десь нагорі, він побрів ними проти течії, переходячи з потоку на потік, туди, де було б менше води, — потоки захарашені жмутками обірваної трави, потоки по плитах, сходах, потоки, перегріті сонцем, потоки-дороги, які не вгамовують спраги, а роз'ятрюють охоту пити з них ще, ставши перед водою на коліна у воду й опутивши в неї ціле лице, тоді вода стає відразу солонішою від змитого поту, і нема потреби втягувати її губами, бо вона сама перетікає через губи, затопивши всі русла рельєфу губ;

земля позбавлена неба, бо на такому схилі все, що не лежить на самій землі, вже у небі, небо треться об поверхню, перед самим верхом Северин відчув, як товща іншого повітря перелазить з-за гори і котиться площиною, обмотуючись обривками знайденого вже на цьому боці запаху, з такою силою, що він не зміг втримати всього, що було всередині, його внутрішність видулася, вітер висушив найменшу вологу всередині тіла, і неможливо було ні відчутися щось, крім цього, ні навіть про це подумати;

через нерівності поверхні і величезний внутрішній напір від лави відривалися окремі шматки, які відразу формувалися у кулі різної величини. Спочатку вони були липкими і захоплювали все, що трапилося на схилі, — воду, каміння, лишайники, крильця занесених сюди вітром померлих комах, Северинові слова і різнокольорові плями, потім, не втрачаючи, а набуваючи швидкості і об'єму, тверднули від периферії до центру, — як вакуолі, неймовірно соковиті ягоди, як грудки вишневого клею, нарешті, мов бурштину;

бурштину скочувалися донизу і збиралися у досить велику купу, вона постійно перебудовувалася, бо падіння кожного згустка зрушувало десятки тих, які вже щойно десь примостилися, слова всередині бурштинів ніяк не встигали укластися в якісь сталі послідовності: вони витворювали незаконні сполучення, які раптом уможлилювали речі, про

які просто неможливо було подумати через риторичні перешкоди;

Северин почав виловлювати хоч щось знане з досвіду: як великі літні квіти, зрізані і поставлені у воду, охолоджують кімнати, як відганяєш ворон, біжучи до киненого ними до каменя горіха в місці, де горіхових дерев нема взагалі, як фари нічного авто освітлюють осінні дерева повз дорогу й очі котів, що сидять на дереві, як злазити і вилазити на високий балкон виноградом, відрізняючи живі гілки від мертвих, обрізаних, які ще чимось тримаються стін, як не можеш позбутися переживання чієїсь тонкості на пальцях, навіть притискаючи їх один до одного з усієї сили, як пара з горнятка розмочує шкіру над губами і відновлює запахи випадкових ліжок, в яких засинаєш вбраний, як впиваєшся одним ковтком коньяку, тримаючи його надто довго на слизовій у роті, від надміру алкоголю піднебіння затерпло, судини набубнявіли і випнулися у порожнину рота, язик, здивований зміною рельєфу, обмацував піднебіння раз за разом, не зважаючи на шалений спротив Северина;

щоб спинити незворотні зміни середовища, Северин почав ловити і запихати до рота кульки вишневого клею, які прокочувались повз нього ще не надто обсохлими, йому злипалися пальці, губи, він рухався, наче полював на молів, роздушені згустки клейковини натягалися тоненькими нитками, котрі видовжувалися ще більше від провисання, незабаром мережа прозорих волоконець з'єднувала губу з язиком, всі пальці між собою і кожен — з губами; клей прилипав до всього, чого лиш торкався Северин, і плетиво множилося, творячи павутину, густі фарби, хитромудру антену, систему смоляних судин на зрізі сосни, плутанину химерних вузлів чи схему залізничного сполучення довкола великого європейського міста, сфокусовану тінь тонкого крила жука або лабіринти дактилоскопії;

той клей виявився якимось органічним слизом, напевно, перенасиченим розчином гормональних сполук, тисячі різнокольорових і найвишуканіших за формою пилкових

зерен, спор, обірваних тичинок, кісточок роздушених ягід і уламків потовчених сухих плодів обсідали сітку щільною одношаровою обгорткою, протискаючись один поміж одного і захоплюючи найменші вільні відрізки;

багатоколірна суміш галузень гойдалася, вигиналася і провисала, стягувалася і розтягалася, злучалася між собою у нових точках;

стінки насіння набрякали, вбираючи найменші порції вологи, випускали корінці і ризоїди, починали ділитися верхівкові клітини, накладаючись на спотворені контури прорваних стінок, зелені конуси, нитки не витримували тягаря, прогиналися ще більше і рвалися, обривки або з силою притягалися до місця прикріплення, або ж вільно гойдалися, пружинили, як часом тягарці на годинниках, скручувалися у спіралі і клубки, струшуючи проростки;

Северин не знав таких рослин, це означало, що він не був у цьому місці; флористика була для нього радше не порятунком від хвороби, а системою орієнтирів, як насамперед орієнтирами є у містах всі ратуші, опери, лазаріанни, домінікани, бернардини, юри і редемптористи;

він сам був ніби паном флористичних реєстрів і одночасно найчастіше повторюваним пунктом реєстру;

хвороба заводила його у паралельний світ рослинних ультраструктур, змушувала до погляду, схилоного до рівня рослин, листок, пагін чи квітку він розумів як ландшафт, а безконечна мінливість аналогії рослинних ультраструктур, — часто рослина від рослини відрізняється більше, ніж рослина від нерослини, — дозволяла орієнтуватися у макроландшафтах в часі хвороби, коли поле зору зводилося до дискретних структур;

за кількома зафіксованими морфологічними структурами Северин визначив флористичну комбінацію, яка є неповторною ознакою місця, він не тільки далі залишився провідником, а й став найціннішим для всіх, кого треба було привести до якоїсь рослини, він почав працювати з ботаніками, фармацевтами, зільниками, гербаристами, квітникарями, фотографами, флористами;

територія його мозку була субстанцією, де рослини існували у невластивий їм спосіб, — зібрані разом, названі, визначені; Северин належав їм, як і вони були його просторами свідомості, ландшафтом його свідомості; ландшафт — це певна форма досвіду, Северин не знав, де він і що далі робити, нитки застигали, вбудувавши його у непорушний каркас, скручені у спіралі обривки розпростовувалися, твердлі і розліталися у різні боки, мов стріли, обмотані різнокольоровою волічкою, проростки випускали бруньки, і з них протискалися пелюстки високогірних квітів — перенасичені яскравими пігментами і вкриті пухом, Северин опинився всередині квітучої сфери, ніби заплутався у різдвяній ялинці чи побільшеній схемі клітини;

він знав, що таким квітам можна беззастережно довіряти — цибульковим, опушеним, з похилим стеблом, асиметричними квітками, різким кольором і короткочасним цвітінням, але шпильками вже бігали мурашки, вони поїдали пилкові зерна і просвічувалися фіолетово, жовто, оранжево і бордово, вони перелазили на Северина, накреслювали лінії своїх доріг слідом кислоти, немов витравлювали сецесійне тату у вигляді довжелезних плавно вигнутих стебел, до того ж конструкція нагрівалася зсередини від надміру обміну, синтезу і розпаду, аж зеленаві випари ставали очевидними, пахло випраженими сильнодіючими речовинами, і крапельки соків осідали на легенях;

Северин подивився на себе ззовні, розмістивши точку зору трохи вище на схилі, — він виглядав птахою, розтягнутою кількома шнурами, або високим, а тому перегнутим у кількох місцях, кущиком трави, зафіксованим у гербарному пресі, він віддаляв погляд догори схилом, над самою поверхнею води у потоці, так, ніби той, що дивився, ішов догори задом, не відриваючи погляду від Северина;

або квіти перешкодили все побачити, або просто було вже задалеко, але коли він обернувся, то стояв на самому зламі схилу, Северин кількадесят метрів перебіг вкритими висохлими парками ісландського моху плитами, не збіль-

шуючи, але й не втрачаючи висоти, пригинаючись, щоб не дати здутися, і вбіг у хмару, яка починалася майже над землею, він ліг на камінь і подивився у шпару між краєм хмари і землею — зміна масштабу не порушила пропорцій: дно хмари було небом, рельєф плити — неправдоподібним лісом лишайникових наростів і зібраною у заглибинах і тріщинах дощівкою — досконалим, аж інстинктивним, але недоступним ландшафтом, шпара нічим не закінчувалася, було дуже тихо, тільки десь у глибині внутрішнього вуха чувся ритм, який співпадав то з тертям плеври, то із силою стулювання повік, а від інтенсивності вдивляння мінявся лиш відтінок сірості хмар — від блискучо-білого до мутного, ледь підсвіченого з глибини цитринового, хмари безпосередньо натискали на спину, якщо лежати на животі, і їхня поверхня могла вважатися такою ж опорою, як і земля, погляд розчинявся в абсолютній неозначеності хмар, голову можна повернути так, щоб здавалося, що лежиш на необмеженому нерівному дні снігового згромадження, кульчик охолов найшвидше і студив сухожилля на шії;

на землі залишалися тільки три кольори — зелений, бронзовий і чорний, але хаос їх комбінацій і дифузій творив такий галюцинаційний багатокутник, який переходив усі стадії клітинного поділу, що оптична пам'ять ока відтворювала його ще кілька секунд після того, як око дивилося на щось інше — хмари, долоню, внутрішній бік повіки;

небо і землю з'єднувало всохле і порожнє бадилля щавлю, яке не знати де починалося, а де закінчувалося, бо однаково могло належати обом межам, навіть напрям сповзання прозорих конденсованих крапель води, котрі, мов лінзи, побільшували неживі грані стебла, нічого не означав — вони могли притягатися, а могли витискатися однаковою силою;

Северин сперся на лікті й схилився лицем над калабанею дистильованої води у кам'яному заглибленні із складною лінією берегів (затоки, урвища, мілини, ф'юорди, вигини, півострови), мохи і лишайники віддзеркалювалися в ній величезними деревами, гущавиною неправдоподібного

саду, й озеро, незважаючи на розміри, відділяло все від усього, лиш озера вміють так відрізняти фрагменти свого побережжя один від одного;

від шорсткого каменя і сухого, здатного розтертися на порошок лишайника лікті обдиралися, як від простирадла, Северин розглядав ландшафт з озером і розумів, що він його добре знає, принаймні його типологію, і якісь несподіванки можна порівняти хіба з тим, як тіні від рухливих хмар спотворюють топографію гірських хребтів або як від надміру денного дощу злилися дві калюжі, і вночі вступив у воду там, де її ніколи не було (бо ж калабані не змінюють від дощу до дощу через незмінність підстав): усі ці варіативні ряди не впливають на впізнавання, як порізи не переінакшують ліній долоні;

ландшафт з озером не тільки допускав розміщення в собі елементів Севериногового досвіду, а сам, виявляється, був головним мотивом усіх спогадів про досвід і всіх снів про переддосвід;

неможливо пригадати себе однаково двічі, за винятком кількох ландшафтів, які переслідують, на яких відкладається базовий досвід, відіграються всі війни уяви, де стаються визначальні висновки, переховується ностальгія за невивраним, і живеш так, ким є насправді, весь досвід зводиться до пізнання цих ландшафтів, а ландшафти стають самим досвідом;

досвід ландшафту є зовнішньою, виверненою назовні частиною генома, яку можна дотворювати, досвід — спосіб пошуку мутацій, спосіб ризику наражування на мутації, різноманітність світу, що вміщається в одному житті, є тими кількома ландшафтами, на які наважуєшся, вони ж диктують спосіб думання, а спосіб думання — це доля;

вода у ямці досягала деяких пучків ісландського моху і геть розмочила їх, від цього мох став брудно-зелений і драглистий, окремі обриси аж розлазилися, від нього по воді вилися стяжки бурого настою, поступово осідаючи і розчиняючись у дальших пластах води, Северин не знав

іншої істоти, чия школа мала б для нього більше значення, і торкнувся нурту, найбільше ураженого антибіотиками моху;

після кількох ковтків його пройняла така гіркість, що на хвильку аж затиснулися судини, коли ж кров таки проштовхнулася, то руки тремтіли і зсунулися контури баченого, гіркість проникла у найдальші закапелки тіла — якби тепер полизати плече, стегно чи пальці, все було б дуже гірким, гіркість була, мов чорний колір, — відсутністю і сумою усіх можливих смаків;

гіркість уможлиблює відчутність усіх шарів власного тіла — стислого і розпертого одночасно — аж до крайніх точок у всіх напрямках, цим досвід гіркості аналогічний досвідові холоду, болю чи хвороби;

Северин дуже хотів покурити — смак куріння залежить від стану піднебіння, тепер сигарета була б солодка, куріння — це гра, елемент люті, який мусить бути у біографіях болю, холоду і хвороби, котрі не допускають гри;

то окремі біографії, бо вони не вбудовуються у загальний життєпис, хіба лиш згадкою, та зовсім інші правила існування (не можна бавитися ще з винятковими жінками, окремими рослинами, озерами, а з гербарієм можна);

він встав, і ноги відразу перемокли, витискаючи воду з купища моху — вода тут не мала куди-інде всмоктуватися.

Северин відкрив очі. Палилося у печі, поруч сиділа Птаха — як завжди у позі, яку годі було відтворити. З араукарії опало кілька сухих гілочок — виносячи сміття, він завжди думав, що живе незвичайно, бо незвичайними є навіть галузочки араукарії у смітнику. Він подивився на годинник — минуло рівно десять хвилин, ще десять лишалося. Птаха, видно, була десь дуже далеко — її лице з закритими очима набуло виразних середньовічних рис. Сигарети лежали коло ноги на Севериновій томограмі. В роті було гірко, як після шкірок молодих горіхів, або грейпфрута, або вивару ісландського моху; добре було б закурити, але він мусив спішити, щоб встигнути на те саме місце.

Щойно він побачив томограму — карту свого мозку — і зрозумів, на якому озері він був, він хотів за тих десять хвилин знову потрапити до своєї пухлини, щоб розглянути, реставрувати хоч трохи з того, що зникло під водою чи розкришилося від ерозії; для цього треба вибудувати за картою ландшафт околиці від лінії води до найдалших відгалужень мозку, перейти довкола озера. Потрібне зусилля, щоб позгадувати себе.

Северин змерз у ноги. Він подивився на повіки Птахи — на них висвічувалися відбитки полум'я, і перетиналися тіні складних гілок дерева...

.....
.....

білі стовбури буків, смердюча рідина на мокрому каштані, гладка і слизька кора перемоченого горіха, ліс вічної осені, археологічні зрізи падолистів, вибілене снігом і висушене, аж бляшане листя останнього шару, анемони, гепатіки мускарії, кальти, пульсатілі, фіалки, сині яри, жовті тіні, розмотування папоротей, найбільше всього можна навчитися у рослин (небезпосередній досвід);

початкова зелень літа, визначення немає сенсу, випари соків, ознака непорозуміння — алергія, порізані травною рукою, запах парків, уперше покошених косаркою, поштовхи інших запахів у розбите вікно гірського поїзда, зелені плями від трави на сорочці, визначення видів за запахом, розтерте в ступці листя, чаї з гербарію (флористичні чаї);

чаї зі смаком різних місць, з позбираних у різних закутках гербарних екземплярів, місця впізнаються на смак, на запах чаю, нема двох місць з однаковими складниками, рослини — носії понять (а звірі — образів);

небезпосередній досвід, досвід, що будить різні нурти, досвід як ризик зважуватися на небезпеки мутацій, небезпосередній досвід витискається зі всього, навіть з досвіду зайвого, надлишкового, небезпосередній досвід виправдовує трату часу, досвід відсутності досвіду, коли ні про що не думається, можна думати про те, як ні про що не думається (усвідомлення усвідомлення);

довіряти можна слизовим, довіряти можна повікам, те, що відбувається на них, значно важливіше, ніж те, що поза ними, помежування оранжевого поля білими контурами руху поверхні води, хоч озеро далеко, крізь перегрітість альпійської луки проходять гостро і нероздільно пасма холодного повітря, сформовані відстанню між деревами передальпійського лісу, повітря звідти, де багато води, зібране у гущу в одному місці (хоч до озера дуже далеко);

флористичні чаї, позбирані у різних місцях, у кожному з них був, хоча б тому, щоби знайти рослини, потрібні за відсутності архівів, у кожному з тих місць було ще щось, у флору включені думки, уламки досвіду, пам'ять шкіри і постулати слизових, місця міняються тому повільно, а знімки твоїх гір безпомилково означають десятиліття, навіть без врахування змін у техніці фотографування, й означають старість, не пов'язану ні з втратою сили, ні з рівнем досвіду, а лиш з відкритістю і зміщенням донорно-акцепторних зв'язків, поняття вічності страшить, натомість є лиш день і є тривання, а суттю будь-чого, що так триває, є вже не сутність того, що триває, а суть тривання, часто — співтривання, як з араукарією, між іншим, їй, видно, теж зле, на досвіді араукарії легко зрозуміти, що зелень тільки піниться, лиш відхорує, не стираючи галужень, річних кілець, русла кори і хвостиків, які тримають плід, потреба аналогій крону віддзеркалює на корінь, та аналогії занадто примітивні, хоч справдилися у випадку з горіхом, все ж варто прислухатися до асиметрії (короткий час цвітіння ірисів);

короткий час цвітіння ірисів припадає на останні дні у місті перед літом, яке віддіється у горах, щодня шукати містом, у маленьких городчиках біля дивовижних копій палаців на вуличках, де цих будинків аж забагато, вишукувати відтінки і конфігурації ірисів, приходити вночі за картою денних відкриттів і приносити до флакона поодинокі квіти, які за місяць, а може навіть менше — два-три тижні укладуться в монотонний, ледь змінний ряд так, що перший

буде зовсім не подібним на останній, пов'ялі квіти забере Птаха, їх розкладе на пелюстки і скомбінує відбиток свого сну, і сни будуть показувати, що насправді є можливим (уможливлуючи неможливе);

хоч до озера дуже далеко, хоч дорога щоразу інша, щоразу інша біографія перед приходом до озера, щоразу інші сам ти і твої спогади, відчуваєш озеро через нахил землі — тепер вона не спиниться аж до найглибшого місця, буде так хилитися, ти котишся крізь досвід, крізь предмети, ландшафти, віддзеркалення, тіні, які неможливо присипати піском, крізь зарості і водорості, повз придумані тільки що міста і спроби конструювання життєпису, ледь встигаючи переносити ногу за ногою, стрибаючи з одного купища афин і моху на інші, обминаючи, вже повертаючись у леті, гнізда з коштовними крапчастими яйцями птахів, котрі сплять, порозкидавши довкола гнізд недоїдені ягоди, незважаючи на шалену швидкість, розглядаєш найменші ультраструктури (бо власне за ними можеш хоч трохи, хоч якось орієнтуватися у гонитві, надовго повертаючи голову назад, потрапляєш у коридори, якими просто летиш, долітаєш до отворів, які впускають світло іззовні і щоразу виявляються затісними, надовго зникаєш у цитаделях, блукаючи, властиво, у звучаннях і написаннях того, що у цитаделі чи у міському ботанічному саді, у цитаделі ботанічного саду (ботанічному саді цитаделі);

усвідомлюючи усвідомлення визначника, тексту, ознак, який веде переладнане на визначник мислення, флористична логіка ареалу, занесення, експансії, відмирання, взаємовпливу всього на все, реестру назв, рослини — лиш субстанція для властивостей, в тім числі і вербальних, паралельна лінгвістика, нелатина, еквізетум, сціля, юніперус, крокус, алхімія, цикламен, ціпріпедіум, фрітілярія, арніка монтана, скорзонеля, нечуйвітер (омела);

уможливлуючи неможливе, пам'ятаючи деякі генези, запам'ятовуючи генезу, якої нема, — генезу часу, міняючи долі разом з тими, кого ведеш горами, шукаючи ліки,

наркотики, фарби, волокна вітру, підземні джерела, мінеральні води, анальгетики і галюциногени, насіння, кореневища, дороги і обсерваторії, шукаючи озеро, озера і помилки на мапах, місця, де станеться помислене, живі ландшафти переносяться в уяву як основа мозкового ландшафту, а творення уявного ландшафту приводить у незнані місця, які впізнаєш і про які знаєш все, вербальні асоціації виявляються послідовністю конкретного простору, реальні предмети стають символами властивостей, розмістившись у мозковому ландшафті, а ті поростають рослинами з гербаріїв, фотографії фіксують рослини у місцях, де тепер їх вже нема, виробляються звички, не пов'язані з речами, звички стають сенсом і підставою у житті, позбавленому сенсу і підстав, пишуться листи — як втеча від дискурсу, як очікувані відповіді на свої листи, і діалоги відстають від призначених місць прожитого, боїшся звичайної логіки здорового глузду, притлумлюєш пам'ять, щоб не пам'ятати ультраструктур, бо їх стільки, що можеш вигадувати непрожиті біографії, знаючи там все, нанизуючи незвичайні заняття на надлишковий досвід ультраструктур (потреба редукції);

редукувати події власного життя, власний досвід до фундаментального, до кількох визначальних фрагментів, до того, в чому певний, що було насправді, того, що згадується зразу, чого не можеш придумати чи уявити, бо в тому є якась дрібниця, яку неможливо вгадати, не знаючи, не відчувши, і неможливо навіть вирахувати, який саме тропізм надає відчуття живості всій системі, редукуватися до кількох сцен, ультраструктури яких відразу ж забулися, до жінки, якою є всі інші жінки по-різному, до води, без якої неусвідомлено нудишся, до вітру з вигаданим запахом, якого не віднайдеши, до болю, після якого живеш без жодного страху, який потім виявляється кульмінацією твоєї історії, до холоду, який забирав тіло, даючи можливість душі потривати без опори, іти через сад, квітничок на балконі, вихід на хребет, літне купання, змерзла нічна кава, запах великої кількості

книжок, кілька доторків, що змінювали світогляд, осіннє зривання яблук, триматися всім тілом на скелі, розглядати через мікроскоп будову клітини, забувати слова, придумувати потаємні лексикони властивостей й ознак, зрушуються і вертаються стіни і стеля у світлі лікарняного нічника, а якась чиста речовина входить просто у вену, а тіні стають тягарями (і відчуття того, що живий, тим сильніше, чим більша редукція переліку одночасних відчуттів);

миготіли звірі, зникаючи серед рослин, каміння, за стінами і під дахами, у кожній втечі нагадувався хтось із людей, але люди не давали себе розгледіти за припаленими крилами комах, бігом ящірок, сполошеними лиликами, розрубаними червами, ластів'ячими гніздами, рухливими тінями хижих птахів, кротовинням, фантазмагоричними грибами на тілах великих звірів, заляклістю нічних метеликів, тяжких і всипаних пилком. Лишалися тільки сліди: відбитки найдорожчих рис на піску, на снігові, прилиплі тіні, часом спотворені голоси, які будять більше, ніж знімки, знімки, які уява не могла розрухати, відображення у мінливій воді, сяйва, тепло від доторків на предметах, запах, незмінний безліч років, згадалося все сказане, яке на початку дуже пам'ятається, а потім раптом забувається все разом і відразу, волосся зачіпається об неголені щоки, не співпадають потрісканості губ, долоні вимочуються і розсихаються, як дошки на зверненій до ріки стіні, пучки пальців колючі і дряпають шкіру там, де сходяться сухожилля, лизати запорошені очі, буття є співбуттям, як лишайники (як омела у ботанічних садах цитаделі); сукупність омели на дереві творить інше дерево, без фенології, вічнозелена конструкція пухлин на голих рисунках дерев є іншим садом, рудиментарні ландшафти, покинені місця, реванш флори, зарослі колії, що огинають місто, залиті неперервними дощами bastiони, нерівне місто, сходи замість вулиць, а вулиці — продовження кімнат, будинки-нори, будинки-гнізда, щілини, ринви, все з'єднане одним балконом, заборонене місто, межа, куди вступати не слід, занесені рослини

на дахах, сецесійні вокзали, багатоповерхові альпінарії, мости тримаються на вітрі, встигнути вигадати ще щось, що проявиться в тумані, барельєфи між першим і другим поверхом, під вікнами і дверима, ця країна належить тому, хто знає, де у цьому місті росте яка рослина, хто їх описав, повизначав, зібрав гербарій, подумане розставлене так само, його не можна оминати, мандруючи містом, як цитадель, велику літню площу, вали, чи цвинтар, чи книгарні (багато-багато днів передбачає місто);

все починається зі шрифтів, депресія — також конфлікти з дискурсом, контекстом, текстом, шрифти затягують, розмотують, найкраще зовсім не читати, але на стінах тільки графіті, все раптом зеленіє, як сторінка, занадто освітлена сонцем, спочатку візія мутиться, а потім знерухомлюється, знов напади хвороби, знов ультраструктури, паралельний світ, але брак рослин-орієнтирів, блудиш, як дивитися крізь светер, обмацувати найтонші лінії лица через волосся, як топографія замочлих стель, класифікація жилкування і обрису країв листка, берег річки, де саме каміння, і кожен камінь треба відрізнити (а пам'ятаючи каміння, можна вигадувати береги);

вигадувати досвід, біографії, хроніки і географії життя, не знаєш, що було насправді, бо знаєш забагато з того, з чого все укладається, і принципи складання, не бути певним, чи відмерз таким самим, що й перед тим, як дуже змерзнути, не переливати горілки з рота в рот, не торкатися до дуже довгих і змокрілих м'язів на спині, не перевертатися на снігу, не доливати трішки молока до кави, не лікуватися глінтвейновими інгаляціями, не вміти говорити іншими мовами (не дочекатися озера);

треба було стрибати вниз, отвір вивів на маленький піщаний закуток, між двома скелями піщаного берега, пісок був дуже мокрий, багато разів вимитий;

Северин не міг перевести погляд і бачив лиш те, що минало крок за кроком — рельєф піску, котрий виглядав як гірські пасма і масиви, піднята земля, згладжені камені з

глибокими порами, порожні мушлі слимаків, вибілені гілки і обривки коренів, неймовірні скуйовдження відмерлих водоростей, намокле насіння, різнокольорові плями найдрібніших лишайників, що почали вже завоювання голого берега;

він йшов уже водою, вода сягала півзросту, вона була невідчутною, такою ж теплою, як повітря, а ландшафт дна нічим не відрізнявся від берегового, далі почалися дуже довгі і широкі водорості, Северин вже не бачив дна, не міг роздивитися — що там, напевно — незмінна територія тривала, хоч місцями здавалося, що крізь зарості проступають контури якихось побудов, він набрав повітря і пірнув, майже відразу випустивши все з легенів, щоб сягти якнайдалі;

він не буде впливати, обірве хворобу на тій глибині, де ультраструктур уже не може бути, там, де форма води неподільна, вода ж була така прозора, що далі від поверхні зовсім не ставало темніше, тут сонце, ніби очі прикриті, і видно тіні без підстав, тіні від хмар, від проміжків між хмарами і переміщень струмів у кількох площинах, зсуви квадратів, накладання, перфороване тло, просвічені пласти, рухливі зчеплення, концентричні кола світла, різні розчини, багатогранники пилку, неспівпадань країв листків, пелюсток, виростів, клітинних оболонки, проникнення, комплементарність, крутяться спіралі, мінливість, просто хаос мерехтіння форм, розсипається від центру до країв, зноситься до середини, громадиться на межах, стікає зверху вниз, викидається догори, нерівномірно розділяється, різюча різність швидкостей, незнищенність траєкторій;

легені спорожніли так, що вода ввірвалася б у них, якби лиш трохи не втримати губи стиснутими, Северин почував себе дуже живим, він розумів усім тілом, що існує — максимально радісне, важливе і мудре, він перестав рухатися — і відразу ж його понесло догори, води над ним ставало все менше, назустріч пливла жовта пляма, Северин надто швидко проминув її і через силу повернув лице вниз; то

Птаха протискалася до дна, вона була ціла, погляд не розкладав її на ультраструктури таємної топографії;

зворотний бік поверхні, потім навпіл — вже над, ще під водою, відразу над полем озера, вода все нижче, встановлюються межі берегів;

згори було видно все навколо озера — на самому березі, розділеному перпендикулярними до країв води лініями викладеного каміння, висіяних рослин, ровів, тріщин, стін або просто проведеними по піску, сходилися найрізноманітніші ландшафти (гори, фрагменти міст, ліси, пустища, ботанічні сади, канали), які тяглися вузькими смугами далеко від озера, як промені, не зважаючи один на одного, на кожному відтинку берега діялося щось інше, сусідства часом були неймовірні, заборонені, неправдоподібні, але озерам властиво поєднувати все зі всім, все від усього віддаляючи;

Северин бачив себе на кожній ділянці, він водив горами різних людей, їхні інтереси ставали його новим ремеслом, їхні потреби — його потребами, їхня мета — його метою; чітко періодизуючи життя, він ночував на снігу, в чужих ліжках, у норах, косив сіно, фотографував рослини, рахував звірів, чекав у передгірських містечках жінок, зносив із гір позбиране сміття, варив глінтвейн, вистелював черевики мохом, готував зрізи і мікроскопічні препарати, долітав на дельтаплані до неприступних скель, придумував і складав альпінарії і кам'яні сади, замерзав і відмерзав, не пам'ятаючи, де пив, забиваючи пам'ять, падав у холодні ріки, перепливав озера, ловив руками змій і відлежувався після зміїних укусів, збирав гербарії, сушив коріння, листя, винаходив чаї, які означували місця, вилазив виноградом на балкони, вилазив на скелі, не користуючись жодним обладнанням, не дбав про самовираження і самореалізацію, пересідав із поїздів на поїзди, шукав мінеральні джерела, капища, рослини, галюциногенні гриби, відводив із гір до міста божевільних дослідників, котрі не знали дозування, задихався від болю в голові, місяцями вмирав і оживав у лікарнях, розглядав

ультраструктури, без змоги встати з ліжка, раптово присідав, збитий несподіваними навалами ультраструктур, втративши надовго орієнтацію і блукаючи насліпо, вивчав рослини і їхні місця, жив у паралельному світі ультраструктур, не гублячись, і, незважаючи на незрячість, збирав ягоди у гомеопатичних дозах, просякав димом, запахами трав, потоків, кори, великих кудлатих псів, падав у прірву, коли від нападу ультраструктур скеля перетворювалася на побільшені ландшафти, за які насправді рукою не втриматися, годував птахів і звірів, розказував жінкам про ультраструктури, про дивовижні зовсім інші світи, які поруч, робив із ними так, як навчився у рослин, залишався сам, коли ті не витримували життя поруч з хворобою, вирощував цикламен і крав іриси, купував у букіністів мапи гір, переходував у цитаделях, кутив безліч сигарет, кожна була якась інша, кожен раз він був іншим, в іншому місці, знаючи інше і люблячи інших, медитуючи на воду, вогонь, каміння, хмари, інше пам'ятаючи, він збирав горіхи, вводив у вену анальгетики, палив під печами, переважно мовчав, відпроваджував Млинарських до мосту, найкраще визначав рослини, найкраще знав гори;

Северин відчував, що швидкість дуже велика, він не міг вже розрізнити лиць, потім — рук, потім — фігур, до озера збігалися дахи, шпилі, мости, кладки, мансарди, веранди, галереї, ганки, балкони, комини, дерева, виноградники, скелі, зруби, річні острівки, бастіони і форти цитаделі, сади, городи, ожинові нетрі, сходи, каплиці, скелі, пустища і смітники, колії; все це зі всіх боків закінчувалося горами, безконечними переходами гір у гори, було спокійне від такої краси; з більшої висоти сукупність усіх ландшафтів виглядала як цитологічна мікрофотографія, як топографічна мапа, як томограма мозку, все це нагромадження розумілося формою, котра вміщує озеро, пляму, котра лучить тривання...

.....
.....

...Северин відкрив очі і подивився на годинник: минуло двадцять хвилин, Птаха ще медитувала. Він забрав сигарети, погасив піч, потім підпалив запальничкою томограму і вкинув її до печі, полив араукарію молоком, призначеним для кави, випив схололу каву й одягнув дуже великий і тяжкий плащ, пошитий з пледів, вийняв сигарету з пуделка і поклав її окремо в бічну кишеню.

Він хотів покликати Птаху, але вирішив, що не варто перебивати. Але вже не відніс на місце її светрів, а кинув коло неї на підлогу. Він поспішав, щоб добігти до нічного поїзда в гори. Птаха от-от побачить, куди йти, якщо захоче.

Северин вирішив припалити ґалуаз аж на мості. Смак кави за той час ще не мине.

ВІД ЧУТТЯ ПРИ СУТНОСТІ

I

Те, що справа був щільний довгий паркан, було важливо не тільки тому, що в такому разі нічого іншого справа не було, і не тому, що неможливо було б кудись звернути, якби вона підняла голову, а передовсім через вплив на освітлення. Його варто було б запам'ятати, хоч очевидно, що вичленувати наслідки паркана годі.

Вона пила з вуличної колонки. Довкола колонки нагору купу листя — стояти треба було на ньому. Тому ще важче пити — нахилитися більше. На ґратах під колонкою переверталися каштани, завеликі, щоб пролізти у дірки. Листя, приклеєне водою до ґратів, утворило щось подібне на церату, струмінь звучав якось не так. Потім він порозсував листки в одному місці і вже зачіпав лиш їх спорохнявілі, а ще й розмоклі краї. Вона нагнулася і повернула голову лицем догори. В середині дуже потужного потоку було порожньо. Вода була, як обгортка. Тому губами лиш ледь торкатися струменя. Потік дещо руйнувався, розлітався далі, ніж мав би, краплі пропадали в купі листя безслідно, навіть не змочуючи поверхні. Один струмочок стікав з кутика рота до вуха і далі — на ключицю. Час від часу кінці волосся змочувалися і ставали подібними на облизані пензлики. Він розумів, що дуже хоче пити. Дівчина ставала все прозорошою від доданих кожним кроком пластів туману.

Потім течія обминала острів. Але тільки з одного боку; з другого річище, захарашене величезними каменями, на яких виразно відзначилися колишні рівні води, вибіленими перехрестями галуззя, колодами, мініатюрними дюнами нанесеного і стриманого водоростями піску, було цілком сухим. І майже відразу все починало зрушуватися з місця, так, ніби хтось обертав тобою на шнурі, об'язаному вище черевиків. Ріка повертала направо, так круто, що починала текти паралельно собі ж, лиш зворотно.

Аж малюючи схему, він зрозумів нарешті всю топографію: вести олівцем лінію зліва направо, зупинитися і якнайближче до попереднього відрізка провадити справа наліво, кут мусить бути мінімальним. Вже потім можна домалювати таке саме ззовні, щоб очевидно стала ширина ріки. Все переверталось, коли течія ударялася в той кут і звертала у каньйон (бо перед цим лівий берег був низький і продовжувався аж до лісу). Каньйон був дуже глибоким і широким — у нас таких рік просто не буває. Вода мутніла від виру на повороті.

За всі рази він нарахував і записав кілька сотень назв усього того, що було і відбувалося на обох берегах і у воді. Ці фрагменти були щоразу незмінними, але швидкість течії унеможлиблювала роздивитися все. Були висячі мости, стежки, альтанки, смітники, хатини, городи і квітники, копанки, вулики, дорога, боки завалених мостів і покручені уламки залізничних рейок, зграї птахів, звірі пили воду, мурашники, осині гнізда, човни на напнутих ланцюгах. Там жило багато людей. Цього разу він зауважив досить великі отвори нір, котрі проходили через весь правий берег і виходили на другий бік там, перед поворотом. Крізь такі печери було видно світло і далекі ліси на низькому березі. Виявляється, цей берег був цілком тонким, нори дірявили товщу, не багато глибшу, ніж який мур.

Може, в тому не було рації, але Памві здавалося, що фрагмент з рікою завжди останній. Правдоподібно ним закінчувалися якісь інші сни. Час від часу ця ріка снилася йому протягом кількох років. Найбільше вражало те, що від того повороту ставало дуже тихо, незважаючи на переповненість каньйону життям, не було чути і шуму води. Йому доводилося чекати певний час після пробудження, щоб звуки нарешті опанували простором.

Наразі жодних звуків не було. Несила більше терпіти. Треба було зробити хоч щось, що б прозвучало. Він вийняв з кишені штанів сірники і покалатав ними. Дошки стін ледь скрипіли, стискаючись від щораз більшого холоду. Памва

лежав одягнений. Під ліжником було дуже тепло, а в кімнаті так холодно, що відчувалося аж легенями. До того ж холод ніби посилювався запахом яблук, який переплівся із холодом, із вологістю. Яблука складені величезною купою на іншому ліжку. Кімната була замала, щоб розчинити дух такої кількості ренет. За вікном було темно, але зовсім не так, як тоді, коли він ліг. Памва передчував, що спав задовго і пропустив вечірній поїзд до міста. Він не міг встати, не міг вилізти з тепла. Вовна уподібнювалася до піхви. Напір дитячих відчуттів — не вставати, насильно закривати очі, нікуди не йти, не від'їздити. Чомусь саме восени так забобонно не хотілося вертатися до міста. Залишитися на цілу зиму, до якої, врешті, ще не так скоро. Перебути тут, примітивно і без руху.

Була субота. Поїзд до міста їхав пізно ввечері. Памва не знав, котра година. Він ліг вже тоді, коли зовсім стемніло. Може, минула година, а може, вже справжня ніч і поїзд від'їхав. Наступний буде аж під ранок і буде майже так само темно. Осінь не розрізняє періодів ночі. У кишені фланелевої сорочки Памва знайшов пачку жетану, видобув дві сигарети і навпомацки закурив просто у ліжку, пообіцявши собі встати після них, скурених одна за одною. Весь час уважав, щоб не випхати з-під ліжника руки, щоб не зробити у коцах шпари для холоду.

Жетану давно не було в їхньому місці. Заради жетану Памва прийшов сьогодні вранці на вокзал задовго до поїзда. Йому сказали, що у котрійсь з нічних крамничок навколо вокзалу з'явилися його улюблені сигарети. Все ж він мало не спізнився до поїзда, шукаючи за ними. Він приїхав у гори. На місце, де колись жив його дід. В дитинстві Памва майже ніколи не бував тут. А тепер намагався приїжджати якнайчастіш. Тут були порожня хата, сад, криниця. Сьогодні треба було обірвати яблука. Не можна дочекатися морозів, але добре дати їм повисіти на деревах найдовше. Яблука не сміють ударятися одне до одного і до землі. Кожне треба зірвати окремо. Треба розсортувати їх — а на щеплених дідом

деревах було по декілька сортів, на кожному відгалуженні інший. Памва зривав яблука цілий день, напихав їх у всі кишені, сидючи на дереві, щоб не злазити щоразу, потім складав на ліжку, якщо заплющити очі — то самі яблука.

Було мокро після нічного дощу. Добре, що тільки на траві, бо яблука повисихали на вітрі, і не довелося витирати кожне. Ще вранці Памва зняв черевики, вони були настільки дірjavими знизу, що ноги могли відразу ж перемокнути. Він не хотів довго ходити в мокрих черевиках, то ж пробув цілий день босим. Дуже змерз у ноги, зате не нищив гілок. Він повдягав на себе дивні старі речі, щоб позатулятися від вологи і вітру, а частково заради безлічі кишень. Пообмотувався якимись хустками. Незграбність і безпомічність сягала святості. Руки взагалі не відчували нічого, крім різниці шорсткості шкірки різних сортів. Одна сигарета прилипла до заслинених губ, пальці, не приготовлені до зусилля, ковзнули аж до жару, на внутрішньому боці вказівного і середнього випалилися діри. Він навіть не відчув опіку.

Памва вже давно перестав намагатися запам'ятати, як міняється простір від порожності, оголеності і стертості меж, як встановлюється найліпше співвідношення між холодністю і яскравістю сонячного освітлення, як все листя втрачає власні запахи і починає пахнути однаково, як з'являється особлива пластика спротиву скутості. Йому видавалося, що цим він позбавляє світ останніх властивостей, що не слід забирати чогось запам'ятовуванням.

Натомість позривати яблука, повіднаходити всі горіхи, позгрібати листя, повиливати воду з бочки під дерева, бочку перевернути, позалишати трохи найпізніших ягід птахам, позатикати мохом шпари у стінах — це набувало якоїсь дивовижної важливості, він уперто не вступився б звідси, поки все не буде пороблене. Важливо ще було бути впущеним у остаточність, у кінцевість. І бути перемерзлим, незграбним, немовним і терплячим.

Кілька разів багато птахів пролітало нижче від нього.

Він знайшов на полиці пляшку з краплею коньяку і не пив його пару годин.

Він нічого не думав; лиш зауважив, що завжди може розтягнутися ще трошки, коли вже не може дотягнутися до яблука. Один раз уявив собі — як сьогоднішній день звучав би на фортепіано, якби всі вони — Памва, дерева, яблука, птахи, кроти, горіхи, трава, світло, холод — трималися на деці і клавіатурі. Або якби принаймні поводити себе при фортепіано так, як він сьогодні ходив, лазив, розтягався, падав, котився, нагинався, присідав, підскакував, стулювався, видихав. Вже як стемніло, Памва зварив просто в бляшанці всю каву, яка там ще залишалася. І, гріючи руки, ліг до ліжка. А тепер-от докурює другу хронометричну сигарету.

Він ще досить довго лежав з самим згаслим фільтром у руці. Спочатку прислухався, який і куди іде поїзд недалеко від хати (важкий товарний, з боку міста), потім з'їв знайдене під собою яблуко, воно вилетіло з кишені, він з ним спав, яблуко було нагріте, нарешті думав — як поєднати в одну речі такі парадоксальні речі: приємно лежати, приємна вовна, приємно лежачи курити, приємно їсти вигріте яблуко, приємно не хотіти вставати, приємно вставати, нехотячи вставати, приємно вернутися до ліжка, приємно, від'їжджаючи, не вертати до ліжка, приємно вночі іти до станції, приємно чекати поїзда, приємно не встигнути до поїзда, приємно їхати, приємно залишитися, приємно не спати, приємно відчувати приємність, приємно знати, що відчуваєш, що приємно — самі приємності, нічого іншого нема — але ж приємність не може бути сенсом, є ж речі суттєвіші, ніж приємність, — ті речі помимо іншого є однак теж приємними — і від нічого іншого не можна відмовитися так просто, як від якоїсь приємності, хоч це знову обертається приємністю...

Памва не вмикав світла. Він накрив яблука ще й тим ліжником, під яким щойно спав, покидав з себе все лахміття, зібрав великий мішок горіхів і яблук. Допив воду з відра.

Вбрав тісну в'язану шапку, притиснувши одну сигарету за вухом, і вийшов на двір.

Проходячи повз горіх, побачив, що дерево стало зовсім голим. Горіхи не бувають неоковирними без листя, вони радше стають подібними на графіку Гніздовського. Викрилася тайна механіка — одна груба галузка штуркала дах, гойдаючись від вітру. Листя впало все разом. Якраз тоді, коли він був у хаті. Памва уявив собі, як завтра, якщо буде сухо, клаптикова площина опалого листя блищатиме на сонці, мов подірявлена бляха, і поступово ставатиме однорідною, суцільною. Лиш кілька поодиноких листків на верхку дерева нагадуватимуть ілюстрацію з дитячих книжечок про осінь. Тепер Памва бачив тільки те, що було на тлі неба — край даху, всі галуження горіха.

Те, що мішок затяжкий, виявилось вже через кількадесят кроків. Тепер ще треба було зайти на цвинтар. Десь саме у ці дні минало тридцять років від дня смерті діда. Памва не був певний, чи сьогодні, чи завтра. Не тому, що не пам'ятав дату, а тому, що не орієнтувався — що за день сьогодні. Цвинтар був між хатою та станцією. В одному місці Памва залишив мішок на рейках, а сам збіг у глибокий яр. Вранці він думав, що це крокуси, і дивувався з ненормальності повторного цвітіння. Він хотів навіть привезти колись кілька квіток знайомому ботанікові, заклав їх у якусь книжку, згодом забув куди, врешті ту книжку продав. Разом з рослинами. Йому вже минуло тридцять, коли стало дивовижно незатишно зовсім не знати рослин, ніби не розумієш мови, котрою говорять до тебе. Він понакупував безліч альбомів, визначників, вивчав щоденно по одному видові рослин. Передовсім довідався, що це — пізньоцвіт. Згодом заспокоївся — так само несподівано і безпричинно. Десь тоді він придумав одну солористичну річ для фортепіано, в якій переклав на клавіатуру всі ходи послідовності визначення якогось складного виду, знайденого у визначнику. А до іншої п'єси підібрав текст — певним чином впорядкований реєстр латинських назв рослин.

Було зовсім темно, і пізньоцвіти треба було намацувати. Коли Памва видряпався до колії і присвітив запальничкою, то побачив, що пучок наполовину складений з якихось подовгастих листків, які мали такі ж обриси, як і позгортані на ніч квіти. Під деревами на цвинтарі темнішало ще більше. Треба орієнтуватися на високе розп'яття із примітивно вирізьбленим з дерева хрестом, розмальованим кількома фарбами. У червону рану під виразними ребрами був укладений справжній спис — наконечник із скрученої бляшанки. Памва, поклавши квіти на замерзлу землю, почав молитися, але нехотячи думав тим часом: завжди, згадуючи діда, він перебуває у певному відривковій власного життя, чомусь цей фрагмент спонукає пригадувати якийсь епізод про діда, щоразу Памва інший, але однаковий — бо думає про нього; ці окремі моменти можна було б зшити між собою, вилучивши зі всього іншого, й отримати самостійну історію, генезу, самовартісний сюжет, напевно, цілком умотивований, скомпонувати осібно Памву. Він вирішив поступити за цим.

Памва почав бігти. Йому здавалося, що треба швидко бігти. Він допасувався переступати зі шпали на шпалу, коли ж ті були десь не там, то мало не падав через тягар або сильно ударявся ногою. Біжучи, він кричав. Він цілком змокрів. Делікатна шкіра на довгих шрамах пекла від поту. Вже перед самим вокзалом все втратило реальність, бо в очі світило кілька типів різних прожекторів, ламп і сигнальних світел. Сигарета за вухом перемокла і розлізлася.

Від самих дверей на станції сильно пахло вином (якби він мусив якось означити своє життя за останній місяць, то було б червоне щоденне вино). У залі сиділо багато чоловіків і жінок на складених бочівках. Перед ними стояла бутля молодого вина. У кожного в руках була якась посудина з різною кількістю плиню. Видно, що вони п'яні власне на вині вже кілька днів. Говорили чужинецькою мовою. Це були селяни, котрі везли з-за гір вино до міста, звідки Памва. Вечірній поїзд давно від'їхав, але і до підранкового було ще

кілька годин. Памва порухався так, щоб відчути, чи не вилетів часом ніж із-за пояса на крижах. Ще з дитинства він мав дивовижну потребу не бути без ножа. Сів на свій мішок і закурив. Майже відразу декілька мужчин повернулися до нього і показували руками, що хочуть курити. Памва вже розрахував рештки жетану — на чекання поїзда, у поїзді, по дорозі з вокзалу додому. Нові сигарети будуть тільки вдома. Але він без жалю віддав половину всього того, що мав. Заки чоловіки прикурювали, тримаючи сигарети у руках, розмоклих у виноградному сокові, якась жінка принесла Памві слоїк вина. Всі жінки були молоді, гарні, міцні і від пиття виглядали відважними. На губах, на светрах, на пучках пальців і зовнішнім боці долонь були винні плями, більше чи менше стерті. Жінки тішились, дивлячись, як Памва п'є. Йому якраз тепер стало хоробливо холодно — вистигла мокра від поту сорочка. Вино було таке ж зимне, як і тіло. Холод супроводжував його аж до шлунка, але Памва швидко пив, чекаючи з'яви тепла зовсім іншого, метафізичного походження. Люди весь час говорили, також і до нього, але він нічого не розумів. Вони закликали його до себе. Він пив ще і ще, почав сміятися, переповнений радістю тут і тепер. Згадав, що має горіхи, налуштив цілу купку. Вибирати зерна зі шкаралупи було дуже тяжко через перемерзлість пальців, опіки та вже й від випитого. Памва хотів навчити їх одного способу — взяв половинку почищеного горіха, потримав секунду у роті, тоді торкнувся тим горіхом солі, насипаної на газету на одній з валізок. Наймолодша жінка захотіла зробити так само, але не облизала горіха, сіль не трималася, вона з'їла просто горіх. Не так. Памва взяв ще одну половинку, тримаючи двома пальцями, дав облизати її жінці, вмочив у сіль і вклав їй до рота. Жінка була слухняною і тепер дивувалася з незвичного смаку. Памва дав їй ще ковтнути вина зі свого слоїка, вона сміялася. Не так. Послинивши горіх і вмочивши його в сіль, дала Памві, ковтнула вина, нахилилася до Памви, випустила вино з рота в рот. Так. Памва думав, що чоловіки можуть зреагувати

якось інакше, а вони сміялися, зацікавлено дивилися, дивуючись порозумінню, усвідомлюючи появу нової мови.

Памві потрібне було фортепіано. І воно було; серед пакунків, маленьке дитяче фортепіано, конструкція навіть не передбачає струн, видно, хтось придбав подорожній гостинець для якихось дітей. Правою рукою — кілька хроматизмів, лівою — ритм на деці (теж пальцями), одна нога виявляється у калабані вина, черевик гарно траскає. Селяни повставали, обступили Памву, чоловіки трималися за плечі, жінки плескали у долоні. Спочатку досить просто, а далі все більше достосовуючись до його ритмічних варіацій. Памва вже нічого не бачив, може, чоловіки танцювали довкола нього, а може, все переверталось у голові. Його трясло від екстазу. Хтось накинув на плечі стару вовняну блузу з подертими рукавами. Чужі запахи навалою виперли звичні, відразу ж почали перехилятися і обертатися, зникати, напливати, мінитися, як і світ перед очима. Під кінець Памва шалено тарабанив неправильні акорди.

Він отямився вже тоді, коли виїхали і з гір, і з передгір'я. У вагоні було майже порожньо і зимно. Виноградари спали на лавках, черевики і капчурі перегороджували прохід. Хтось заніс і його мішок. Місяць світив так сильно, що у вагоні було ясно-біло, хоч не світилася жодна лампа, за вікном розрізнялося кожне стебло очерету у канаві, вздовж якого їхав поїзд. Затінені ж місця були інтенсивно темні, майже штучно зачорнені. Наймолодша не спала; вона перейшла до лавки Памви і поставила йому на коліна фортепіано. Памві не хотілося грати, хоч варто було б, і не лише через дівчину — добре би було згадати те, що грав на вокзалі, там були дві вдалі теми до тієї п'єси, що потрібно на понеділок, — мотиви закоцюблості у саду і пияцтва з молодим вином. Штани були якись вогкі — чи обляті вином, чи лежав десь біля калабані, чи то сеча, чи так волого у вагоні. Може, п'єси не треба взагалі. Ні фільмові, ні Францискові, ні Анні, ні йому. Він зараз вернеться назад і там лишиться надовго. Памва почав шукати у кишенях клаптик паперу,

на якому понаписував усе, що має зробити за ці дні. Він викладав з кишень і складав на фортеп'янку різні предмети: сірники, запальничку без газу, але з кременем, запальничку з газом, але без кременя (прикурюючи, треба тримати їх в обох руках, поєднуючи кремінь одної з газом другої), дерев'яну вервицю, горстку минулорічних кісточок сливok, кілька різних олівців. Дівчина сприйняла це як початок якоїсь нової оповіді, наступну фразу, продовження гри. Частково мала рацію. Памва культивував світ кишень, речей у кишенях. Часом він місяцями не викладав нічого з кишень, аби лиш потім застати несподіваний реєстр. Завжди клав до кишені щось цікаве, щоб можна було при нагоді довго розглядати. Час від часу укладав різноманітні медитативні пасьянси із вмісту кишень. На шкірянім пасочку — кілька срібних перстенів, знятих під час обривання яблук, бурштин, переповнений власним внутрішнім світом, фляшечка елеутерокока. Дівчина взялася нюхати флакончик кольонської води, кілька горіхів, трохи шкаралупи, окремі грубі корали. Нарешті перелік на обривку сигаретної обгортки: жетан позривати яблука горіхи полушити фасоллю затулити вікно у пивниці бочка забрати горіхи книжки каварня (підбрати одержу) галерея масаж зустріти Анну для світла — зелені хащі. Такі записочки можна видавати як самодостатні мінімалістські писання, як видають щоденники або нотатники. Він приречений перебути ці дні у місті, всі пункти пов'язані з обіцянками. Завжди все зводиться до перебути. Треба перебути — це найважливіше пояснення цілого життя. Можна лиш вибирати або хотіти вибрати спосіб перебування. Все ж написати п'єсу до фільму, хоча б для уможливлення самої п'єси. Уможливлення прирікати на перебуття. Коли весь світ, все, що на землі і земля — велике фортепіано з різними закапелками; або життя зі всім, що потрібно — лиш на самому фортепіано; або одіссея від одного випадкового піаніно до іншого, для виконання п'єси, отже, треба кілька різних інструментів, бажано у різних приміщеннях. Так майже ніколи не буває. Памва відразу ж

спинився на другому варіанті, пам'ятаючи два інші як невикористовувані прийоми до чогось іншого.

Олівцем він закреслив ті пункти у реєстрі, котрі вже минули за суботу. Почав складати все назад до кишені, зняв перстені зі шнурочка, повдягав на пальці, а на пасочок насилів найбільший корал, зав'язав вузлом і вбрав дівчині на шию, запустивши корал під светер. Корал висів якраз між грудьми. Дівчина розглядала коробку жетану. Памва вийняв звідти останню сигарету і пішов до тамбура. Через хвилю туди прийшла наймолодша. Стояла перед ним. Памва дуже помалу курив і дивився, що вона надзвичайно гарна. Дим йшов на неї, він взяв її за плечі і поставив на своє місце, до вікна, а сам став так, щоб дим витягало у шпару.

Вона взяла його руку із сигаретою. Памва думав, що хоче затагнути. Натомість витягла сигарету з-поміж пальців і кинула її десь на підлогу, а порожню руку поклала собі на груди так, щоб відчувався корал. Вона притиснулася до Памви, тримаючи його долоню обома руками. Памві стало так сумно, що аж хотілося плакати. Він відчував, що це востаннє його торкається така молода жінка, та й не знати, чи хтось ще буде потребувати тулитися до нього, а щоб так відразу віднайти — цього не буде взагалі. Його перейняла страшенна ностальгія; він подумав про старість усіх тих жінок, котрих любив ціле життя, котрим тепер ще болючіше і безпросвітніше, ніж йому, крізь котрих усвідомлював власне старіння. У дівчини на диво легко відгорталося волосся.

Він поцілував її в потилицю і шию. Дівчина була тонка, а ще й довгі Памвині пальці, тож коли тримав долоні на її спині, тримаючи пучками за дві вузькі й тверді смуги м'язів уздовж хребта, то здавалося, що великі пальці промацують крізь живіт рельєф власних долонь.

Він знав, що хотів би вернутися з нею в гори, думав, що знає, що міг би. Він радий би навіть бути з нею там так довго, щоб цілком звикнути до того, що з нею, до неї, до її тіла, щоб втратити несподіваність, щоб вона стала звичною, знаною,

неперервною, безперервною, водою, деревами, ліжком, сорочкою, виглядом з вікна. Дівчина раптом повернулася до нього спиною, але настільки зграбно, що губи Памви ні на міліметр не зсунулися з шиї, а долоні самі опинилися на животі; вона похилилася, впершись руками у скло, на животі здригалися різні м'язи, Памва розумів, що це все лиш пальці, шия, крижі, притиск, вино.

Все найсправжніше — надзвичайно жорстоке.

Він сильно обхопив дівчину під самими грудьми, притягнув до себе і повільно повернув її — так як було перед тим. За нею на заледенілому шклі залишилися два вигріті відбитки долонь. Памва пропхав руку аж під скуйовджене волосся, до самої шкіри, стиснув його у кулак і прихилив одну щоку дівчини до холодного вікна, припершись чолом до другої. Так тримав, заки вона не почала дихати спокійно, тоді обірвав усі доторки, навіть відступивши.

Щоб довше не затримуватися на тому, що сталося, вийняв з найглибшої кишені фотографію і показав їй. На фотографії жінка в білій одежі стояла, поклавши руки на рамена малій дівчинці, на березі невеличкого озера; за ними, трохи збоку, але аж на другому березі, сидів (на пірсі у вигляді дощаної паки) молодший, ніж жінка, мужчина у чорному вбранні і дивних нелітніх черевиках, голова майже поголена. Всі спокійно, майже байдужо, але якимось інакше зосереджено дивилися перед себе. У жінки були м'які риси і довге волосся.

Памва знав, що дівчина зараз озирнеться. Вона справді оглянулася, побачивши лиш себе і трохи дуже уважного Памвиного лиця у вікні. То погляд жінки на фотографію був таким, що здавалося, ніби вона дивиться в очі, але не того, хто розглядає знімок, а в ті, що за його плечем.

Правдоподібно наймолодша не могла визначити вік фотографії — десь із середини тридцятих років. Вона глянула на Памву так само нетутешньо і нетеперішньо і пішла до вагона. Памва знайшов на підлозі недокінченого жетана і закурив, дряпаючи вжитим сірником нещільний лід на вікні.

Він наполягав на тому, щоб композиція фільму була такою ж, як на знімку: знімати фрагменти берега озера із цілком різними сценами, але завжди видно щось на протилежнім боці, а в самому кінці підняти якомсь камеру над озером, щоб показати, як довкола озера відбуваються одночасно несумісні речі. Ну і спробувати досягти такої відірваності, як погляди жінки, дівчинки, чоловіка.

Коли поїзд в'їхав у місто, Памва заходив до вагона забрати мішок. Він вийшов, щойно вагон спинився. Було ще зовсім темно, добре, що простояв у тамбурі, бо під ранок ще більше похолодніло, він би дуже змерз надворі.

Памва згадав собі, як у двадцять п'ять років думав, що запізнав уже всі основні структури життя, що далі вони почнуть просто повторятися, звичайно — щоразу трошки інакше, але нічого принципово нового вже не відбудеться. Однак з того часу і дотепер жити ставало все цікавіше.

Через туман — чим далі Памва відходив, тим більше — вокзал нагадував велетенський пароплав, усередину якого заїжджають поїзди. Здавалося, ніби поруч море. Памва часто зупинявся перепочити. На всіх вулицях палили листя. Іноді треба було проходити через дуже тривалі пасма диму. Де-не-де купища лиш починали розгоратися, а в інших місцях залишились самі скопичення білого попелу, який ще зберігав форми листя. Недалеко від дому назустріч Памві їхав автомобіль з жовтими протитуманними фарами. Через те відстань до нього неможливо було визначити інакше, як на звук, бо інтенсивність світла цілий час була однаковою. І тільки зовсім поруч стало ясно, що то тягач без жодних причепів. А в самому подвір'ї Памва настрашився від несподіванки, коли відчув, що на нього хтось дивиться, сидячи у темному авті (ще й вікна були запітнілі). Памві щось подібне колись снилося — він іде нічним добре освітленим містечком, вікна так само непрозорі, він зупиняється, відкриває двері, питається в когось, як їхати кудись-то, а той рисує пальцем схему на вікні, запхавши руку всередину автомобіля, якогось малесенького фольксвагена, і він

їде далі за схемою, але надворі холодно, а тут тепло, вікно далі пітніє, передовсім на лініях схеми, та зникає, а якимось іншим чином пересуватися чомусь неможливо, треба встигнути, заки карта не зникне зовсім, бо поновити її чомусь теж не можна.

Так само темно, але на стіні відчувається присутність мінімального прояснення з-понад дахів. Не вмикаючи світла, Памва поніс мішок довгим коридором просто до кімнати, безпомилково знаючи відстані до стін, шаф, полиць з книжками у кожному місці впродовж коридору. Ціле життя він мешкав лиш у цій квартирі (колись Памва уявляв собі — як дивно і неприродно було орієнтуватися, повертати у різні відгалуження людям у перших коридорах). У кімнаті він висипав усі горіхи на підлогу. З цього боку будинку на вулиці була ілюмінація. Памва знайшов пуделко сигарет у кишені зимового плаща на вішаку і вийшов на балкон. Виноград вже не відгороджував від вулиці, залишилося саме бадилля. На балконі у збанку була приготовлена перед від'їздом кава — він дуже любив мало не заморожену каву, дуже любив максимально бути на балконі і любив, ідучи чи їдучи з дому, приготувати собі каву, сигарети, свіжу книжку або журнал, попраний светер, щоб застати це все вдома відразу.

Він трохи задовго сидів на балконі, бо майже не спав цими днями і боявся, що не втримається від охоти полежати у теплому ліжку, розпростатися після мішка, лавок, засне і не встигне зібрати книжки на ранок. Подумав, що, незважаючи на переповненість сьогоднішнього дня різноманітними передбачуваними подіями, день не буде таким густим і пересиченим, як учора (хоч сам не знав — де вчора, а де сьогодні, бо дні не закінчуються, якщо їх не обривати, це єдиний спосіб перетягнути день у день), плин його сьогоднішнього часу буде лінійним, а не дифузним; і майже ніякої виконденсованої музики.

Коли він почав мешкати тут сам, то обидві кімнати, коридор, кухня, спіжарка і навіть балкон були захаращені

речами, незмінними з дитинства. Все мало свою історію, своє додаткове значення (навіть додаткові значення). Більшість речей були невжитковими. Він кохався у тому світові. Він пам'ятав усі хроніки, і часто йому здавалося, що сам пережив давні події. Не розумів, як можна жити у сучасних нецікавих, пристосованих лиш для перебування будинках. Довший час він не знав нового міста. Йому непотрібно було купувати ніякої одежі — у шафах зберігалось більше доброго стародавнього одягу, ніж можливо зносити. Коли він купував якусь книжку, то згодом виявлялося, що така сама, але у давнішому виданні, вже є у величезній неупорядкованій бібліотеці. Памва жив серед такої кількості старих знімків, що ніяк не міг звикнути до теперішніх лиць. Іноді носив настільки коштовні перстені чи брошки, котрі інакше як бутафорія тепер не могли сприйматися.

Потім він довго досліджував генетику кожної речі — що і як вплинуло на його власну еволюцію. Виявив, що вся колекція якимось певним чином розкладена ще й в ньому. І не все гаразд — разом з речами він успадкував безліч комплексів, вад, хвороб, страхів, дивнот, звичок, проклять і гріхів, помилок і непорозумінь. Одного дня він виявив, що просто не потребує більше все це мати, йому не хотілося ні зберігати старі речі, ні володіти ними, ні знати, що вони поруч. Він захотів порожньої квартири, життя, звільненого від диктату, дискурсу речей. Памва почав їх продавати. Довший час він міг з того добре жити, багато мандруючи світом.

Тепер у порожній кімнаті стояли лиш величезне відкрите фортепіано і дивне ліжко, придумане і змайстроване самим Памвою. На білих стінах залишилося трохи графіки і гербарних листків. Найдовше він зберігав усі фотографії, але, знайшовши довгі дерев'яні скриньки зі шкляними негативами, фотографії попалив. Негативи стояли на вузькій полиці, котра тонко перекреслювала цілу одну стіну. Весь одяг вмістився на вішакові з багатьма гачками, припасованому між подвійними дверима на балкон. У

коридорі залишилося ще досить багато непотрібних книжок, попакованих у куфри, а в кухні стояли лиш великий кресенс з вікнами і численними відділами, де вмістилися все начиння і всі продуктові припаси, і так само великий стіл.

Щодо ліжка, то його, властиво, не було. Була велика коробка, вища від Памви, але без накривки, а замість дна — настелені матраци, коци, подушки. Коробка чи загорода була вибудувана з дощок. На внутрішнім боці загороди трималися маленькі полички, де Памва поскладав сигарети, попільничку, кілька пляшок з алкоголем, найпотрібніші ліки, якісь журнали, колекцію ножів (ножі, як і олівці у збанках на фортепіано, були зібрані вже тепер, всіх їх десь повіднаходив сам Памва), нотні зошити, поляриси (насправді — то банки від голландських тютюнів) з грішми, картки паперу з посписуваними реєстрами негативів у скриньках. Щоб потрапити до ліжка, треба було однією драбинкою вилізти на верх загороди, а другою злізти вниз.

Почало розвиднюватися. У коридорі Памва вибирав книжки, замовлені на сьогодні. Він радий був їх позбутися — відразу двадцять томів, ціла підбірка Бальзака. Памва був масажистом. Він мав до того бездоганні руки — сильні, рухливі і великі. Багато років був найкращим (чи найпопулярнішим) масажистом у місті. Спочатку працював при балетній групі у театрі. Знався з богемою, їздив на гастролі, ходячи вулицями, завжди зустрічався з жінками, котрих масував. Потім його запросили до цирку. То був чи не найцікавіший період життя. До того ж був ще зовсім молодим. Коли пальці почали знаходити собі інші захоплення — скалолазіння, кераміку (руки пам'ятали кілька сотень жіночих тіл, кожна з неповторними тонкощами поверхні, він ліпив рельєфи — фрагменти мікроскопічної географії тіл, тоді згортав їх у порожнисті труби, виходили дивні топологічні утвори, вони ставали зрозумілими аж тоді, коли бралися у руки — шкіра впізнавала згини й вигини, котрі вели собою), тепер-от фортепіанну солористику —

виходило, що руки придумували Памві біографію — часу на регулярну роботу перестало вистачати, Памва перейшов на приватну практику. Робив два-три сеанси денно, завжди приходив додому до пацієнта, намагався вибирати тих, кому потрібні були тривалі курси. Все одно мав вільний вступ до театального бару і при зустрічі з танечницями отримував запрошення на вистави, часом заходив до театру, але тільки на репетиції.

Памва позв'язував усі романи Бальзака, які тільки знайшов, у два високі стоси, взяв трохи нагріті коло печі черевики, зробив з фляшки величезний ковток коньяку і, тримаючи його в роті, вийшов надвір. Якби не жовте листя, ранок можна було б прийняти за ранню весну — такими були небо, повітря, вітер. На вулиці нікого не було. Памва хотів дійти до зупинки, не ковтаючи, а там закурити, але з гори показався трамвай, і треба було підбігти, щоб встигнути. Він мусив прийти до пані професорової до дев'ятої години, щоб зробити масаж перед сном. Вона читала цілу ніч, а вранці трохи засинала. Памва приходив до неї раз на тиждень вже багато років. Спочатку брав гроші, але з часом перестав. Тепер він ще й носив їй книжки. Пані професорова читала дуже багато, часом перечитувала щось кілька разів. Того, що приносив Памва, не вистачало; він часто бачив її крізь шкло книгарень — перебирала книжки на верхніх полицях стелажів, стоячи на розкладній драбинці. Через кілька днів усе куплене здавала в ту саму книгарню, завжди втрачаючи на комісійних. Памва попросив, щоб його книжки продавала теж. Кілька разів вона намагалася віддати гроші, Памва не брав, і тоді пані професорова почала щось пекти до його приходу, переважно цвібаки.

Вулиця була порожня, і трамвай під'їздив дуже скоро, аж гойдаючись. Він роздмухував листя з рейок. І пасма проміння заповнювались порохами. Памва не знав, чи ковтнути коньяку і курити, коли піднебіння вже розтерпне, чи потримати його в роті кілька зупинок. Наразі не ковтав. Бальзак нагадував йому дитинство, літо, гарячі дошки ганку — то

були одні з його перших книжок. Тепер він намагався підбирати романи для пані професорової так, щоб вона повторила, хай запізно, його історію читання. Особливе значення має відповідність порам року, фенології.

Їхати треба було до старого центру. Осінь, холод, порожність дуже пасували до швидкої їзди трамвая вузькими порожніми вуличками з безліччю поворотів. Всередині трамвая було трохи людей і пахло милом, туалетними водами і парфумами, не затертими іншими запахами.

Памва перейшов через вузьке кам'яне подвір'я, накрите шклом на рівні третього поверху, і потрапив у сецесійний під'їзд з вітражами. Нагорі над сходами теж було шкло, і люди тримали скриньки з квітами вздовж сходів. На поверсі пані професорової було чути, як радіо приймає папську Службу Божу з Ватикану. Памва ввійшов до помешкання, пройшов коридором до шкляних матових дверей і зазирнув до кімнати — пані професорова була на відправі, сидячи біля великого лампового приймача, Памві дуже подобалося, що на шкалі були понаписувані назви міст. Він пішов до кухні, чекаючи кінця аудиторії.

Передовсім ковтнув коньяку і закурив, скидаючи попіл до порцелянної попільнички-тарільчика, посередині якої був спеціальний виріст, на який накладалося коробку грубих і довгих сірників так, що сірники відкривалися дополовини. Поснідав цвібаком і кавою з обгорнутого шаликом кавника. Взяв з креденса кілька фляшок з різними саморобними лікерами, виставив їх в ряд і пив по черзі з малого келишка. Така була домовленість — Памва мусив снідати. Тоді закурив знову і взявся скручувати довжелезні тоненькі пахітоски, насипаючи на папірці перемеленого листя полину.

Добре те, що пані професорова була старенька і висохла. Останнім часом Памва не хотів масувати молодих жінок. Це оберталось подвійним ефектом: роблячи масаж, він мусив стримувати себе, щоб не перейнятися красою тіла, не надати рухам найменшого відтінку пестоців, а коли по-

справжньому був з жінками, уважав, щоб не використувати прийомів масажу, якими міг або безжально і байдужо допровадити до блискавичного оргазму, або цілковито втихомирити, знечулити, приспати.

В кімнаті дразливо пахло полиновим димом — Памва припалював болючі місця пахітосками, це належало до найвищого мистецтва. Весь час перед тим, поки він делікатно масував руками, молода кітка сиділа поруч, слідкуючи за пальцями і кидаючись час від часу на руки. Пані професорова безпомічно сердилася, але Памві це не перешкоджало. Йому подобалося слухати, як бабця оповідає про прочитані книжки, не змушуючи Памву говорити, від чого він неймовірно потерпав у більшості пацієнтів. Після масажу треба було трохи полежати. В тім часі Памва завжди сідав до піаніно. Таке піаніно могло бути цікавим хіба Памві — цілковито розстроєне, зверху заставлене книжками, а всередині поскладані слоїки з галяретками. До того ж поздовжні тріщини через цілий корпус. Значна частина клавіш западала, треба було витягати їх пальцями назад. Під накривку у шпари на клавіатурі понапихувано васильку проти молів. Памва повторював на піаніно всі ті маніпуляції, котрі щойно робив на тілі бабці. Це було надзвичайно легко, бо вони були подібними; піаніно страшенно деренчало, бадилля васильку і слоїки приглушували кожен звук, ніби натиснена ліва педаль, ті клавіші, котрі провалювалися від першого ж удару, Памва не видобував, і звуків, уможливлених клавіатурою, ставало щораз менше.

Пані професорова за той час запакувала у серветку кусник цвібака і разом з маленькою фляшкою вишнівки вклала до кишені Памвиного зимового плаща. На наступний раз вона просила щось Маркеса (в історії Памви — кінець березня, перемоклий ліс, вода не просочується крізь пласти безконечних листопадів, небо дуже синє, сонце крізь гладеньке галуззя ще порожніх дерев, листя лиш на якихось кущах, мертва залізниця серед лісу на висохлому насипі, нагріті рейки і шпали, тисячі несамовитих любовних пар

жаб, всі жахливо кричать), натомість Памва порадив тепер перечитати оповідання Бахман, він принесе.

Надворі вже не пахло вугільним димом і сіркою з вокзалу — значить, випогоджується остаточно, дощу не буде. Був ще пізній ранок, а сонце світило так інтенсивно, що на вузьких вулицях не було затіненої сторони. Абсолютно тотальне безвідтінкове освітлення. За закритими повіками — теж тільки пласке, нічим не посічене оранжеве поле, жодних артефактів. А в ноги зимно, вітер тримався землі і наскрізь продував черевики через усі діри. Памва ввійшов до маленької каварні на великій площі; колись тут було помешкання, це відчувалося, три зали — три кімнати, в кожній кімнаті голландська піч, вікна залишилися такими ж, як у помешканнях — невеликі і з подвійними рамами.

Вони збиралися тут щонеділі — якраз в цей час, коли нікого ще не було. Памва прийшов і дозволив собі запалити в печі, біля якої вони сиділи. Пили дуже міцну каву із влятою у кожную філіжанку ложкою горілки.

Водій поливалки був їхнім оператором. Він міг позичати камеру лиш на кілька днів, тому кожен фільм треба ретельно продумати наперед і знімати за першим разом, без помилок і виправлень. Незабаром зима, вулиці не поливатимуться, він буде їздити на машині, котра замітає і визбирує сніг.

Шахіст — актор і звукорежисер, хоч вони не зробили ще жодного фільму з живим чи хоча б наговореним звуком. Він лиш записував Памвину музику на магнітофон і пізніше накладав її на фільм.

Галереїст встановлював світло, у виняткових випадках робив необхідні декорації, грим. Він продавав картини у приватній галереї, знав усіх художників, фотографів і часом запрошував їх для якоїсь консультації. Його стан постійно залежав від картин, серед яких він змушений був жити.

Памва теж був актором, до того ж він робив музику; ідеї, сценарії і режисуру придумували або всі разом, або по черзі. Памва відчував, що починає їх втрачати. Вони робили аматорські фільми на восьмиміліметровій камері вже багато

років. Ніколи не показували інакше, як у своєму найближчому оточенні. Потім познайомилися з Памвою. Спочатку їм лиш грав різні ролі і придумував музику; і це було найкраще. Пізніше сам почав відчувати потребу робити свої фільми, але вони його не завжди розуміли.

Памва рідко переймався чимось так сильно, як от віднедавна святим Франциском. Усі ті відчуття убогості, радості зреченості щодо чогось одного і натомість наростання чогось іншого, витворення складного кодексу і ритуалу, котрі однак роблять життя простим, якщо в них повірити, фізіологія босих ніг, дір'явої одежі, недбалої їди, безвідповідальні мандрівки і самопевність молитви. Механіка доступності екстазу. Памві здавалося, що це є тим рівнем абсурду, коли той стає настільки природним, як дощ, сніг і цілий світ. Абсурд як сліди недосяжного мислення. Він переконав усіх, що треба зняти про Франциска, він сам відчував себе Франциском і поступово зробив Францисків з усіх. Аж тоді постановив собі уникнути режисури і роблення сценарію, тільки принесе п'єсу і буде робити все, що скажуть у тих фрагментах, де скажуть. Він ніколи не думав, що зможе наперед погоджуватися з найжорсткішими втратами. Зрештою, тут нема ніякого закінчення. Останнє, що можеш втратити — то здатність втрачати, а це вже приводить до здобутку, котрий знову можна втратити. Памва навіть припускав, що насправді нічого не станеться, ні на поверхні, ні глибше — бо саму втрату він вже пережив кілька разів уявно.

Вони почали роздягатися. Кожен приніс якусь одягу для фільму, треба було переодягнутися і зробити фотографії, щоб побачити, як це виглядає. Було холодно. Водій, голий до пояса, приніс відразу чотири шклянки з горілкою, вони випили і нічого не відчували — починався екстаз. Памва казав, що францисканство не тоді, коли не холодно голому, а коли, мерзнучи, розбираєшся. Їхній одяг залишився на кріслах. Вийшли надвір, сонце все ж трошки гріло. Стали навпроти дверей: Памва у черевиках на босу ногу, стертих штанах і

плащі, під яким нічого не було, галереїст босий, у самому лиш довгому обвислому светрі, шахіст теж босий, білі полотняні штани закочені, кілька сорочок одна на одній, рукавиці без пальців, хустка зав'язана на голові. Вони трохи так постояли — курили, віталися із знайомими, пропускаючи їх до дверей, розглядали себе у шклі, дивно рухалися, спостерігаючи за тінями, — треба було по-справжньому змерзнути. Нарешті водій почав фотографувати: по одному, по двоє, всіх разом, лиця, зі спину, збоку, здалека, перейшовши на інший бік площі. Памва попросив, щоб ще сфотографувати тіні і віддзеркалення. Нарешті плівка закінчилася, вони пішли до печі, вдягалися, витираючи брудні ноги, пили просто з пляшки Памвину вишнівку. Тепер було добре, як колись.

Прощаючись, випили ще горілки (завтра Памва принесе п'єсу, водій зробить фотографії і візьме камери, галереїст позичить у галереї потрібні лампи, шахіст розрахує час кожного фрагменту і нарисує схему послідовності епізодів; післязавтра перед ранком поїдуть на поливалці до озера в лісі, через дві-три години вже всім треба буде вернутися до міста). Памва пішов з шахістом, він мав ще трохи часу.

Шахіст жив з того, що грав на гроші в сквері у шахи, тому й називався шахістом. Він мав дуже атракційний стиль гри, завжди збирав найбільше глядачів. Від найпершого ходу все робив для того, щоб створити на шахівниці якнайбільше небезпечних нерозв'язаних положень. Він підводив свої фігури майже до фігур суперника, виставляв більшість фігур на поля під ударом, однак страхуючи їх іншими, переважно одна страхувала відразу кілька полів, він нагромаджував таким чином кільканадцять гострих моментів одночасно, добиваючись певної статички, нічого не збиваючи, навіть тоді, коли це було потрібно. Нарешті вичерпувалися можливості шахівниці. Тоді починався неперервний ланцюг почергового вбивання фігур, без жодної зупинки, аж поки не залишалось по дві. А в таких ситуаціях шахіст умів грати так нудно і надійно, що ніколи не програвав.

У сквері його вже чекали, глядачі почали викладати гроші. Памва хотів трохи подивитися, але виявилося, що через хвилювання, холод і швидке пиття настільки сп'янів, що не міг зосереджуватися. Він посидів на сусідній лавці, але знову було недобре, не міг сидіти, не міг ні нахилитися ліктями до колін, ні спертися спиною на лавку. Повільно пішов алеєю догори, через діри до черевиків понабивалося багато дрібних і гострих червоних камінців, і Памва зійшов зі стежки, розкидаючи ногами жмутки листя, іноді продираючись через якісь кущі, через цілі смуги ялівцю і тисів, мало не як у горах. Ворони просто відходили вбік, деякі тримали у дзьобі горіхи.

Памва пройшов через цілий парк, який видався невеликим, хоч і йти догори, зайшов у бар готелю, замовив подвійну гірку каву (готель і бар були дуже дорогими, тому Памва попросив до кави краплю холодного молока) і вийшов з філіжанкою надвір. Сидів на низенькому паркані, тримаючи губами сигарету, чекаючи, в кого б прикурити, бо хоч мав сірники, але не наважувався їх шукати, потім запалювати сірника, прикривати вогонь від вітру. Щоб зігрітися, знав добрий спосіб — треба тримати горнятко не руками — так гріються тільки руки — а затиснути між колінами. Нарешті прикурив, при тому чув, що власний голос змінений через труднощі артикуляції, коли просив вогню. Пив так повільно, що кава з молоком кілька разів міняла смак впродовж охолодження.

Відразу за готелем був невеликий базар. Памві раптом нестерпно захотілося шинки. Він купив трохи у м'ясника. Памва любив ляди зимового базару, коли всього дуже мало, але все на диво якісне і міфологічне. Біля окремого ряду було людно, розлазилися химерні побудови з диму — там продавали тютюни. Памва розважався, пробуючи самокрутки з різних гатунків тютюну, випитуючи про місцевість, мацаючи пальцями цидулковий папір. Йому сподобалася архаїчність ситуації; багато чоловіків серйозно курили, дослухаючись до власних вражень і пильнуючи за найменшими мінами

інших. Може, тому, що тютюни нагадували смак житану капрал, а може, було важливим відчути себе серед цих людей одним з них, але Памва, не думаючи і не вважаючи, купив по шклянці різних тютюнів, зсипаючи до однієї торбинки. Він підозрівав, що зможе викомбінувати вдома справжній житан.

Коли Памва вернувся, на дошці шахіста залишилось чотири фігурки. Памва сів на лавку збоку. Вона була розвернута в бік парку. В полі зору нікого не було. Через сукно сонце сильно нагрівало. В ці останні дні осені Памві не хотілося рухатися, напружуватися, здавалося найправильнішим нерухомо сидіти, нагріваючись промінням, набираючи тепла на зиму. Памва примружив очі, наставивши лице до сонця. Він залишив під повіками таку вузьку шпарку, що бачив лиш сплющений обривок сонця, обмотаний нитками світла, заплутаний у павутину, яскраву зсередини. Памві здавалося, так він собі уявляв, що перебуває на дні надгустого пересиченого розчину осені у височенній прозорій шклянці. Деревя вже за шклом, у висоту шклянка закінчується небом, а на дні Памва і осад листя.

Звуки потрібні ще й для того, щоб синхронізувати плин часу з перебігом візії. На дні шклянки було майже так тихо, як і в каньйоні. Памва навіть не цілком чув власний голос, коли почав говорити щось із шахістом. Той виграв досить грошей і хотів почастувати пивом. Памва зауважив, що і те, що він думає, не говорячи, звучить якимось спотворено. На лавці сиділо двоє псів — малих, дуже інтелігентних, вони притулилися до Памви, але не лежали, а сиділи по-людськи, в одного на голові не було шерсті — тільки брови і довкола очей, — шкіра була суха, гладенька, на потилиці збиралася у рухливі складки. Пси прийшли не знати звідки, нічого не просили, лиш спокійно чекали, коли їм дадуть те, що пахне у кишені. Памва погодував псів шинкою і пішов за шахістом. Пси не побігли з ними, а далі сиділи на лавці.

Памві здавалося, що шахіст дуже цілеспрямовано здійснює щось, про що Памва не знає, а він просто ледве за

ним встигає. Звуки ж відстають або випереджують те, від чого вони мали б залежати, тому те, від чого мали б залежати звуки, але відстають або випереджують, є або сповільнено-розтягненим, або пришвидшено-стислим: вдарився ще в парку головою об галузку, хоч ніякої галузки і не було видно, але все ж він нагинався, то як міг зачепитися, і де міг подітися пакунок з тютюнами, якщо його не підібрав шахіст, чи там, де пили пиво, і сонце настільки спотворило бачення через звичайне скло, що знадвору всередину виглядало як тераріум з іншими істотами і внутрішнім підсвітленням (а зсередини — ніби сидиш у пивниці під вікном із сонцем на заході, а людей бачиш лиш тих, що найближчі, і знизу догори, чи у трамваї, що їздив у неділю від цвинтаря до цвинтаря, це попри будинок Памви, але з таким згущеним запахом хризантем, що вже би нудило, якби якийсь інший запах, а не хризантем).

Анну треба зустрічати трохи по дев'ятій, а вже о четвертій Памва був удома і цілком добре себе почував. У галерею знову не зайшов (мав оглянути нові лампи), зупи варити не треба. Однак взявся перебирати фасолю. Довший час мав перед очима галюцинаційно забарвлені неправильні кульки фасолін, які перебивали будь-яке тло, і тому якийсь час потім перед очима мав лиш галюцинаційні фасольки, на тлі яких розповзалось все.

Очевидно, що перебирання пальцями впорядковує мислення на медитативний лад — вервиці, обертання валків з текстами, добре темперований клавір; коли пальці автоматично добре роблять щось, то можна думати те, чого б не міг подумати, думаючи, що роблять пальці. Памва подумав про Анну.

Анна приїжджала ненадовго. Але ні він, ні вона не уявляли собі любові у її місті, тому вона або приїжджала ненадовго, або їхали кудись разом. Анна була значно молодша від Памви, а виглядала ще молодшою. Вони познайомилися тоді, коли вона вчилася в університеті. Вона вже була одружена і знала, що ніколи не житиме з Памвою,

хоч ніяк не зможе без нього зовсім. Йому здавалося, що її любов має якийсь типологічний характер — вона любить не власне Памву, а естетику типу: типу його тіла, типу мислення, типу лиця, навіть типу біографії і досвіду, типу естетики його життя. А він відчував неймовірну ніжність, яка переростала у постійний страх за неї і передчасну готовність розправи, якби їй лиш щось хтось заподіяв. Памва дуже довго мучився невизначеністю їхнього стану, йому було важливо бачити її щодня протягом дня, однак вона сама поступово повернула все в інший бік, вона наполягала на тілесній компенсації, хотіла його тіла. Все у транскрипції тілесної любові. Переказати все риторикою тіла. Врешті, такий підхід виявився раціональним і психотерапевтичним, бо форма їхніх стосунків набула самодостатності. Поза тим вона не існувала поза Памвою. І не лише тому, що ніколи не мала кращого і відповіднішого чоловіка; передовсім зробила Памву героєм, об'єктом, темою своїх досліджень і міркувань. Дивно, що Анна була філософом, ще дивніше — вона працювала філософом у центрі постсучасних досліджень. Займалася проблемами тіла і тексту, текстуальності тіла і тілесності тексту, про музику Памви написала книжку (соло-ристика: про-звучання заради по-руху), і Памва був для неї самотнім доступом до первинного досвіду, може, він і був текстом у філософському розумінні, але у житті Анни лиш Памва існував як ненаписаний і нечитаний предмет філософствування. Іноді Памва думав, що може не дбати, як жити далі, бо є книжки, які перебрали на себе всі його відповідальності.

Памва відклав фасолі аж тоді, коли в кухні почало темніти. Щойно тепер роздягнувся. Він не міг згадати — чи добивався до старого побитого піаніно у ресторанчику з пивом, витісняючи тапера, чи це приверзлося (навіть пити намагався там, де був хоч який інструмент, бо міг досягти такого стану, коли фізично неможливо не грати, але так само часто Памві снилося, що виконує щось своє на фортепіано у невідомому місці, і до самого фортепіано торкається

вперше, при цьому завжди розумілося, що присутнє ще якесь додаткове відчуття присутності). Натомість був певний, що Анна — єдина жінка в його житті, з якою не може філософствувати.

Фасолю Памва відніс у лабораторію. Лабораторія була у другій кімнаті (з другої кімнати була лабораторія). Вся фасоля складалася на підлозі під вікном. Вікно можна було затемнити цілковито. Памва взяв лопату і насипав два повні відра піску з паки, що розміщалися посеред кімнати. Останні тижні те, що записувалося у реєстрі справ як «лабораторія», означало — перебрати ще трохи фасолі, досипаючи до тої, що сушилася, винести до смітника на подвір'ї два відра піску. Пісок він зсипав на окрему купу, може, комусь знадобиться. Вітер ставав усе сильнішим, приліпив до Памвиної купи обривки якихось паперів, Памва їх привалив піском з відра. У купі де-не-де траплялися маленькі макетики хатинок, мости з дитячих залізниць, гілочки ялівцю, що виглядали як зменшені дерева. Бо у паці довший час моделювався каньйон. Лабораторія існувала для віднайдення світла. Памва зрозумів колись, що його сон не мав би такої сили, якби не освітлення. Він захотів відтворити його і зробити звичайний, але дуже якісний діафільм про каньйон. Посеред порожньої кімнати поставив паку з піском, виліпив русло, береги, вбудував усі деталі ландшафту, пустив воду. Мав три фотоапарати. Один закріпив на рухомій щоглі зверху, другий встановив на штативі, а з третім переміщався навколо макета. Пробував усі можливі способи — через товщу різнокольорових розчинів, при різноманітній комбінації ламп, крізь різні рослини, зафарбовані аркуші паперу, пару, скло, дим, марлю теж.

Виходили дуже гарні слайди, але відчуття присутності не було. Колись він медував про різних жінок, котрі були з ним. Вони з'являлися у дивній формі. Одна — лиш у вигляді відображення у рухливій воді, інша замість контура постаті мала нестійку смужку вогню, ще одна виникала тільки в момент спалаху від іскри запальнички без газу, а

остання існувала дуже близько, але притулена до якоїсь тканини з одного боку, а він — за крок від неї з другого. Незважаючи на все це, Памва знав, що вони присутні, а він при сутності, і що незвичні прояви від чуття. А от фотографії каньйону, зроблені на макеті, були чужими. Його каньйонності не було, і він не перебував у тому каньйоні, котрий був. Памва відвів з паки воду і почав виносити пісок. Залишилося ще зовсім небагато. Краще не намагатися бути присутнім насильно. Краще зачекати, коли знову буде насправді. Краще такі речі переживати проживаючи. І кожне проживання буде видаватися так, ніби між ним і попереднім нічого не відбувалося. То ж можливо. А у розмонтованій лабораторії вирощувати гіацинти і крокуси, хай навіть марокканську маріхуану (смітники стояли посеред подвір'я, обмеженого дуже гарними довгими двоповерховими будинками з неперервними балконами, ринвами, що йшли просто у підземну каналізацію, залізними сходами на різних рівнях; щовечора світилася інша комбінація вікон, висвічуючи щораз іншу територію; Памва ніколи не йшов звідси швидше, ніж через кілька хвилин).

До приїзду Анни залишалось зовсім небагато часу. Памва хотів скупатися. Вода дуже довго нагрівалася не тільки тому, що слабкий газ через те, що всі почали палити у печах, а передовсім тому, що вже у ріці була надзвичайно холодною. До лазнички він взяв фляшку рому, перед приїздами Анни ром його знечулював.

Памва ще не почав митися, лиш грівся у воді, коли задзвонив телефон. Він мусив іти до телефона голим і мокрим через цілу квартиру. Сказали, що треба сьогодні ввечір прийти на нічне чергування — Памва працював медбратом у складі кардіологічної бригади швидкої допомоги. Він був перегрітий і змерз, тоді ще й розбурхався, і почало трясти так сильно, що аж м'язи заболіли саме від тремтіння. Мусив ще трохи полежати у ванні, але накінець обіллявся холодною водою.

Памва сидів у кухні при столі. Всі дверцята креденса були відкриті, він час від часу вставав, брав щось звідти і знову

сідав до столу. Памва любив несподівані виклики. Насамперед тому, що понад усе цінував перенапруження; до того ж це завжди цікаво. Памві подобався навіть ритм дуже чіткого, продуманого і послідовного збирання. Він випив страшенно міцну каву, з'їв ложку меду, чотири таблетки аспірину, розмішав у шклянці води глюкозу й аскорбінову кислоту, надушив соку двох грейпфрутів, доповнив фляшечку елеутерококу коньяком і випив усе відразу. Нарешті запарив чефір і закурив. Але не зміг сидіти, залишив запалену сигарету і пішов одягатися. Тоді взяв магнітофон, чисту тасьму, мікрофон, приніс до кухні. Сигарета вигоріла майже вся, Памва припалив від неї нову. Був у штанях, черевиках і майці, шлейки звисали з боків. Він натер чоло ромом, а руки кремом з алое. Приготував магнітофон для запису, накинув на плечі важкого зимового плаща; тим часом зотліла ще одна сигарета.

На цей раз мусив запалювати сірника і почав говорити. Він хотів сказати, що часом все розлазиться, але розповідається, втрачає керунок, але опановує поверхнями і площинами, що існує деструкція, яка заперечує можливість чистоти стилю, руйнує риторичні побудови і ставить під сумнів логоцентризм, визнання деструкції вертає свободу не вибирати, а тому можна бути серед всього і зі всім, це не риторика, а лінгвістика, хаос боронить від невідворотності, в іншому разі миришся з тим, що все тримається на жінках, котрі переживають оргазм.

Памва трохи розказав про ті дні. Про те, що іноді живеш, ніби перебиваєш якийсь смак іншим, але і той не такий, як треба, тоді щось ще, знову зле, далі, далі трохи ліпше, треба трішки підправити, нарешті стає ніяк. Спеціально для Анни він наголосив на тім, що текст оповіді про день мусить залежати від дня — за ритмом, насиченістю, густиною, настроєм і силою напору. Саме звідси йому перестало подобатися наговорене, він ще трохи поговорив, а потім перемотав на початок і стер усе записане. Хотів спробувати ще раз. Врешті, треба казати іноді те, що розумієш. Найваж-

ливіше — Памва відразу ж намагався сформулювати імператив — знати і дати знати, що розумієш. Коли вони були разом, не траплялося відповідного моменту, а тепер не було Анни і видавалося непотрібним робити це без неї, хай і для неї.

Памві було приємно передчувати те, що відбудеться. Добре було уявляти собі, як Анна сюди прийде, як вона буде рухатися, коли нікого більше не буде, з'їсть приготовану ним вечерю, щось вип'є, послухає його голос, може, вийде на балкон, залізе до ліжка, буде чекати, засне, щоб скорше минула ніч. А Памва ще і крім того знав, що зуміє прийти хоч на хвилюку посеред ночі, ще не знати як. Ця переконаність у майже неможливому відчувалася особливо гостро. Він переключився на радіо і крутився різними просторами ефіру. Зауважив раптом, що шкала частот — сильне джерело світла. В якомусь місті співав Коен; Памва зробив так, що це записалося з радіо на магнітофон. Перешкоди сильні, але пісня майже ціла. Памва знову перемотав на початок, прослухав Коена і зрозумів, що він залишить його для Анни. Часу залишалось дуже мало. Він швидко проговорив у мікрофон свої улюблені вірші Бродського, тяжко вимовляючи слова по-російськи. На тасьмі записалося, як Памва затягувався сигаретою і як видмухував дим.

Швидко зняв плащ, вбрав кілька светрів, натягнув шлейки і знову плащ. Ковтнув дві таблетки нітрогліцерину і вийшов на сходи, сховавши ключ у домовленому місці. У довгий коридор на першому поверсі між сходами і брамою вітер понамітав твердого сухого листя. Воно далі рухалося і шкрябало голосно бетонну підлогу, мов кігті малих звірів. Все подвір'я заповнилося місяцем. Починався мороз, і здавалося, що саме місячне світло — його причина. Довкола місяця не було хмар, однак коли Памва скоро йшов через подвір'я, піднявши лице до неба, то щось рухалося — або сам місяць, або найосвітленіший фрагмент неба. Більші калабані видавалися теплими, а от менші перетворилися на лід аж до дна. І лиш там, де лежав який листок, збереглася вода.

Памва знав таку дорогу до лікарні, котрою можна було пройти, не виходячи на вулицю — самими лиш подвір'ями. Шалена тахікардія — наслідок неспання і всіх стимуляторів — аж перебивала дихання. Відчувалося, як від надниркових залоз, наповнених адреналіном і всякими іншими гормонами, розходитья по всій спині такий лоскіт, ніби судини були окуповані різними комахами; важко витримувати. Тіло було у максимальному тонусі — кожен рух робився так, щоб витратити якнайбільше енергії; Памва ледве стримувався, аби не зробити сальто.

На одному подвір'ї в альтанці сиділи якісь люди, Памва побачив три сигаретні вогники. В цім районі його знали, до того ж був старшим, тому не почував жодної небезпеки. Він відійшов досить далеко від альтанки, коли почув, що ззаду хтось біжить. Памва повернувся і побачив великого пса, котрий мчав по алейці просто до нього. Памва зробив кілька кроків назустріч, сильно тупаючи ногами і ревучи, як звір; руки виставив уперед. Пес зупинився, але не відступив і ще не перестав нападати. Памва мусив безперервно дивитися на нього і тримати себе у напруженні. Помалу відходив крок за кроком назад, а пес так само напружено і помалу ішов за Памвою, чекаючи, коли той хоч трошки відвернеться і можна буде напасти. Памва відчував усередині зрушення більше, ніж від нітрогліцерину. Так вони пройшли близько десяти кроків, видно, перетнули якусь межу, бо пес раптово розслабився, отріпався, замахав хвостом і цілковито збайдужів до Памви. Ще пару кроків Памва зробив задкуючи, а потім повернувся, мало не упав, бо заплуталися ноги. Він слабнув настільки очевидно, що відчував, як важче стає виконати кожную наступну фазу розтягнутого у часі одного кроку. Весь адреналін вибухнув і розвіявся. Памва присів і перечекав найбільшу слабість. Потім побрів у бік лікарні, втративши просторове чуття власної форми тіла. Очі закривалися, він думав закурити, але не зміг і не захотів. Уже уявляв собі до найменших тропізмів, як лежить і знає, що можна засинати.

Памва лиш привітався зі своєю бригадою, сказав, де його шукати, і пішов до їхньої машини. Вліз всередину, ліг на носі, втягнув лице у плащ, ще накритися коцом і заснув. Йому приснилася скеля, виставлена далеко у море; було зрозуміло, що це північна європейська Атлантика; ціла скеля, ціла гора була геть чисто заставлена вазонками — невеликими кімнатними вазонками — з рідкісними африканськими рослинами, яких переважно не культивують, усі рослини якраз цвіли. Памва летів високо над скелею, десь на два свої зрости, але так, ніби ковзав, стоячи вертикально на ногах, але утримуючи рівновагу — як з'їжджають льодяними ковзанками з горбів. Однак він не міг летіти, куди хотів, а переміщався разом з якоюсь течією — очевидно, тим, що називають повітряним потоком. Найзахоплишим було те, що Памва знаходився на дні потоку (не обмеженого поза тим ніякою твердю), а над ним, десь під самою поверхнею, пливли одна за одною майже нерухомі кольорові риби. Поверхня потоку виділялася на дні неба чорнотою.

Памву розбудили аж перед фірткою одноповерхової вілли, котра лиш в останні роки була розділена на кілька помешкань. Колишні галереї були зашклені і пристосовані під спіжарки і комірки. Від цілого ряду інших вілл ця відрізнялася тим, що у всіх вікнах світилося. Городи за кожною з них доходили до ріки. Тут був край міста. Біля фіртки стояло кілька міліційних патрулів, вони курили і переповідали один одному всі деталі події. Памва нічого не хотів знати. Він узяв носі і пішов стежкою через сад до ганку. Запах листя, хащі саду, відчуття ріки, віддаленість світел міста, чоловіки біля воріт, дух перекопаної землі — все справляло враження рівнинного села.

Двері були цілком відкриті, тому ще на ганку відчувався кваскуватий запах дому, а в кімнаті найсуттєвішим був потік холодного терпкого повітря знадвору. Чоловік лежав недалеко від дверей, його навіть не переключили на якесь ліжко. На чорному грубому светрі було кілька дірок, а кров не розливалася, а накопичувалася у структурах светра,

розповзлася цілим передом, що аж не виглядала плямою — таким міг бути відтінок волічки. Лиш на доторк светер був мокрим і холодним. Памва відчував таку безпорадність, що мало не плакав; свою тут присутність він міг тільки усвідомлювати, всього наче не було. Він дуже добре знав ці руки і рот; вони часто робили штучне дихання і внутрішньовенні ін'єкції — чоловікові ставало погано за певної погоди переважно під кінець ночі. Він був після складної операції на серці, вже багато разів вони просиджували у цій кімнаті до ранку, не наважувалися залишити без нагляду. Памва далі не хотів знати, що сталося, йому було прикро і розпачливо — жодне із вкладених у це життя зусиль не передбачало такого кінця, всі старання виявилися не марними, а безпомічними. І найгірше те, що докладати зусилля — значить бути або ставати беззахисним.

До машини сіли ще хтось з патрулів і якась молода жінка — очевидно, родичка, але Памва її ніколи не бачив. Вони повільно виїжджали з неосвітлених і де-не-де перекопаних вуличок уздовж ріки. Памва мусив сидіти на підлозі. Через заднє вікно він побачив фари, а незабаром і силует поливалки на самому березі. Памва попросив зупинити автобусик швидкої допомоги, вискочив на дорогу, сказавши лікарці, що через годину буде на їхній станції — він і так не потрібний протягом тої години, і побіг до ріки, до поливалки. Спочатку вуличкою, потім широким і рівним кам'янистим берегом. Біжучи, намацав у кишені багато каштанів — цілий день він підбирав нащось каштани у різних місцях — тепер вони випадали на каміння. Водій поливалки набирав з ріки воду. У тому місці, де був опущений шланг, вода була ясно-сіра, бо там закінчувалася тінь від цистерни і починалася довга смуга, просвічена місяцем. Памва вліз до кабіни, водій налив йому кави з термоса. Вся кава пересякла смаком корка.

Вони поїхали в бік Памвиного будинку. Памва завжди брав на чергування кілька магніфонних касет, щоб слухати музику разом з водієм їхньої бригади, чекаючи викликів. Тепер він вийняв одну і заклав її до магніфона. Відразу ж

почав співати Коен — це була та касета, котру мав залишити Анні, — там, де ключі. Памва хотів перемініти на іншу, але водій спинив руку, і вони прослухали цілий цикл послань до Постума.

У Памвиних вікнах світилося. Балкон освітлювався зсередини і виглядав, як фрагмент сцени, приготовленої до вистави. Памва пішов додому, а поливалка поїхала дуже повільно, ледь зволожуючи купи листя — якби намочити дорогу, то зробився б лід. У квартирі було тихо. Лампа включена лише у ліжку, в кухні лежали Анніні речі, залишилися непомиті горнятка — Анна завжди пила наступну порцію кави чи чаю зі свіжого горнятка і складала їх перед собою на столі. Памва став на драбинку і заглянув до ліжка. Анна спала. Була майже добре накрита, але зовсім гола. Памва ледве примусив себе не роздягнутися і хоч на кілька хвилин не лягти біля неї. Він був переконаний в тому, що тоді вже не встав би, крізь химерний напівсон пильнуючи двох речей: чи є Анна і чи не пора вставати.

Памва вимкнув лампу, поклав таки записану касету на подушку, вийшов на балкон і запалив цілу велику газету. Вогонь зробив несподівано багато світла — Памва перестав бачити те, що опинилося за освітленням; він уявив собі, як дивно виглядає така пляма здалека, коли не видно ні окремих будинків, ні балконів, ні вікон і стає неможливим пов'язувати вогонь з конкретними структурами. Поливалка під'їхала під сам балкон, Памва трохи опустився на винограді, а потім зіскочив на бак. Вони дуже швидко доїхали до лікарні. Лише один раз мушили спинитися, бо просто по дорозі бігла велика зграя різних псів.

Памва взяв з дому досить багато горіхів; спеціально для того, щоб чимось зайняти свою бригаду і не мусити розмовляти, грати в шахи або карти. Але вони ще не вернулися. Тим часом телефоністка прийняла виклик, Памва забрав адресу і вийшов аж до воріт, хвилюючись, що минають хвилини. Він хотів би бути тепер з Анною. Але бути в ній. Відчуваючи присутність — лише того себе, що в

Анні, що сприймає її зсередини, і лиш тої Анни, що всередині, котру відчуває зсередини, відкинувши все інше. Він волів переживати рельєф, а не переміщення, монотонний доторк, а не якесь наростання.

Анна ж такого не визнавала. Вона мовчки вимагала переповнення, яке б межувало з надуживанням. Вона рисувала на своїм тілі складні схеми різнокольоровим чорнилом, за якими Памві слід було проходити по шкірі; витягувалася на фортепіано, сприймаючи внутрішніми органами вібрацію, особливо низьких октав; сповільнено нападала на Памву з палицею, якою він вправляв, і той мусив так само сповільнено оборонятися, придумувати якусь чудернацьку пластику навколо палиці; іноді висіли, тримаючись за перекладину, і давали собі раду без рук і без опори; брала до ліжка кошенят, обтиралася валеріановими краплями і цілком не соромилася того, що їх всіх разом досить багато; одного разу принесла величезний оберемок дуже пахучих квітів, порозставляла їх всюди, напхала до подушки — то було справді надзвичайно добре, але вони лиш випадково не померли. Памва згадав про ненаписану п'єсу. Подумав, що якби вміститися з Анною на фортепіано і ніяк її не стримувати, а самому стримувати звуки, то почув би справжній солористичний концерт (він, однак, не зміг би спровокувати Анну на таке, знаючи, що буде навмисно слухати).

Нарешті машина приїхала. Пройшло вже десять хвилин, Памва не дозволив навіть остаточно зупинитися — відчинив двері і заскочив, коли машина ще не стала. Всі дуже втомилися, але Памва проказав адресу з такими інтонаціями, що не допускали жодних вагань.

II

Памва ніколи не думав, що у нічному помешканні може бути стільки різних звуків, подібних на дитячий плач.

Памва подивився з вікна кухні на частину цвинтаря і фрагмент ботанічного саду (він захотів опинитися тут першого листопада, коли по всьому цвинтарі будуть світитися свічки), починало розвиднюватися, величезні оранжереї виглядали, як звірі-чудиська, що сплять стоячи на галявині.

Памва бачив на столі перед собою тарілку з використаними шприцами, у кожному було трошки крові — вони робили жінці кілька внутрішніх ін'єкцій; добре, що двері вона залишила відкритими.

Памва не поїхав до реанімації, куди повезли жінку, бо в кімнаті спала мала дитина.

Памва встиг зауважити поруч з дитячим ліжком справжню невелику фісгармонію, не міг дочекатися ранку, щоб пограти на ній, хоч страшенно боявся того моменту, коли дитина збудиться.

Памва не знав, як треба поводитися з дітьми, не знав, як довго тут пробуде, не знав, чи кликати Анну сюди, чи забрати дитину до себе.

У кренсі, шукаючи горнятка, Памва знайшов кілька ампул каліпсола, тоді вигорнув все із смітника і віднайшов одноразовий шприц — жінка може вернутися зовсім іншою; правдоподібно не пробуде довго у реанімації.

Памва взявся записувати початок п'єси, але час від часу засинав на декілька секунд, їх було досить, щоб приверзлися якісь образи, рядки порозлазилися, а в тексті опинилися неадекватні словосполучення.

Памва вирішив врешті нічого не писати — він сам заграє цю п'єсу на фісгармонії, принесе магнітофон і відразу ж напише музику до фільму, граючи так, як захочеться в той момент.

Памва знав, що музика, яка йому захочеться, буде лиш слідом чийогось задуму, якого Памва досягнути не спроможний; від нього залежатиме те, як пробути за інструментом: буде грати однією рукою, або зв'яже кисті, або буде розтягати пальці однієї руки просто на клавіатуру другою, або посправжньому вп'ється впродовж виконання, або поскладає

на клавіатуру квіти, або ударятиме по клавішах кулаком, чи чолом, чи буде перекочуватися головою, або поріже пальці і буде кров, або забинтує порізані пучки, або вдягне рукавиці, або наповнить нутрощі фісгармонії горіхами, або засне, або ляже на підлозі і дотягатиметься до інструмента, або заплющить очі, або погасить світло, або вилізе на фісгармонію і гратиме пальцями ніг, а потім сповзе, а може натискати раз за разом педалі, не торкаючись клавіатури, може довго тримати один звук, може підспівувати, згадувати якісь інші мелодії, може взагалі не грати, а шукати щось на приймачі або зовсім нічого не робити, лиш пробути.

Памві здалося, що хтось грав на фісгармонії так, як він щойно придумав, він кинувся до кімнати — там усе було тихо, дитина ще спала.

Памва припуслав, що має ще з півгодини до пробудження.

Памва намацав на бильці ліжка якийсь светер і забрав його до кухні, бо трохи змерз; то був грубий жіночий бордовий светер на гудзиках — великих, дерев'яних, аж стертих від доторків — було зрозуміло, що гудзики зроблені з дуже м'якого дерева, вони напевно значно старші за светер.

Памва мусив хоч щось з'їсти, бо почало пекти у шлунку, він оглянув холодильник — трохи сиру, фляшка молока, фляшка мінеральної води, масло, кусник вареного м'яса, мед у слоїку, рештки горілки, цитрини — сир з молоком він дасть дитині на сніданок; з'їв м'ясо і дві великі ложки меду.

Памва хотів змішати горілку з мінеральною водою і додати цитринового соку, взяв воду, але виявилось, що рука так затерпла, що аж не втримав пляшки, і вона розбилася (Памва не міг встановити, чи то через серце, хоч біля серця нічого не відчував, чи притиснув руку, коли засинав сидючи).

Натомість Памва заварив чай і влив у горнятко з гарячим плином досить горілки.

Памва уявив собі, що зараз нап'ється чаю і піде до кімнати, там спить його дитина, він ляже до ліжка, намагаючись не

розбудити жінку, — дуже рідну, але зовсім незнаму (Памва не міг придумати ні обличчя, ні тіла, очевидно, що це хтось, кого він насправді ще не бачив), а вранці він буде її обнімати, коли в кімнаті вже ясно, але син ще спатиме.

Памва вийшов надвір, щоб не напустити диму до кімнати, пора телефонувати до Анни (вчора Памва мріяв пробути цілий день з Анною вдома, нікуди не виходячи), оранжереї вже просвічувалися, і тепер химерами були не самі вони, а те, що невиразно впізнавалося всередині.

Памва добре розумів, що от-от закінчиться сигарета, він знову зайде до помешкання, потім прийде Анна, і що цей стан кількох хвилин надзвичайно нестійкий, а все ж не міг себе переконати, що ще щось буде інакше, що ця мить перестане видовжуватися і продовжуватися безконечно, що можливі якісь найменші зміни у світі, у ньому, що відстані нормалізуються, що буде далеко, далі, близько і ближче, що відстані можна буде перейти.

Памва ішов сходами і заборонив собі наразі любитися станами, фіксувати їх, запам'ятовувати, систематизувати, а передовсім намагатися викликати — йому треба вернутися до дитини, ніде не зависнувши.

Ще Памва подумав, що коли все ж записуватиме сценарій п'єси, колись пізніше, то закінчить його приблизно так: виконавець не має ніякого іншого завдання, крім витворення відчуття присутності.

УВІБРАТИ МІСТО*

Напередодні зими, в листопаді вже з 5 години по обіді, коли темніє, а ліхтарі ще не світять, у львівському барі «НЕКТАР» сидять люди-після-роботи.

Прийшовши до зали, Себастьян замовляє 2 кави і 2 порції вина. Він сидить при столі сам, він курить і через певний час просить бармена підігріти парою неторкнуту каву. Він чекає.

Себастьян — 25-річний львівський фотограф, високий, худий, з кількома кульчиками у лівому вусі, він ходить у грубому сукняному плащі і важких армійських черевиках, фотоапарат, який завжди з ним, ховається під плащем. Він мовчазний, скупий на міміку і жести, неголений. Але його стриманість і спокій — м'які.

Він віддасть невипиту каву, доп'є вино разом із приятелем-барменом, перепросить його за турботу і попросить каву перенести на завтра. Він поговорить з барменом так, як м о ж н а говорити з барменом, бармен буде сміятися, він завжди любить Себастьяна. І, можливо, післязавтра, після-післязавтра...

Поїзд з Праги відходить в полудень, і Кріста мусила прийти до тата зранку. Її тато, Роман Бачинський, син УНРівського емігранта, празький професор-історик, відряджав дочку до Львова.

Вони говорили у його кабінеті. Вона поїде до Львова, щоб зустрітися з Себастьяном, знімки якого Бачинський знайшов у чеському фотожурналі. Знімки показували неочевидну топографію Львова. Саме такий спосіб мислення і така фаховість потрібні були б для його теперішньої роботи про львівську війну протягом листопада 1918 року.

---

* написано у співавторстві з Олегом Гнатівим.

К. візьме із собою найцінніший матеріал — щоденник українського старшини, бійця пробивної чоти, котрий фіксацію найдрібніших операцій навантажував тонкими і нестандартними роздумами про війну у місті. Це ж інша війна. Невідомий офіцер показав, як невдача одної-єдиної виправи призвела до втрати Львова, що означало врешті втрату всього.

Фотографії С. дивовижним чином виявилися мало не ілюстраціями листопадового Львова 18-го року.

Тепер вони з К. зроблять ще серію знімок конкретних вулиць, будинків, дахів, подвір'їв, брам, сходів, вікон, звідки і куди бігли й перебігали, стріляли і ховалися вояки обидвох сторін. А Бачинський, не виходячи з дому, покреслить знімки і вирахеє той вирішальний момент війни.

К. 23 роки, вона тонка, спокійна, готова на все, весела і серйозна європейка. Бачинський знає, що К. зробить все, як він.

А з С. вона зустрінеться протягом листопада у «Нектарі» о 5-й. Так вони домовилися, і С. буде чекати.

С. знову чекає у вказаному місті. Тепер з ним чоловік, який просить і переконує взятися С. за одне складне замовлення. На цей раз їм потрібні знову знімки з дельтаплана телеоб'єктивом. Треба пофотографувати вагонний відстійник так, щоб було видно маркування на вагонах. До того ж це можливо лише вночі, а, отже, з використанням приладу нічного бачення. Таку роботу у Львові може виконати лише С.

Але цього разу С. вперто відмовляється, не так через неохоту знову працювати з цими людьми, як тому, що перейнятий ідеями Бачинського.

У поїзді «Прага-Москва» К. їде разом із львів'янином, що вертається з фестивалю андерграундової музики.

К. розповідь йому про свою роботу. Вона — соціолог-журналіст, займається організованою злочинністю як соціологічним феноменом. Недавно вона вийшла на українську мафію у Празі. Один з них, консільйорі львівської групи, інтелектуал і естет, сам запропонував К. бути її провідником і опікуном у дослідженні львівських структур. Він розумів, що інтереси К. не поширюються на конкретні факти, не несуть жодної небезпеки організації. Для нього це гра. Їй просто слід не переступати меж, бо тоді-от він не ризикуватиме, захищаючи К. Музикант, якого всі у Львові називають Мохнатим, знає з вулиці майже всіх і тепер намагається розповісти К. всі міські легенди про її нових знайомих.

С. у «Нектарі». К. заходить туди. Вона оглядає зал і, майже не зупиняючись, проходить до столика С. А той встає, коли вона ще далеко. Вона не знає, як виглядає той, з ким зустрічається, проте вони впізнають одне одного. С. вже має каву і вино для К.

Вона відразу говорить. Вона розказує, як впізнала його. Він мовчить і слухає. Він скаже дуже спокійно і лагідно, що К. приїхала вчасно. Що саме 4 листопада 70 років тому почалися справді цікаві події. Але тоді було більше снігу. Листопад був ненормальним.

Ще він скаже про те, що Львів, мабуть, створювали щасливі люди і запевнить К., що й вона буде тут щаслива. Коли К. починає говорити про справу, він відносить начиння, вбирає плащ і веде її надвір.

Вони йдуть вже освітленим містом. К. ще кілька разів вертатиметься до запитань про роботу, але С. заглиблений у своє. К. не розуміє вечірнього Львова, вона не знає, куди вони йдуть. Ніч страшить її, але вона повірила С. і перестала

питати будь-що. А той бере її руку і ховає до кишені плаща. Вони дряпаються нагору, до Цитаделі. І К. дуже впевнено й невимушено долає всі перешкоди. Кожного разу він пропонує їй поміч. І вона, властиво не потребуючи її, жодного разу не відмовляється.

Коли вони виходять на гору, і С. висаджує її на бетонний дзот, К. розуміє, чого вони сюди прийшли. Звідси Львів, обмежений туманом, виглядає нетеперішнім. Поки К. переживає бачене, С., стоячи ззаду, починає говорити так, ніби початку монологу просто не було чути. Він показує, як проходили лінії фронту серед міських вулиць, як стріляли з вікон у вікна навпроти, як переміщалися дахами і, врешті, в який бік відійшли. К. відчуває оповідь як дотик. С. обриває розповідь запитанням, де К. буде ночувати (він знає, що до готелю йти не варто, і запрошує її до себе, а це близько).

Вони заходять до квартири С. Це одночасно величезна студія і лабораторія. На стінах — збільшені фотографії. Вони навіть не роздягнуться. Цілий вечір будуть переходити від столів до шаф, стелажів, шнурків із розвішаними фотографіями, цілими їх в'язками. С. покаже сотні своїх робіт, замовлень, експериментів, спроб, художніх фото. Там буде в с е.

С. тримає в руках фотографію за фотографією. К. стоїть поруч, слухає — він у своїй стихії, він може будь-що. А вона просто вражена побаченим. Тепер вона неспроможна говорити, чого С. не зауважує, ведучи своє. Такої якості, такого бачення і мислення, такого рівня вона не сподівалася, для неї новий такий підхід.

С. показує серії знімок, що стосуються окремих складних замовлень, — мікрофотографії цитологічних зрізів, архітектурні дослідження, знімки для реставраторів, лісівників, орнітологічні підручники, знімки з дельтаплану для етологів, соціологічні роботи прихованою камерою, портрети рослин, кримінологічні фоторозслідування. Це — періоди його життя. І К. бачить, що кожен з цих періодів ставав для

С. повноцінним іншим буттям. Весь час К. уважно вдивляється в С., в руки, зміну виразу очей, вона вдивляється в артикуляцію, часом відтворює губами окремі вислови С.

Потім перебиває його і каже щось про всеможливісність життя, про паради можливостей, про вибране і про невибраність, що породжує ностальгію.

Може, аж тепер С. дивиться на неї як на виняткову подію у своєму житті. Бо все сказане нею — колись продумане ним, і всі фотографії — про це.

Тепер вони можуть придумати гру. К. буде сама вибирати знімки і розказувати, як вони сталися. С., сидячи на столі і курячи сигарету за сигаретою, лиш посміхатиметься і казатиме, чи так, чи ні, чи майже так, чи зовсім ні. Він сяє. Він захоплено вітає її поцілунком в чоло. І її запахи, як давня ностальгія за невибраним.

Він покаже їй всі закапелки хати. У дивній кухні зварить свій таємничий глінтвейн і навчить пити ром з хурмою.

Пересичений сонцем ранок застане К. на старій величезній канапі вбраною у два плащі і сплячою. А С. — на розстеленому на підлозі матраці. Він читає польський кримінал, сперши голову на калорифери.

Вони у різних місцях Львова. Кожен раз вибирають поле зору — подвір'я, будинок, вікна, проходи, дахи, вулиці, горби, — керуючись відповідним абзацом щоденника. Вибирають довго (часом ще довше фотографують), попередньо обдивляючи всі деталі ландшафту. К. із щоденником в руках. Вона зачитує вголос, а С. вирішує, що то має бути. С. фотографує з триноги.

Кожен наступний раз участь С. у виборі збільшується. Згодом він забирає щоденника і працює майже сам. К. це подобається. Вона весела, безпечна. Час від часу вони їдять розламане яблуко, п'ють з пляшки коньяк, курять. Іноді довго сидять на присипаній інеєм або листям лавці поруч із наставленим фотоапаратом і говорять про щось інше.

Потім С. зробить кілька знімок так, щоб найсуттєвішим у кадрі була різна К. Для цього досить ледь повернути камеру, К. навіть не зауважить.

А одного разу С., який цілий час намагається зблизити кадр до візії листопада 18-го, переконає К., що саме ця знімка тепер неможлива. Тоді, у 18-му, тут був сніг. Треба дочекатися снігу. К. погано розуміє сенс аргументів С., і той веде її до природничого музею.

Дорогою вони зайдуть до «Жоржа», проминуть всі передпокої, зали і зальчики, опиняться в кухні. С. там знають, присмажать грінки просто на величезній плиті. Тим часом С. знайде вино, келишки, десь зварить сам каву. Вони пообідають там серед кухарів, тих, хто миє начиння. Він буде несерйозний, оповідатиме про різні способи легкого існування у Львові, про львівські міти. Для К. все це надто цікаво й екзотично. Під кінець С. збере всіх кухарів і сміттярів. Між ними розмістить К. і зробить знімки.

У природничому музеї вже зачинено, але для С. відчиняють, і вони із К. блукають поміж тварин, рослин та птахів, користуючись безліччю непомітних дверей. Вони проходять кімнатами, вже порожніми, де працюють ботаніки, ентомологи, герпетологи. На робочих столах — залишені до ранку гербарні листи, личинки, мікроскопи, лабораторне шкло.

Десь на піддашші, після засніженого внутрішнього балкона, — кімнатка Тараса. Вони застають його на місці. Т. сушить мохи. Це давній приятель С. З ним просто дуже добре.

Т. приніс фенологічну книгу за листопад 1918, він знавець архівів. Незабаром вони будуть точно знати, як виглядав кожен день того листопада і як моделювати фотографування тепер.

Пізніше з'являється змерзлий Мохнатий. Він — їхній третій.

Мохнатий — великий, бородатий, волосся зібране у хвіст, у вусі — грубий кульчик. На ньому якісь напівмілітарні речі, ледь не колумбійської армії.

Він цілує всіх, не виказуючи знайомства з К., а С. розказує йому про неї. К. трохи соромно за те, що наоповідала М. в поїзді, але вона бачить, що про це говоритися не буде.

М. голосно говорить, дотепно жартує, невпинно лається. Він багато рухається, не може всидіти. Всі переповнюють його енергією. Годі він пропонує свій план.

Вони вибігають з музею.

Вони прийдуть до будиночка Тараса. Це стара львівська вілла. Там вип'ють будь-чого наспіх. У Тараса у шафах безліч старого одягу. Вони попереодягаються у чудернацькі костюми. Прихоплять ще якусь пляшку і поїдуть відреставрованим Тарасовим джипом часів 2-ї світової війни до міста. Це балаган, вакханалія і оргія. Джип відкритий, у ньому холодно. Треба весь час кричати, рухатися, танцювати під реггей і пити. М. цілий вечір курить маріхуану — цигарку за цигаркою. Він керує забавою.

Вони приїжджатимуть до ресторанів, шокуючи публіку, випиватимуть нові порції алкоголю. М. розважатиметься залякуванням бандитів і витісненням з-за фортепіано таперів.

А С. і К. з кожним наступним витком учти все більше випадають з оргії, вони в різних її кутках, вони розділені, але вони разом. Тут їх двоє.

Вже вночі всі їдуть туди, де М. працює, — в парк, до атракціонів. Він відчиняє каруселі, чортові колеса, гойданки, електромобілі, засвічує усі світла, запускає усе в рух. Всі веселяться як діти, на холодному засніженому циркові руки примерзають до заліза.

На чортовому колесі С., відділений від К. кількома кабінками, фотографує її зі спалахом — спочатку знизу, потім на одному рівні, потім згори. У світлі спалаху він бачить, що всі вони на висоті Цитаделі, яка тут, за деревами, і К. сфотографована на тлі мурів, бійниць і дзотів.

Хвиля веселоців спадає раптово. Всі замислені, але всім дуже добре. Вони тихо їдуть нічним містом. Т., не радячись ні з ким, привозить їх до Янівського цвинтаря. Тут снігу найбільше в місті. І враження доброго лісу.

Вони прийдуть до могили Антонича. М. заб'є ритуально довгу цигарку. Тепер аж покурять всі. Десь недалеко — могила Мирона Тарнавського. На чорному небі — сяйво від світел міста.

К. у готельному номері. Вона розуміє, що вже час попрацювати, усистематизувати пройдене. К. намагається щось робити.

Приходить С. Вони підсумовують те, що вже є, заплановують останні знімки.

Робота в місті не вдається. Обоє чомусь сумні. До того ж К. непокоїться. Кілька разів вона телефонує з автоматів. Сьогодні фотографування скінчилося дуже скоро. К. поспішає в готель, де має призначену зустріч. С. все ж відпроваджує її, йому все важче залишатися без неї.

У барі «Інтуриста» її чекає молодий красень. С. його не знає, хоч розуміє, що той належить до напівзлочинного світу. Вони втрьох випивають каву. Хлопець поводить себе дуже експансивно. До того він досить приємний і симпатичний, дуже говірливий. К. реагує на нього так само відкрито, як і свого часу на С. Це її характерна особливість. А С. починає боятися за К. Він розуміє, що все це пов'язане з якоюсь небезпекою. Єдине, що він намагається продемонструвати хлопцеві перед тим, як піти, це те, що К. під його захистом.

С. стоїть там, де закінчується майданчик перед готелем і починається парк. Він бачить, як К. з хлопцем виходять із дверей і сідають до автомобіля, який не міг би належати будь-кому. Ще він бачить, як слідом за ними рушає машина

з тими, кого С. знає як тілоохоронців консільйорі-інтелектуала (йому ще на початках С. робив якісь знімки за подвійну платню).

К. буде слухати музику, курити і дивитися на вечірній Львів. А хлопець розповідатиме дуже багато цікавих історій, жартуватиме і дбатиме про те, щоб К. було якнайкраще.

І їй справді було незле, і хлопець видавався цілком приємним. Він навіть запропонував їй не їхати на нудну, хай і потрібну зустріч, а віддатися його смакові та знанню міста. Вона ж тут вперше. І він зможе дуже багато показати.

А, проте, вони вже приїхали.

Де знаходився той ресторанчик, К. вслідкувати не могла. Був ліс, добра дорога, дерев'яний зал, багато машин перед входом. Ресторан був уже зачинений, і в залі сиділи лише свої.

Це вже потім консільйорі спитав К., чи було те, що вона хотіла. Сказав також, що К. поводитися дуже вміло і, напевно, не викликала жодної підозри. Але хай уважає, бо ці люди будуть упевнюватися до кінця. І він не зможе робити більше без шкоди для себе.

С. просидів на лавці в Єзуїтському городі довше, ніж їздила К. Він з ногами розмістився на заіненій дошці і говорив у диктофон. Цю касету він колись дасть К. Там буде все, що С. знає про злочинний світ з власного досвіду. До того — жодних застережень.

Коли К. вийшла з готелю, було ще дуже рано. Під парком можна було розгледіти немитий джип.

К. йде до нього.

С. дивиться, як туман виповзає з-поміж дерев, Т. спить, а М. курить траву і крутить нефункціональне радіо, котрим був колись укомплектований джип.

К. смішно, бо Т. і М. вбрані у солдатські шинелі, на ногах — черевики з обмотками, на головах — австріяцькі шапки, а в руках — дерев'яні макети довгих рушниць. Це все буде потрібне для сьогоднішнього плану С.

А той придумав один незрозумілий, але дуже важливий епізод щоденника проінсценізувати на справжньому місці подій.

Вони прийдуть до місця недалеко від вокзалу. Та операція мала б бути вирішальною. Остання спроба захопити залізницю. Гармата з Цитаделі повинна була вдарити по мурі внутрішнього подвір'я великого будинку, пробійна чота вибігала через вулицю в браму того будинку, перебігала через подвір'я і вбігала у пролом до колій.

У щоденнику було написано, що все сталося саме так, пролунав вибух, вояки побігли, вбігли у пролом, залізниці там не було, вони бігли далі, втрапивши у хаотичний лабіринт переходів, залізниця була десь зовсім поруч, вони блукали далі, аж поки не вбігли у браму будинку, перетвореного поляками на форт. Звідти ніхто не повернувся.

С. встановив триніг і камеру. М. із Т., плутаючись у шинелях і палицях, бігали сходами, подвір'ями, вздовж мурів. Ландшафт очевидно змінився. К. вимірювала кожен відрізок хронометром.

Нарешті М. із Т. забіжать у якусь щілину, чуючи колію поруч. Повернуться вони через довгий час і з іншого боку.

М. переконаний, що тут є щось нездорове. Експеримент не прояснив нічого. Можна б пробувати ще. Але всім того театру вже забагато.

Увечері С., К., М., Т. сидять у лабораторії С. На двох настінних екранах вони переглядають все відзняте для К.

На один екран наведено епідіаскоп. Туди С. вкладає фотографії місць подій, стилізовані під той листопад, фотографії міської топографії зверху, схеми переміщень і стрільби, сторінки щоденника. Він творить постійний, але змінний колаж.

На другому екрані висвічуються ті слайди, що не стосуються безпосередньо справи.

М. цілий час виголошує свої містичні страхи в часі ранішнього експерименту, Т. вносить якісь уточнення до кожної фотографії й записує для К. покадровий коментар. С. знає, що ранкова таємниця може викритися лиш у такий спосіб — змішувати знімки ще і ще. Він не виймає рук з полочки епідіаскопа. А К. відсторонено сидить поруч, натискаючи кнопку дистанційного управління, і довго дивиться на ті слайди, де вона в місті, де їхній карнавал, де М. і Т., де С. сфотографував її за роботою.

Вона зупинилася на особливо гарних знімках, зроблених вночі на чортовому колесі.

С. розклав фотографії всіх тих дворів зверху, поруч із фотографією залізниці.

Всі змучилися. Вирішили піти до кухні покурити з кавою.

С. залишається, бо відчуває близькість чогось. Він побачив на слайді силует Цитаделі за постаттю К. Він побачив ті бійниці, що скеровані в бік вокзалу, уявив, як могла стояти там гармата.

С. ще раз розклав усі подвір'я біля колії. Тепер обидві проекції на стіні поруч. С. домалює грубим маркером на схемі Цитадель, лінії вогню.

Тепер видно зверху весь лабіринт із входом через щілину, в котру вбігали вранці. Видно сусіднє подвір'я, за стіною якого — колія. І видно, як через вузькість амбразури бракує кількох метрів, не врахованих тоді артилеристами, щоб розбити ту стіну.

Отже, пробити стіну поруч. Стіну, за котрою не залізниця, а довгий ряд нових подвір'їв, переходів, брам. Отже, пробивна чота вибігла в подвір'я, опинилася перед проло-

мом, кинулась через нього — і потрапила в нікуди. Вокзал не штурмувався. Вокзал залишився у поляків. А пробійна чота блукала аж до випадкового натраплення на форт.

С. тремтить. Він закурить, зробить кілька затяжок і піде до кухні. Він вип'є свою каву.

Коли ж всі вернуться до лабораторії, то побачать те, що побачив С.

Робота вже завершена. Закінчився ще один період буття С. Але С. вперше не хоче відпускати період, він не може змиритися з кінцем.

Він прийде до К., прийде, не знаючи, що тепер запропонувати, прийде, як приходив кожен день впродовж цих тижнів.

К. теж не вважає, що період обірваний: вони ж обидвоє у Львові.

Сьогодні ввечері вони могли б повечеряти в якомусь дорогому ресторані лише вдвох.

С., однак, запропонує трохи інше. Він запросить її на вечерю в покинуте помешкання його бабці по вулиці Руській, десь мало не під вежами Корнякта.

Він зробить вечерю сам. А К. скаже, що вона хотіла б з'їсти. С. знову спокійний.

Вже при відході він вкладає наговорену касету в магнітофон К., тоді, коли вона того не бачить.

І ще вкраде книжку К. про східноєвропейські злочинні організації, що контролюють Будапешт.

Цілий день С. бігає по магазинчиках та базарах у пошуках харчів для запланованої вечері, за деякими складниками мусить навіть ходити до приятелів. На Руську він прийде з переповненим кошиком.

С. у кухні. Ця кухня мало пристосована до готування їжі, вона захаращена старими предметами, води нема. Але С. вже докінчує варити, пекти, нарізати й укладати.

Тоді їй приходить К. Дивно, але вона принесла кілька вазонків з цикламенами.

Вона посидить у фотелі у кухні, буде курити і щось розповідати. С. налиє їй багато вина із замороженої пляшки і тим часом дуже вправно закінчить приготування до вечері.

У кімнаті стіл зсунений так, що, сидячи при нім, С. одночасно сидів боком до клавіатури старезного фортепіано. Для К. знову припасовано фотель. Стіл вщент заставлений химерними мисочками і поливками. Це все до кулеші, яку треба їсти руками. Вино і бринза.

Вони будуть їсти, С. ілюструватиме якісь оповіді невмілим, але дуже симпатичним гранням на фортепіано. Дуже багато вип'ють.

Коли С. виходив робити каву, то залишив для К. пачку старих фотографій.

Повернувшись, він зрозумів, що всі оці фото — його діда, який був у пробивній чоті, його військові, дитячі і пізніші фотографії. Поруч лежали знімки, зроблені С. вже тепер, для Бачинського, і надто часто всі вони видавалися спільним рядом. С. ще довго розповідав К. про діда, все, що зберегла сімейна пам'ять.

Цей вечір так і не став ніччю. Вони розтягли сьогодні до завтра, до ранку. Вони мовчали, говорили, варили каву, дуже багато пили і кілька разів п'яніли, скурили все задовго до ранку і мусили набивати люльку вивітряними тютюнами, дивилися через вікно, награвали мелодії, розглядали картини, книги й одне одного, грілися старими блюзами, шукали на ламповому приймачі Відень.

Вони дбали про відстань. Вони не наважувалися бодай якось торкнутися, бо найбільше хотіли доторку.

А рано-вранці вимучені, спустошені і легкі вийшли до перших людей роздобути сигарету.

По обіді К. збудив телефон. Говорив Марек, хлопець, що возив К. до консільйорі. Він казав, що через кілька хвилин їде в гори на спеціальну віллу, де відбудеться велике зібрання тих, хто її цікавить. Він їде машиною сам, і якщо К. ще не втратила інтересу, то візьме її, але їхати треба вже.

Дорогою Марек розповідає про своє становище: він є ніким і всім, він має доступ до всього, але — жодної влади, йому все довіряють, але нічого не доручають, він нічого не робить, але може просити майже все. Бо він лише брат консільйорі. Його люблять, його терплять. Він не має радості з їхнього товариства, але користує з нього. Він чужий, він найменша дитина, він інфант.

К. йому відразу сподобалась, він все розуміє і не хоче, щоби вона трактувала його як злочинця.

Вони приїхали до вілли у горах. Вілла порожня. Марек показує весь будинок. Він запевняє, що зранку почнуть з'їжджатися.

С. хоче зустріти К. Він ходить до готелю, міськими стежками, кав'ярнями, додому. К. ніде немає. Він шукає її у друзів, телефонує у різні місця. Вперше в житті він переконав сам себе, — ще безпідставно, — ніби сталася біда.

С. приходиться до М. Той знає консільйорі і поговорить з ним телефоном. М. розкаже С., що консільйорі невідомо, де знаходиться К. Його люди не змогли вслідкувати, хто і куди її повіз. Вона відсутня вже майже добу.

С. йде містом.

Це його вина, що, зрозумівши план К. вже давно, він не зміг її захистити.

Так само, як колись, коли ще працював над фотозамовленнями для консільйорі, не зміг захистити свого друга. Друг був герпетологом і піротехніком. Про нього довідалася

мафія і вимагала виготовити серію бомб. Той відмовився, і йому жорстоко і безглуздо понижили всіх тварин у тераріумі. Для нього це було кінцем світу.

Згадавши про герпетолога, С. вирішив, що має вже того всього досить, він надто довго мріяв перестати бути безсилим перед н и м и.

С. прийде до герпетолога. Поговорить з ним про геконів, огляне тераріум. Герпетолог дуже змінився після тієї трагедії. З ним тепер важко спілкуватися, навіть для С.

Принагідно С. просить у герпетолога бомбу, якою можна було б спалити невеличкий будинок.

Вони вибирають бомбу з шафи, де схована колекція вибухових пристроїв.

З бомбою С. піде до Федота. Ф. — слюсар і фанатик дельтапланеризму. Колись давно вони разом вчилися літати. Потім Ф. ставав усе професійнішим. Він робив нові моделі, зробив радіокерований дельтаплан з камерою для С.

С. вип'є з Ф. трохи горілки і попросить допомоги. Він просить дельтаплан Ф., просить запустити його згори і скоординувати політ. С. кине бомбу і повернеться.

Ф. не роздумує ні секунди. Він надійний друг, професіонал і адреналінщик. Він мужик. І він у захваті.

К. у самій фланелевій сорочці п'є каву наодинці в кухні. Вона вже зрозуміла, що ніякого з'їзду не буде, що Марек виграв. Вона не буде витрачати часу. Вона зла на себе. Вона одягається, виходить з хати і йде до дороги.

Себастьян з Ф. на горі у Винниках. Ф. найбільше в житті хотів летіти з С., але той дуже просить його залишитися. Тепер Ф. нашвидкуруч розповідає С. найменші дрібниці про дельтаплан, він дуже хвилюється. Ф. допоможе С. піднятися

у повітря, він буде тягнути трос, збігаючи з гори. С. підніметься всупереч вітру.

К. добирається до Львова автостопом. Це довго, важко, вона погано орієнтується.

Вона в різних автомобілях.

К. не відповідає на жодне із запитань водіїв, вона мовчить.

С. летить над пізньовечірніми околицями Львова. Йому важко керувати дельтапланом, важко віднайти будинок на професорській колонії, де мешкає консільйорі. Однак він безпомилково впізнає будинок, зробить коло над ним, підніметься і скине бомбу. Страшний вибух мало не перекинув дельтаплан. Потік гарячого повітря підхопив і поніс його на велику висоту.

Ф. чекає на горбі, почутий вибух заспокоїв його лише наполовину.

С. прилетить незадовго, в нього нема радості.

К. повернеться до готельного номера. Під дверима знайде конверт. У ньому квиток на поїзд до Праги і короткий лист від консільйорі, в якому сказано, що К. мусить терміново виїздити зі Львова. Вона сама винна, що почала незаплановані і неузгоджені дії. Куди взагалі вона поділася? Його соратники, втрапивши спостереження за нею, непокояться. С. божевільний. Він може наробити жахливих речей...

К. у відчаї. Вона не думала, що С. настільки стурбується її зникненням. Вона хвилюється за його життя. Вона включить магнітофон, але замість музики почує голос С., який розповідає найстрашніші речі про світ львівської мафії.

К. вибігає з кімнати, вона хоче знайти С. І стикається з ним просто на сходах. Він ще не втратив містичної надії.

Вони повернуться в помешкання. Це спалах, обрив. Вони будуть любити одне одного.

К. мусить від'їжджати. Присланий квиток — це попередження. Вона не ігноруватиме його.

А для С. вже немає місця у Львові. Після реставрації листопада, після К., після вибуху бомби.

До того ж його можуть просто знищити.

Вони домовляться зустрітися у Празі. Чекати потрібно щодня о 5 годині протягом січня. Він якось добереться.

К. у поїзді.

С. бреде горами.

К. спить.

С. у копиці сіна.

К. обідає у вагоні-ресторані.

С. їсть у колибі пастухів.

К. під'їжджає до Праги.

С. стоїть над перевалом.

К. у Празі. Вона виходить від гінеколога, який сказав, що вона вагітна. І якщо вона вагітності не хоче, то треба поспішати. Але К. знає, що буде чекати і берегти. О 5-й вона сидітиме в домовленій кав'ярні, як і вчора. І якщо буде потрібно, то приходитиме сюди цілий січень, і лютий, і березень...

ЛЕКСИКОН таємних знань

АРХИТЕКТУРА коминів утворює свої ансамблі, комини здрібноло повторюють стилі будинків різних часів, лиш площиною їхньої топографії є дахи; часом рівні, а часом — похилі, розхитані під різними кутами до землі (чи значить це, що комини — будівлі звернених площин, чи значить це, що і відносно неба вони відхилені, адже земля і небо — дві паралельні межі: верхня й нижня?). Раціоналізмові достатньо простих труб — щоб випускати дим, але не так ще давно намагалися думати про довершеність коминів. Можливо, хтось навіть мусів проектувати цілий будинок заради коминої-ідеї (коминової ідеї)?

БРУКІВКИ різні в цілیم місті. Я мрію скласти мапу міста з позначенням усіх гатунків бруку. І не біда, що на моїй мапі більша частина міста буде фігурувати як порожнє місце. Зате ми побачимо, що є справжнім містом. Є брук великий і опуклий. Він матово-ясний, він був би ще й шорстким, мов камені на річкових острівцях, якби не був такий стертий. По ньому йдеш, як ходять у дитинстві чи у старості — вагаючись, де і як залишити наступний слід. Є ж брук дрібний. Чорний і блискучий. Здається, ніби бачиш його на глибину найближчих сантиметрів. Такою бруківкою навіть можна ковзати під час дощу.

ВІКНА продовжуються надвір, виходячи з площин в об'ємність. Бо вікно — це ще і той паралелепіпед жовтизни, яка випучується у вечір. Їм особливо зручно так робити, коли осіння темрява насправді є туманом. Бо на тумані непорушно тримаються об'ємисті нашарування вікон. Коли ж шматок незадіяного в геометричних побудовах туману потрапляє в коридори світла, то здається, що від зима парують самі шиби.

ГАРМИДЕР птахів і ворон чітко різняться за періодичністю. Скажімо, дрозди кричать водночас із дозріванням винограду. Періодичність, отже, майже рік. І кожного року для них слід залишати бодай трохи винограду на балконі. Тоді твій дім не обмине дроздова згряя саме перед відльотом звідси. Ти остаточно пересвідчишся — дозрів твій виноград даремно. Те, що не вжили на вино, пішло твоїм птахам на подорожній харч. Період горлиць зовсім інший. Усього тиждень, їх чути лише в неділю і тільки дуже рано. То складова імпресії «недільний ранок». І аж як гомін міста переб'є постогнування горлиць, тоді почнеться Служба Божа. І горлиці, й дрозди — то птахи. З воронами інакше, їх розпачливі набридливі воання відзначають фактичний кінець дня, в такі хвилини ми повинні бігти додому.

ДИМ сигарет, однак, не те, щоби густішав, а просто залишається стабільним. І демонструє нам наочно зв'язок між Всесвітом і тілом, проходячи за повною схемою колообігу в природі. Напрочуд довго, випущений, мов душа, тримається певної форми, універсальної та нетривкої, поповнюючи те, що називалося колись етером. І так, наче зібганий у масу, поволі піднімається в бік неба. Спочатку сірим виділяється на чорнім; потім минаючи кордон досяжності для зору. Мов посередник між двома світами: предметів та ідей.

ЕВОЛЮЦІЙНО цей вечір може бути восьмим, а може тридцять першим етапом осені. Бо осінь — ряд елементарних епізодів, що еkleктично послідовні. Енцикліки про зміну епізодів осінь поширює всіма можливими шляхами (як-от промінням, вітром, павутинням, летом листя, залякклістю тощо).

ЄДИНЕ, що тримається незмінним в ієрархії цих ентропійних змін, — євангелійна сила відчуттів (хоч і достатньо еретичних). Вона єдина навіть за різниці варіантів.

ЖОВТЕ панує швидше традиційно. Для тих, хто прагне жовтого, його достатньо. Найперше — нанесеного у згини ринв, потовченого під ногами. Загалом жовтень ще зелений. Місцями трапляється червоне, фіолетове, бронзове. І зовсім чорне — уночі.

ЗООЛОГІЧНІ спомини надвечір вирішальні. Уява змушена з ерзаців тваринних образів компонувати те, чого бракує. При з'яві місяця мене до себе кличе жінка із сухожиллями вовчиці. Учені карлики, загорнені в кігтисті крила, як лилики повисли на каштанах. Кроти докурюють останню сигарету на порогах нір і щось мугикають про ясність ночі. Дівчатка вигинають спини, наставляючи загривки. Звірі все більше хочуть їсти: їх корчить від мутацій. У кожному, хто чвалом шпацерує, як на нічному полюванні, ці дивні звірі аж кишать. А в кожній бестії позбирані найгірші людські звички.

ІНІЙ не був би недоречним цієї ночі. Обов'язково треба чимось остудити шал марев. Іній завжди бачимо аж уранці. І не знати звідки він береться. Чи падає, мов сніг, всю ніч, чи проступає рано, мов роса. Всілякі наукові трактування нічого не прояснять. Одинокий спосіб — не вставати з лавки аж до завтра. Хай цікавість до фізичних аксіом потрохи витісняє навіженість. Треба себе офірувати спростуванню феномену. Але шкода надій — то ще не нині.

ЇЖАК один, товариш майже, десь тим часом зник. (Потім, аж через місяць, я знайду його замерзлим. І мене назавжди вразить той вираз, з яким помирають їжаки, коли вони увечері засинають, а вранці просто не встають. У того їжака лице було утихомирене і чисте. А лапки складені на грудях. Я подумав: їжаки вмирають так, як люди. Чи люди так, як їжаки? Придивившись, я зауважив: той їжак подібний на моє відображення в бочці з охолодою водою. Ніби збоку побачив себе по смерті). Хоч їжака нема, придався його

досвід. Я нагорнув на себе листя, що позбиралося на лавці, і міг спокійно споглядати далі.

Колись КОЛОНКИ були по всьому місту. Вони копіювали своїм ладом галуження підземних рік. Вода з колонки пахне особливо. У неї запах великих кількостей води (так пахнуть кам'яні криниці, гірські маленькі річечки), а не ковтка. На ґратах під струменем води переверталися обрізки яблук, цвіт липи, кісточка черешень. Містом ходилося безпечно, орієнтуючись, як на твердині, на колонки. Та, що за кілька кроків від цієї лавки, тепер уже мало не остання. Вона, з камінчиком, закладеним під клямку, відчиняє вихід спертим підземним водам. Щоби напитись, незважаючи на тиск, потрібно струмінь цілувати збоку, воду притримуючи губами.

ЛІХТАРЕНЬ, навпаки, стає все більше. У цьому сквері їхня густина найбільша в цілیم місті. Відтінок світла — якийсь фотографічний. Всі лампи у подвійних умбрах. Перша шкляна, а друга з листя і гілок. Бо ліхтарі дісталися до крон, а крони розрослися на ліхтарні. Тому — найяскравіше світло всередині сферичних лип. На липах можна прочитати кожний листок, як кожну літеру в газеті, в яку загорнена жарівка. Світло спокійне, як перейде через зелене. Місто здається іграшковим у такому освітленні. Відтінків сонячного світла вночі нема. Фасади — наче різнокольорові макети з іграшкового набору. Фотографічність кольорів нагадує поштові картки. Для розуміння міста ці кадри необхідні. Як вивченню ботаніки потрібні рисунки в атласах-визначниках.

НІЧ...

НОСТАЛЬГІЯ...

ОСІНЬ... Окремі лексикони. Світ у світі. Як Піщинка з Гобі, що перенесена в Сахару...

Під ПЛИТАМИ чаїться небезпека. Принишкла порція вчорашнього дощу відповідає атентатом на необачний крок. Переходити небезпечне поле потрібно певними стежками — вже спробуваними й тобою по-маркованими. Тому хода по плитах нагадує аплікатуру блюзу на клавішах рояля (стрибки — арпеджіо, найменші кроки — хроматизми). А коли у всьому місті вимкнуть лампи, блюз — імпровізація з закритими очима.

РАНОК тим ближчий, чим повніша анестезія пережитого вночі. Зближення ранку співставне хіба що з дією новокаїну. Себе відчуті годі. Реальний світ спотворений через відсутність дотику. Будтя скалічене — не в змозі фіксуватися у мові. Та ранок упізнається за ринвами. Горизонтальні й вертикальні ринви — найчіткіший контур, за яким проявляється дагеротип площі.

СИГАРЕТИ — складова анестезії. І колективне підсвідоме. Перелік їхніх марок — реєстри комплексів, стереотипів, архетипів, мітів. Насправді вечір закінчиться тоді, коли закінчатся сигарети. Кожна наступна з набоїв пачки — новий відрізок на спіралі розвитку подій. Тривала драма.

ТЕАТР абсурду на ніч припинив атракцію. Нема статистів — тож нема театру. Лиш титри у формі вивісок крамниць, а ще майстерні, двох контор, бібліотеки на місцях. За їхніми ремарками можна вгадати наступну дію. У всього, що вважається декором — дерев, дахів, лавок, гнізд, ялівцю, — антракт, позбавлений парадоксальних вимог чийогось задуму. Години самоцінності речей.

УЧОРА закінчилося годину тому офіційно. Але ця ніч — доказ релятивізму у часоплині. Сьогодні вночі однаково функціонують вчора, сьогодні, завтра, вчора-сьогодні, сьогодні-завтра, вчора-завтра. Якась нейтральна зона. І місце співпадіння околиць теперішнього, минулого й майбутнього

часів. Хаос, породжений заглибленням у сутність часу. До того ж суперечна смуга впливу різних поясів.

ФІЛОСОФІЯ. Завжди при тобі, як частина тіла. Коли більше нема нічого, вона є Всім.

ХОЛОД починає з рук. Одягає руки у свої рукавиці. Вони стискають пальці. Руки втрачають інтелігентність. Хоч тільки холод, а не студінь. Між холодом і мною — стіна з фланелі й вовни. Але холод перелазить через стіни. Від холоду тремтять, як від щасливої напруги чи від сміху; і прилипає поодинокі листя до асфальту. А жили, втягнені углибину руки, примерзли у кишені до вкушеної грушки. Не відігрітись навіть сірниками — припалюєш від сигарети. Уява шкіри вже загорнена у ковдру.

ЦИНАМОНОМ, розсипаним у креденсі, горіхом, втертим у шкіру, немитим слоїком з квасного молока, клубком волічки, впущеним у воду, цибулею, потертою на терці, гвоздикою, потовченою в моздирі, цитриною, розмоченою в каві, лушпинням яблук і сливок, піччю, напаленою качанами кукурудзи, кминним виваром, замерзлими дошками, бадиллям з вітром усередині, ожиновим вином, коньяком з дубового листа пахне осінь. А найголовніший компонент той, якому немає місця в жодному реєстрі. Той відтінок звичайно адсорбують тіні.

ЧАСАМИ це вдасться, часто — ні. Але щоразу я прагну охопити Все. Це треба встигнути зробити до світання. Напружити всі сили — й охопити Все. Магічність полягає в тому, що це не може бути послідовним рядом образів.*

---

* Від редакції: вочевидь, наш автор, Тарас Прохасько, надміру напружував усі сили свого побитого антикварного «ремінгтона», аж той не витримав. Таким чином, чергова спроба охопити все, пробачте, Все, Охопити Все, завершилася черговою невдачею: «Часами це вдасться, часто — ні». Дякуємо за увагу. Okrutny i smutny jest świat!

ЗМ I СТ

<i>Іздрик.</i> ПЕРЕДМОВА	5
СПАЛЕНЕ ЛІТО	11
ESSAI DE DECONSTRUCTION (спроба деконструкції)	16
НЕКРОПОЛЬ	31
ДОВКОЛА ОЗЕРА	52
ВІД ЧУТТЯ ПРИ СУТНОСТІ	75
УВІБРАТИ МІСТО	113
ЛЕКСИКОН таємних знань	130
<i>Лідія Стефановська.</i> ПІСЛЯМОВА	139

Літературно-художнє видання

Тарас Прохасько

ЛЕКСИКОН

ТАЄМНИХ ЗНАНЬ

Новели

Відповідальний за випуск *Іздрик*

Редактор першого видання *Ярослав Довган*

Макет та художнє оформлення *Іздрика та Сашка Шевцова*

Підписано до друку 17.01.03. Формат 84x108/32.

Папір книжковий *Enso Club*. Гарнітура «Петербург». Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 7,98. Обл.-вид. арк. 6,44.

Видавець: «Кальварія», м.Львів, вул. Глінки, 1а

ДК №676 від 16.11.01р.

Для зауважень, побажань та замовлень:

а/с 328, м.Львів, 79000, Україна

Тел./факс: (+38-0322) 98-00-39, 40-32-15

E-mail: mail@calvaria.org

[http: www.calvaria.org](http://www.calvaria.org)

Друк: ТОВ «Книгодрук»

81136, Львівська обл., Пустомитівський р-н,

с.Кротошин, вул.Січових Стрільців, 35

Тарас Прохасько

П 84 Лексикон таємних знань. *Новели*. — Львів: Кальварія, 2003. — 152 с.
ISBN 966-663-079-6

Проза Тараса Прохаська правду досконало імітує. Зрештою, вона сама є правдою, якщо тільки мати силу сприймати буття так, як сприймає його Прохасько. Бо це надзвичайно болісне відчуття, призвичаєння до нестерпності аж в такій мірі, що породжує легкість передсмертного марева. Це зосередженість на найнезначніших змінах (тропізмах) довкілля, загострення погляду, характерне хіба що для галюцинованої свідомості, проникнення в приховану натуру справ. Звідси — парадоксальне поєднання абсолютної свободи і непереборної приреченості, простоти і переускладненості, задоволення і відрازی.

ББК 84.4 УКР 6